

דרד קצרה

הלכות – שבת

או"ח סימנים שטו - שיז

פתח דבר

"לעולם"

ישנה אדם לתלמידו

דרך קצרה"

פסחים ג, ב

חכמינו ז"ל, בצוואתם זו, לא קיצרו בלשונם והורו כי "לעולם ישנה אדם לתלמידו בקצרה", אלא הדגישו, כי יש ללמדו ב"דרך קצרה". הן אומנם, יש ללמד בקצרה, אך לעולם אין לפסוח על ה"דרך". ניתן להגיש לפני הלומד את מסקנת ההלכה: "אסור", "מותר", "טמא", "טהור" – בקצרה – בהעדר ה"דרך" – אך לא בזאת חפצו חכמינו ז"ל!

כאשר ה"דרך" אינה סלולה בפני הלומד – מצודת הטעות פרוסה!

"כל המורים הוראות וכו', ואינם בקיאים במשנה וגמרא, לידע מהיכן הוציא דבריו – טועים להתיר האסור ולאסור המותר, כי כל קורא בו סבור שמבין בו ואיננו כן, שאם אינו מבין במשנה וגמרא ואינו מבין דבר לאשורו ולאמתו – יכשל בדין ובהוראה"¹.

"ועל הראשונים אנו מצטערים, שכל בעל בית וכו', כל אלה חברו אל עמק השוטים, ומסתכלים בדברי רבותינו המחברים וכו', ומורין הלכה למעשה מתוך חיבוריהן. והן הן התנאים מבלי העולם, שאמרו חז"ל², כי אינם יודעים הטעמים, ולפי הטעמים משתנים הדין וההוראה, כדפרש"י³ וכו'⁴."

"דרך קצרה" – סיכום תמציתי של דרך ההלכה, החל מסוגיות התלמוד, ראשונים ואחרונים, מסקנת ההלכה בשולחן ערוך ונושאי כליו, וכלה בשאלות ותשובות ופסקי דין, בשאלות המתעוררות בהווי החיים כיום, מגדולי הדורות ופוסקי הזמן.

"דרך קצרה" – סיכומי שיעורים, שנמסרו על ידי, כהכנה למבחני הרבנות הראשית – "יורה יורה".

ובצאתי מן הכרך – אשא תפילה ושבח לבורא העולם – על אשר זיכני ולא לפי מך ערכי, ללמוד וללמד שמעתתא אליבא דהלכתא. ויהי רצון, ש"דרך קצרה" זו, תתרום את תרומתה, ללימוד ושינון, והיה זה שכרי מכל עמלי.

אייל גיאת

אייר תשפ"ה

¹ שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ט; הובא בכס"מ בהקדמה לפירושו.

² סוטה כב, א.

³ רש"י סוטה שם ד"ה "ולא שימש".

⁴ שו"ת מהרי"ל וויל החדשות סימן צג.

סימן שטו

דברים האסורים משום אהל בשבת

סיכומים מאת הרב אייל גיאת שליט"א

סעיף א

עשיית אוהל

מקור הדין: שבת קלח, א.

גמרא [שם] – העושה אוהל בשבת [אפילו בלי מחיצות, כגון שפרס מחצלת על ארבעה עמודים להגן מפני החמה או גשמים¹] – יש להבחין: **אוהל קבע**² – איסורו מהתורה [תולדת "בונה"³]. **אוהל עראי** – איסורו מדרבנן [גזרו על אוהל עראי משום אוהל קבע⁴].

להלכה:

שו"ע – "אסור לעשות אוהל בשבת ויו"ט, אפילו הוא עראי". **משנ"ב** [ס"ק א] – וכן, הסותר [על מנת לבנות] אוהל קבוע, חייב חטאת. והסותר אוהל עראי – אסור מדרבנן.

מחיצת עראי ללא גג

מחיצת עראי ללא גג⁴ – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י**⁵ – מחיצת עראי ללא גג אינה נחשבת אוהל עראי [שעיקר אוהל הוא הגג שמאהיל עליו ולכך דווקא בגג גזרו משום אוהל קבע⁶].
- **תוס'**⁷, **רא"ש**⁸ – יש להבחין:

מחיצה המתרת [מחיצה שנועדה להכשיר סוכה או להתיר טלטול] – אסור לעשות בשבת [שהיות ומחיצה זו חשובה להתיר, חשובה היא כבנין]. **מחיצה שאינה מתרת** [מחיצה שנועדה לצניעות, להפסיק בין אנשים ונשים כששומעים דרשה⁹, וכדומה] – מותר¹⁰ לעשותה בשבת.

¹ רש"י שם; משנ"ב ס"ק ב.

² שיעור אוהל קבע – ראה שעה"צ [שם ס"ק ו; ס"ק יא] שכתב "כמה ימים". וראה "אורחות שבת" [ח"א פ"ט הערה ג] ואכמ"ל.

³ רמב"ם שבת פ"י ה"ג. **טעם** הדבר שאין זה אהל של בונה – ראה פנ"י סוכה טז, א; אבן האזל שבת פ"י ה"ז; קה"י שבת סימן לו ועוד.

⁴ מחיצת קבע ללא גג – בפמ"ג משבצות זהב ס"ק ח וס"ק יא, מבואר שהוא מהתורה. וראה אורחות שבת ח"א פ"ט הערה נח.

⁵ רש"י שבת קכח, ב ד"ה "שאין עושין אוהל עראי".

⁶ משנ"ב ס"ק ג.

⁷ תוס' שבת שם ד"ה "הכל".

⁸ רא"ש שבת פ"י סימן ב.

⁹ מרדכי שבת סימן שיא, הובא בט"ז ס"ק א; משנ"ב ס"ק ה. וראה שו"ת אגרו"מ [או"ח ח"א סימן לט] שכתב, שישנו חיוב מהתורה לעשות מחיצה בין אנשים לנשים, עיין שם. וקשה לפי"ז, מה טעם אין מחיצה זו נחשבת למחיצה המתרת? וראה "אורחות שבת" [ח"א פ"ט הערה נו] שתירצו, שאע"פ שקיים חיוב הפרדה אי"צ דין מחיצה, "שהרי אפילו מחיצה תלויה שיש תחתיה חלל ג' טפחים תוכשר שם, אף שאין בה דין מחיצה", עיין שם.

¹⁰ **ביאור הלכה** [ד"ה "ואין מחיצה אסורה"] – תמה, מהמבואר בגמרא ביצה [לב, ב; הובא להלכה בשו"ע לעיל סימן שיב סעי' י] "אבנים של בית הכסא מותר לצדן ביו"ט" ומסקנת הגמרא שם, שאפילו מחיצה בלא גג נחשבת לבניין עראי ואסור, ורק משום כבוד הבריות התירו? – שתי תשובות:

א. "אפשר דמחיצת אבנים שאני, דדרך בניין קבע הוא וכשמצדן בקרקע לבניין קבע – חייב משום בונה".

- רבנו חננאל – ראה הערה 11.

להלכה:

שו"ע – "אסור לעשות אהל בשבת ויו"ט, אפילו הוא עראי. ודווקא גג, אבל מחיצות מותר. ואין מחיצה אסורה אלא אם כן נעשית להתיר סוכה או להתיר טלטול".
רמ"א – "אבל, מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא, שרי".

וילון הפרוס לפני הפתח

מקור הדין: שבת קלח, א: "אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפרקו".

גמרא [שם] – וילון הפרוס לפני הפתח מותר לנטותו [לתלותו] ולפרקו בשבת.

בטעם ההיתר – נחלקו הראשונים:

- **רש"י** [שבת קלח, א ד"ה "מותר לנטותו"] – "שאיין אהל אלא מי שעשוי כעין גג".
- **רש"י** [עירובין קב, ב ד"ה "מותר לנטותו"] – "דלאו אוהל הוא דלא קביע התם, אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא".
בדעת רש"י בעירובין – נחלקו הדעות:
- **תרומת הדשן** – דווקא וילון שאינו קבוע מותר לנטותו ולפרקו, אבל וילון התלוי בקביעות – אסור לנטותו ולפרקו.
- **בית יוסף** – תמה, אם רש"י היה סובר כן, רש"י היה צריך לפרש כן גם במסכת שבת.
- **בית יוסף** – אפילו וילון הפרוס בקביעות, מותר לנטותו ולפרקו, "כיוון שכולו נע ונד ברוח מצויה, וגם אינו מעכב להולכים ועוברים דרך שם" – אינו נחשב קבוע¹².
- **ר"ת, רא"ש** – אע"פ שאסור לעשות מחיצת עראי ללא גג, כאן שאין המחיצה מתירה כלום – מותר לעשותה בשבת.

להלכה:

רמ"א – "אבל, מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא שרי. ולכן, מותר לתלות וילון לפני הפתח, אע"פ שקבוע שם".
מג"א [ס"ק א; משנ"ב ס"ק ו] – העתיק טעמו של הבית יוסף.

לפי"ז, יתכן וההיתר לעשות מחיצת עראי לצניעות, הוא דווקא בדבר שאין דרך לעשותו תמיד בקבוע [כגון וילון או מחצלת וכדומה]. אבל, אסור לעשות מחיצת עראי של אבנים ולבנים זה על גבי זה.

ב. "דווקא במחיצה שעשויה תמיד כדי להפסיק בין הרשויות אמרינן כיוון דהיא אינה מתרת וגם היא עראי לא חשיבא, משא"כ כשמצדד אבנים כדי לישב עליהן חשיבא טפי, דלאו משום מחיצה אתינן עלה כי אם משום גזירת אצטבא".

¹¹ ראה משנ"ב להלן ס"ק לט, שציין לדעת רבנו חננאל, הסובר שאסור מדרבנן לעשות מחיצה אף ללא גג, אע"פ שאינה מחיצה המתרת. וראה 'דרך קצרה' להלן סעיף י ומה שהעירותי שם, ואכמ"ל.

¹² וזו כוונת רש"י בעירובין שם, "דלא קביעא התם". אומנם, אם קבע את הוילון מלמעלה למטה ומן הצדדים באופן שאין מזיזים אותו ממקומו – אסור, משום בניין [בית יוסף שם].

מחיצה בפני נר וספרים

מרדכי [הובא בבית יוסף] – "בחדר שישן בו מהר"ם היו ספרים ובכל לילה היה עושה מחיצה עשרה טפחים גובה בפני הספרים. ובכל ערב שבת היה עושה מחיצה מבעוד יום, לפי שלפעמים היה משתין בלילה. והיה כורך המחיצה לצד מעלה ונותנה על המוט ומשייר בה רוחב טפח ובליל שבת פושטה למטה לפי שבשבת אסור לעשות מחיצה שאינה לצניעות".

בית יוסף – מהר"ם סובר כדעת ר"ת, שאסור לעשות מחיצה המתרת, ומחיצה זו של מהר"ם נחשבת מחיצה המתרת [כיוון שנעשית להפסיק בין הספרים לאדם העושה צרכיו].

מג"א [ס"ק ג, בסופו] – בדינו של מהר"ם, יש להבחין:

הספרים גבוהים מהמחיצה [-עושה מחיצה לפני הספרים, כדי שיחשב שנמצא ברשות אחרת] – בזה אסר מהר"ם, שהיות והמחיצה חולקת את הרשות, וגם צריך לקשור את הוילון שלא יזוז ברוח¹³, הרי זו כמחיצה המתרת.

הספרים אינם גבוהים מהמחיצה – מודה מהר"ם שמותר לתלות את המחיצה בשבת, היות והוילון מכסה את הספרים, הרי זה ככיסוי¹⁴ בעלמא¹⁵ ואין המחיצה נחשבת למחיצה המתרת.

דרכי משה – תמה על מהר"ם, בגמרא ביצה [כב,ב] מבואר, שמותר לעשות מחיצה לפני אור הנר, כדי להתיר לשמש מיטתו ביו"ט, ואין נראה לחלק בין שבת ליו"ט. ומתיר – "אפשר", שהיתר הגמרא לעשות מחיצה בפני אור הנר, הוא דווקא כדרך שעשה מהר"ם, "וכן נראה ליי".

להלכה:

- **רמ"א** – "אסור לעשות מחיצה בפני אור הנר, כדי שישמש מטתו וכן לפני הספרים, כדי לשמש או לעשות צרכיו, אם לא שהיה מבעוד יום טפח, שאז מותר להוסיף עליו בשבת".
  - **מג"א** [ס"ק ג] – רמב"ם¹⁶, סמ"ג, רבנו ירוחם, הגהות מימוניות בשם תוס' וראב"ד, רוקח, רקנ"ט, רש"י ועוד, משמע שמותר אפילו לפרוס ביו"ט אפילו מחיצה גמורה בינו לבין הנר, כדי להתיר לשמש¹⁷, וראה הערה¹⁸.
- וגם לדעת מהר"ם יש לחלק, בין אם הספרים או אור הנר נראים מבעד למחיצה, לבין אם הספרים או אור הנר אינם נראים מבעד למחיצה, וכנזכר.

¹³ כמבואר בשו"ע או"ח סימן תרל סעי' י, ושו"ע יו"ד סימן שמא סעי' א.

¹⁴ ראה חזו"א [או"ח סימן נב ס"ק יד ד"ה "שם"], שהוסיף טעם בביאור סברת המג"א וז"ל: "אע"ג דיש כאן מחיצה, מ"מ אין איסור בדבר, שהרי אם עושה המחיצה בשביל שישן מותר, אע"ג דיש כאן מחיצה המתרת לשמש, מ"מ כיוון שאין רוצה בזה עכשיו, לא חשיבא מחיצה. והכא נמי במכסה כל האור, הרי אין לו צורך לדין מחיצה ואין כאן איסור מחיצה, הגע עצמך, אם דעתו לשמש אחר שיכבה הנר, היש איסור בדבר, והכא נמי, כיסוי ככבה הנר דמאי, והוי כעושה מחיצה על מנת לשמש כשיכבה הנר", עכ"ל.

¹⁵ פמ"ג [אשל אברהם] – תמה, בכיסוי ספרים צריך שיהא כלי בתוך כלי, ובמחיצה אחת אין די בכדי להחשב ככיסוי להתיר. וראה משנ"ב [ס"ק י], שצ"ל לדברי האחרונים, שתרצו, שמדובר באופן שיש כבר כיסוי אחד, עיין שם.

¹⁶ רמב"ם יו"ט פ"ד ה"ד.

¹⁷ **ביאור הלכה** [ד"ה "אם לא"] – היה יצרו תוקפו והנרות דולקים ויש לחוש ח"ו להוצ"ל או שישמש לאור הנר – כתב בספר "נשמת אדם" – מותר לסמוך על הפוסקים שהביא המג"א [ס"ק ג], שמותר לעשות מחיצה עראי לצורך זה [דלדידהו לא חשיב מחיצה המתרת כלל, מפני שיכול להסתיר הנר בעיצה אחרת, כגון ע"י כפיית כליו]. כמו"כ, אם יצרו תוקפו – יש להקל אפילו באופן שאור הנר נראה למעלה מהמחיצה.

¹⁸ בביאור סברת הראשונים – ראה שעה"צ [ס"ק יג] שאפשר שטעמם, כדעת רש"י, שאין איסור לעשות מחיצה ללא גג אפילו מחיצה המתרת. אולם זה דוחק [כי ראיתי כמה ראשונים שדחו שיטתו]. ויותר נראה, שדעתם שמחיצה זו אינה נחשבת מחיצה המתרת, "כיון שיכול לכפות כלי על הנר, וכן לענין ספרים, הלוא יכול לכסותם" [כדרך שכתב ט"ז סימן תקיד ס"ק ב, שאינה נחשבת מחיצה המתרת ביו"ט, היות ומדינא יכול לכבות את הנר]. וראה חזו"א [סימן נב ס"ק יד ד"ה "אבל"], שחלק על סברת ה"ט"ז, ולדעתו אין מועיל מה שהיה יכול לעשות שלא להצטרך למחיצה, כיוון שסו"ס נצרך הוא למחיצה והרי זה כעושה מחיצה לסוכה ויש לו סוכה אחרת, שבודאי דינה כדין מחיצה המתרת, עיין שם.

- **משנ"ב** [ס"ק י] – יש אחרונים שחולקים על המג"א וסוברים, שהיות וסוף סוף ע"י המחיצה הותר עתה לשמש ולעשות צרכיו, הרי זו מחיצה המתרת ואסור לעשותה בשבת. "מכל מקום, נראה דבשעת הדחק יש לסמוך על דבריו"¹⁹.
ועכ"פ, לכו"ע מותר לכסות את הספרים בכיסוי בעלמא [כלי בתוך כלי], שכיסוי זה אינו נחשב מחיצה כלל.

פרוכת לארון קודש

תרומת הדשן [הובא בבית יוסף] – מותר להסיר פרוכת שלפני ארון הקודש ולפרוס אחרת בשבת, כמבואר בגמרא עירובין [קב,ב] "וילון מותר לנטותו ומותר לפרקו". אולם, יש להסתפק, היות ורש"י בעירובין פירש, שההיתר הוא משום שוילון זה אינו קבוע שם. "לפי"ז, הפרוכת שתולין שם תדיר שייך ביה עשיית אוהל".

ומכל מקום, נראה לחלק, "וילון התלוי תדיר שם לפני הפתח שייך ביה עשיית אוהל, לפי שהוא כמו דלת בעלמא, אבל הפרוכת שלפני הארון שבלאו הכי יש דלת לארון והפרוכת אינו תלוי שם אלא לצניעות, אע"ג דתלוי שם בקביעות אין קפידא".

ומסיים בתרומת הדשן – "אפס העולם חוששין לאסור הדבר, גם חזן הכנסת אחד הגיד לי, שאחד מן הגדולים לא רצה להתיר, אני מושך ידי להתיר".

בית יוסף – "האידנא נהוג כולי עלמא היתר בדבר, ולא ראינו מי שמיחה בכך", ונראה שגם רש"י מודה שאפילו וילון הפרוס בקביעות מותר לנטותו ולפרקו, "כיוון שכולו נע ונד ברוח מצויה, וגם אינו מעכב להולכים ועוברים דרך שם" – אינו נחשב קבוע.

להלכה:

רמ"א – "מותר לתלות וילון לפני הפתח וכן פרוכת לפני ארון הקודש, ובלבד שלא יעשה אוהל בגג טפח".

מג"א [ס"ק ב; משנ"ב ס"ק ז] – מותר לתלות בשבת סדינים המצויירים לנוי, אע"פ שקבועים שם, היות והם אינם עשויים למחיצה.

סעיף ב

הוספה על אוהל עראי

מקור הדין: עירובין קב,א: "שלח ליה רמי בר יחזקאל לרב עמרם נימא לן מר מהלין מילי מעלייתא דאמרת לן משמיה דרב אסי בכיפי דארבא שלח ליה הכי אמר רב אסי הני כיפי דארבא בזמן שיש בהן טפח אי נמי אין בהן טפח ואין בין זה לזה שלשה למחר מביא מחצלת ופורס עליהן מאי טעמא מוסיף על אוהל עראי הוא ושפיר דמי".

גמרא [שם] – עצים שתוקעים ראשן האחד בדופן הספינה וכופפים ראשן השני בדופן השני של הספינה ופורסים מחצלת עליהן – יש להבחין:

היה ברוחב [אחד²⁰] העצים טפח – מותר לפרוס בשבת עליהם מחצלת [לפי שמותר להוסיף על אוהל עראי בשבת].

לא היה ברוחב אחד העצים טפח אבל היו העצים סמוכים זה לזה בפחות מג' טפחים²¹ – מותר להוסיף עליהם מחצלת בשבת [לפי שמותר להוסיף על אוהל עראי בשבת].

¹⁹ שאע"פ שדעת מהר"ם שהביא רמ"א לאסור, "הלוא דעת הרמב"ם ועוד כמה ראשונים שהביא מג"א להתיר" וכו', וכיוון דמחיצת עראי הוא רק איסור דרבנן, בודאי נוכל לסמוך עליהם בשעת הדחק" [שעה"צ ס"ק יג].

²⁰ שו"ע הרב, ופשוט [משנ"ב ס"ק יג].

²¹ יש כאן "לבוד", והרי זה כאילו היה שלושה טפחים מכוסים במקום אחד [משנ"ב ס"ק יג].

להלכה:

שו"ע – "עצים שתוקעין ראשן האחד בדופן הספינה וכופפין ראשן השני בדופן השני של הספינה ופורסין מחצלת עליהם לצל – אם יש ברוחבן טפח או אפילו אין ברוחבן טפח, אם אין בין זה לזה שלושה טפחים, חשיבי כאוהל ומותר לפרוס עליהם בשבת מחצלת, דהוי ליה תוספת אוהל עראי ושרי".

מחצלת הפרוסה טפח

מקור הדין: עירובין קב, א: "הנהו דכרי דהוו ליה לרב הונא דביממא בעו טולא ובליילא בעו אורא אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל כרוך בודיאי ושייר בה טפח למחר פשטה ומוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי".

גמרא [שם] – מחצלת שהיתה פרוסה מבעוד יום שיעור טפח²², מותר לפרוס אותה כולה בשבת [לפי שמותר להוסיף על אוהל עראי בשבת].

בדין זה – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י** [להבנת תוס'] – די בכך שיהא ברוחב המחצלת כשהיא כרוכה שיעור טפח. **תוס'** – תמה, מלשון הגמרא "שייר בה טפח", משמע, ששייר טפח חוץ מהכריכה.
- **תוס'** – צריך לשייר טפח מחוץ לכריכה, אבל אין די ברוחב טפח של הכריכה עצמה [ש"חוזר העיגול לא מיחזי כאוהל, ולמחר כשהוא פורסה לא מיחזי כמוסיף אלא כעושה אוהל לכתחילה"].
- **ריטב"א** – "אף לשון רש"י, יש להלום כפירוש זה" [של תוס'].

להלכה:

שו"ע – "מחצלת פרוסה כדי טפח, מותר לפרוס שאר המחצלת בשבת. וטפח שאמרו חוץ מן הכריכה".

ט"ז [ס"ק ג; משנ"ב ס"ק טז] – אם יש ברוחב המחצלת כשהיא כרוכה שיעור טפח, יש להחמיר שלא לכסות בה כלי [לחוש לשיטת רש"י, וראה הערה²³].

²² ביאור הלכה [ד"ה שהיה מבעוד יום טפח] – באופן פריסת המחצלת, נחלקו הדעות:

- בית יוסף – אפילו המחצלת היתה פרוסה לאורכה שיעור טפח.
- מג"א – המחצלת היתה פרוסה שיעור טפח מן הצד [-לרוחבה].

להלכה:

פמ"ג, שו"ע הרב, לבושי שרד – בכל אופן שהמחצלת היתה פרוסה, בין לאורכה בין רוחבה מותר להוסיף. ²³ וכן כתב בספר תוספת שבת [הובא בשעה"צ ס"ק כ]. מאידך, באליה רבה כתב, שיש להקל בזה, שאפשר שגם דעת רש"י כדעת התוס' וכהכרעת השו"ע [וכ"כ בביאור הגר"א בדעת רש"י]. אולם, במאמר מרדכי, פירש טעם אחר לדין זה, והיינו, שעיקר הטעם שמחצלת כרוכה אינה נחשבת אוהל, משום שלא מיחזי כאוהל, והיינו דווקא כשמונחת באותו מקום, אבל כשנוטלה ומניחה במקום אחר – הרי זה מיחזי כעשיית אוהל. ולפי"ז, אפשר שגם הגר"א יודה לדינו של ה"י ומטעמו של המאמר מרדכי [שעה"צ שם].

סעיף ג

הקדמה²⁴

חז"ל אסרו לעשות אוהל עראי בשבת. אולם – יש להבחין:

אוהל כדי להגן מפני החמה או הגשמים – אסרו חז"ל, אפילו אם עושה רק אוהל ללא מחיצות.

אוהל שלא במטרה להגן מפני החמה או הגשמים וכדומה – אסרו חז"ל רק כשעושה כסדר [תחילה עשה מחיצות ואח"כ כיסוי הגג]. ולדעת חלק מהראשונים, חז"ל אסרו דווקא כשצריך לאוויר שתחת האוהל.

העמדת מיטה

מקור הדין: ביצה לב, ב: "אמר רב יהודה האי מדורתא [העושה מדורה, ומנהגם היה לעורכה כבנין, מניח עצים כדי כתלים ועליהם עצים כמין גג] מלמעלה למטה שרי, מלמטה למעלה אסור. וכן, ביעתא [הצולה ביצה בגחלים ומניחה על גבי כלי חלול] וכן קדרה וכן פוריא וכן חביתא".

גמרא [שם] – הבא להעמיד²⁵ מיטה בשבת – אסור ליתן את רגלי המיטה תחילה ולתת את הקרשים עליהם, אלא צריך להניח את הקרשים תחילה ורק אח"כ לתת את רגלי המיטה תחתיהם. בדין זה – נחלקו הראשונים [הובאו בית יוסף]:

• **תוס'** – יש להבחין:

רגלי המיטה ארבעה דפים מחוברים כדופני התיבה – בזה אסרו חז"ל להניח את רגלי המיטה ואח"כ את קרשי המיטה [היות ורגלי המיטה מחיצות וקרשי המיטה גג, "נמצא כעושה אוהל בשבת"].

רשב"א – לדעת תוס', ישנם שני תנאים:

- א. רגלי המיטה עשויים כמחיצות.
- ב. צריך להשתמש באוויר שתחת האוהל, וראה להלן סעיף ז.

רגלי המיטה אינם מחוברים כדופני התיבה [אלא עמודים כרגלי השולחן] – מותר להניח את רגלי המיטה ואח"כ את קרשי המיטה [ישאין העולם נזהרין ליתן השולחן על גבי הרגלים בשבת"].

משנ"ב [ס"ק כג] – דין זה הוא דווקא אם הדף של השולחן או המיטה אינו מחובר בחוזק לרגליים. אבל אם הוא מהודק ותקוע בחוזק – אסור משום בנין²⁶.

• **רשב"א** [הובא בר"ן] – יש להבחין:

משתמש באוויר שתחת האוהל – אסור להניח את רגלי האוהל [אע"פ שאינם כמחיצות] ואח"כ את הגג. לפיכך, אסור להניח את רגלי המיטה [אפילו שאינם

²⁴ משנ"ב ס"ק יז.

²⁵ למעט, אם היו רגלי המיטות העשויים כמחיצה קבועים במקום זה קודם השבת, ואפילו ארבע מחיצות, שמותר להניח על גביהם את קרשי המיטה [משנ"ב ס"ק יח; שעה"צ ס"ק כא, שלא כספר נתיב חיים, שחידש שאם היו עשויים מכבר ד' מחיצות – אסור להניח על גביהם את קרשי המיטה, עיין שם].

²⁶ אפילו אם כעת מניחו שלא בחוזק, כדין ארוכות המיטה העשויים להתחבר עם הרגליים בחוזק, כמבואר בשו"ע לעיל סימן שיג סעי' ו, לעניין מיטה של פרקים, עיין שם.

כמחיצות] ואח"כ את קרשי המיטה [שמשמשין באויר שתחתיה בנתינת סנדלין וכיוצא בהם"].
אינו משתמש באויר שתחת האוהל – מותר להניח תחילה את רגלי האוהל ואח"כ את הגג. לפיכך, מותר להעמיד רגלי שולחן ואח"כ את גג השולחן.

הכרעת ההלכה – נחלקו הראשונים :

- **רש"י**²⁷ – דין זה הוא דווקא לדעת רבי יהודה, האוסר דבר שאינו מתכוון. אולם, הלכה²⁸ כדעת רבי שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר²⁹.
  - **תוס', רא"ש** – גם רבי שמעון הסובר שדבר שאינו מתכוון מותר מודה לדין זה, שדווקא כשעושה דבר שאין מתכוון לעשותו מתיר רבי שמעון, משא"כ כאן, "הרי עושה מה שמתכוון לעשות, ואע"פ שאינו מתכוון לבנין, מכל מקום, מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין, ואסרוהו חכמים גזירה משום בנין".
- בית יוסף** – כן דעת ר"ף ורמב"ם, שהביאו דין זה להלכה.

להלכה :

שו"ע [כאן] – "מטה כשמעמידים אותה אסור להניח הרגליים תחילה ולהניח עליהם הקרשים, אלא ישים הקרשים תחילה באויר ואחר כך הרגליים תחתיהם. והני מילי כשהרגליים הם דפים מחוברים כמו דפני תיבה³⁰. אבל, רגליים של מיטות שלנו וכן רגלי השולחן – מותר בכל גוונא".
שו"ע [להלן סעי' ז] – אסור לעשות אוהל עראי, דווקא אם משתמש באויר שתחת האוהל, עיין שם.

סתימת ארובה

רא"ש³¹ – תמה, בגמרא עירובין [קב,א] מבואר, שאסור לפרוס מחצלת לאוהל, אפילו ללא מחיצות. ומאידך, בגמרא ביצה [לב,ב] מבואר, שהאיסור לעשות אוהל עראי קיים רק אם עושה גם מחיצות? – שתי תשובות :

- א. דווקא בבנין חשוב [מחצלת וכדומה, המוזכרת בגמרא עירובין] אסור לעשות אוהל אף ללא מחיצות. משא"כ, בבנין שאינו חשוב [כל אותם שנזכרו בגמרא ביצה].
- ב. דווקא כשפורס את האוהל במטרה להצל [מחצלת המוזכרת בגמרא עירובין] אסור לעשות אוהל אף ללא מחיצות. משא"כ באוהל שאינו במטרה להצל [כל אותם שנזכרו בגמרא ביצה].

מג"א [ס"ק ז ; משנ"ב ס"ק כ] – סתימת ארובה [בכר של תבן וכיוצא בו], יש להסתפק, האם נחשב הדבר כבנין חשוב [כיוון שכוונתו לסתום הנקב³²], ואסור לעשותו בשבת³³, אע"פ שאין עושה מחיצות [שהרי מחיצות הארובה מונחות שם מבעוד יום], או שאינו נחשב לבנין חשוב ומותר לעשות כן בשבת.

²⁷ רש"י ביצה לג,א ד"ה "והילכתא".

²⁸ כמבואר בגמרא שבת כב,א.

²⁹ אע"פ שהוא פסיק רישא, היות ולא ניחא ליה, שרי [הערות לטור, מהדו' שירת דבורה].

³⁰ **משנ"ב** [ס"ק כב] – דעת ט"ז, שדי בבי' דפנות. אולם, שארי האחרונים כתבו שצריך ד' דפנות, וכן נראה משו"ע,

³¹ רא"ש ביצה פ"ד סימן יא.

³² ראה שעה"צ ס"ק כז.

³³ ואע"פ שמבואר בסימן שיג שמותר לסתום ארובה שבגג, היות ונחשב הדבר רק כהוספה על אוהל עראי, יש לחלק, שם "הארובה אינו מחזיק אלא מקצת הגג, אבל כאן הנקב שהעשן יוצא מחזיק כל רוחב המחיצות שסביב לה" ונמצא שסתימת הכר כגג על המחיצות. ולפי"ז, פשוט, שאם הנקב נמצא בכותל מן הצד – מותר לסתום אותו בכר, שהרי זה רק הוספה על אוהל עראי [משנ"ב ס"ק כ].

משנ"ב [ס"ק כ] – מדובר באופן שאין גחלים לוחשות בתנור, שאל"כ, פשוט שאסור לסתום את הארובה, שע"י הסתימה גורם כיבוי לגחלים, ואע"פ שאינו מתכוון לכך, הרי זה פסיק רישא³⁴.

להלכה:

- **תוספת שבת** [הובא במשנ"ב ס"ק כ] – בספיקו של המג"א, יש להבחין: **יש בחור הארובה שלושה טפחים** – בזה הסתפק המג"א, וכנזכר. **אין בחור הארובה שלושה טפחים** – מודה המג"א שמותר לסתום את חור הארובה, היות ומדין לבד נחשב חור זה כסתום³⁵.
- **משנ"ב** [ס"ק כ] – לפמ"ג סברת התוספת שבת אינה פשוטה³⁶. "מכל מקום, נראה, שהסומך על התוספת שבת לא הפסיד", שהרי מג"א מסתפק בעצם הדין בסתימת ארובה.

סעיף ד

מיטה המסורגת בחבלים

ר"ן, מגיד משנה בשם רשב"א [הובאו בבית יוסף] – מיטה שלנו שהיא מסורגת בחבלים [ויש לה מחיצות המגיעות לארץ³⁷] – יש להבחין:

יש רווח שלושה טפחים בין חבל לחבל – אסור³⁸ לפרוס על המיטה סדין [משום עשיית אוהל עראי]. אומנם, אם היה על המיטה כר או כסת או בגד על המיטה ברוחב טפח מערב שבת – מותר לפרוס בשבת סדין על כל המיטה [לפי שמותר להוסיף על אוהל עראי]. **אין רווח שלושה טפחים בין חבל לחבל**³⁹ – מותר לפרוס על המיטה סדין [שאינו כאן עשיית אוהל, היות ומדין לבד נחשב כסתום].

להלכה:

שו"ע – "מיטה שהיא מסורגת [נארגת] בחבלים, אם יש בין חבל לחבל שלושה טפחים, אסור לפרוס עליה סדין משום דעביד אהל. וכן, אסור לסלק בגד התחתון מעליה, משום דקא סתר אהל. ואם היה עליה כר או כסת או בגד פרוס מערב שבת כשיעור טפח – מותר לפרוס בשבת על כל המיטה".

³⁴ ראה סימן רנט בסופו, וסימן רעז סעי' א [משנ"ב שם].

³⁵ כדין המבואר בשו"ע לעיל סעי' ב. **וראה** חזו"א [או"ח סימן נב ס"ק ט], שכתב להעיר, שיש לחלק בין המבואר לעיל [סעיף ב] שיש מקצת אוהל מהצדדים ולכן פריסת אוהל עליו נחשבת בהוספה מותרת. משא"כ כאן, שאין תחילת אוהל כלל, אלא רק מחיצות ולכך נחשב הדבר כעשיית אוהל לכתחילה, שאין דין לבד מועיל לבטל החלל, עיין שם באורך.

³⁶ אפשר וסברתו כטעמו של החזו"א הובא בהערה קודמת, עיין שם.

³⁷ כפי המבואר לעיל סעי' ג [משנ"ב ס"ק כד]. ומדובר באופן שמניח את המיטה כרגע במקום זה, ולכך נחשב הדבר שעשה מחיצות ואחר כך הניח את הגג, שאל"כ, אין איסור עשיית גג שאינו עשוי לאוהל ללא מחיצות – ראה שעה"צ ס"ק כב.

³⁸ **ביאור הלכה** [ד"ה "מיטה שהיא"] – **אפילו אם יש למיטה מחיצות, יש עצה להתיר לפרוס עליה סדין, אע"פ שיש רווח ג' טפחים בין חבל לחבל, והיינו, שיאחזו אנשים את הסדין תחילה באוויר ואח"כ יכניסו את המיטה תחת הסדין, שהיות והוא שלא כדרך בניין – מותר באוהל עראי, כמבואר לעיל סעי' ג.**

³⁹ די אפילו אם רק במקום אחד היה פחות משלושה טפחים [משנ"ב ס"ק כה].

סעיף ה

כסא טרסקל

מקור הדין: שבת קלח, א: "מטה וכסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחילה".

גמרא [שם] – כסא העשוי פרקים, וכשרוצים לישיב עליו פותחים אותו והעור נפתח, וכשמסירים אותו סוגרים אותו והעור נכפל – מותר לכתחילה לפתוח אותו בשבת [היות וצורתו כבר קיימת ואין כאן עשיית אוהל⁴⁰].

להלכה:

שו"ע – "כסא העשוי פרקים וכשרוצים לישיב עליו פותחין אותו והעור נפתח, וכשמסירים אותו סוגרים אותו והעור נכפל – מותר לפותחו לכתחילה".

מג"א [ס"ק ח; משנ"ב ס"ק כז] – מטעם זה, מותר להעמיד חופה⁴¹ בשבת ולסלקה, וכן מותר להעמיד דף הקבוע בכותל שבבית הכנסת, שמניחים עליו את הספרים.

תוספת שבת [הובא במשנ"ב שם] – דף הקבוע, מותר גם ללא טעם זה, שהרי אין כוונתו לעשיית אוהל, וא"כ אין עליו שם אוהל עראי, לפי שאין בו מחיצות.

מיטת ברזל מתקפלת

ביאור הלכה [ד"ה "לכתחילה"] – מדין כסא טרסקל, היה נראה להתיר לפתוח מיטת ברזל מקופלת [שהרי המיטה מוכנה ואינו עושה כלום רק שפושטה בשבת].

"אך זהו שגגה" – היות ובכסא טרסקל, העור כבר פרוס על הכסא ונמצא שאינו עושה כלום. משא"כ במיטת ברזל מקופלת, שאחר שפותחה פרוס עליה סדין – אם בין ברזל לברזל יש רווח ג' טפחים, אסור לפרוס עליה סדין⁴².

אולם, יש עצה, שיפרוס תחילה את הסדין ואח"כ יפתח את המיטה, כמבואר בשו"ע לעיל סעי' ג. ומכל מקום, דין זה צ"ע, ממה שמצאנו בכמה מקומות שחז"ל אסרו משום טרחא בשבת⁴³, ואפשר ויש בפתחת המיטה טורח, וצ"ע⁴⁴.

מיטה זקופה או מוטה על צידה

טור – מיטה כעין שלנו [שהיא מחוברת ועומדת⁴⁵], אם היא זקופה או מוטה על צדה, מותר להושיבה על רגליה, היות ואינו עושה כלום.

להלכה:

ביאור הלכה [ד"ה "כסא"] – הביא דין זה.

⁴⁰ אלא שפושטו ומיישבו כדי לישיב עליו [משנ"ב ס"ק כז].

⁴¹ היינו, כשהיתה החופה קשורה לכלונסאות מערב שבת [שעה"צ ס"ק לד].

⁴² ואע"פ שאין למיטה מחיצות גבוהות עשרה טפחים, לפי המבואר בביאור הלכה לעיל [ד"ה "דפיין"] אי"צ במחיצות גבוהה עשרה טפחים ודי במחיצות בגובה כל דהו, א"כ היות ויש למיטה שתי מחיצות בשולי המיטה – יש לאסור.

⁴³ ראה שו"ע סימן שכד סעי' ט, סימן שלג ועוד [ביאור הלכה שם].

⁴⁴ אומנם, אם צריך לפתוח את המיטה משום כבוד אורחים, אין לחוש לטרחא, כמבואר בסימן שלג. אך אם יש לו מיטה אחרת – אין נכון לפתוח את המיטה, כדרך שאסרו לקפל בגדים באופן ויש לו בגדים אחרים להחלפה, כמבואר בשו"ע לעיל סימן שב סעי' ג [ביאור הלכה שם].

⁴⁵ ביאור הלכה ד"ה "כסא".

סעיף ו

סידור חביות

מקור הדין: ביצה לב, ב: "אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרה וכן פוריא וכן חביתא".

גמרא [שם] – כשמסדר חביות זו על גב זו, חבית אחת על גבי שתי חביות – אוחז את החבית העליונה בידו ומסדר את החביות שתחתיה [שהרי זה כאוהל עראי, שהחבית העליונה משמשת כגג, ושתי החביות התחתונות כמחיצות].

להלכה:

שו"ע – "כשמסדרים חביות זו על גבי זו אחת על גבי שתיים, אוחז בידו העליונה ויסדר התחתונות תחתיה. אבל, לא יסדר התחתונות תחילה ויניח העליונה עליהן".
ט"ז [ס"ק ה; משנ"ב ס"ק כט] – צריך לומר, שהוא צריך את האוויר שתחת החבית, כדי שלא יתעפשו החביות [שלא נאסר אוהל עראי, אלא כשצריך לאוויר שתחת האוהל⁴⁶].

סעיף ז

הנחת ספר על גבי ספרים

רשב"א בשם תוספות [הובא בטור] – בדין אוהל עראי יש להבחין:

צריך את האוויר שתחת האוהל – בזה אסרו חז"ל לעשות אוהל עראי בשבת.
אינו צריך את האוויר שתחת האוהל – מותר לכתחילה לעשות אוהל עראי בשבת.
 לפיכך, מותר להניח ספר אחד מכאן וספר אחד מכאן וספר אחד על גביהם⁴⁷.

להלכה:

שו"ע – "מותר להניח ספר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן".
רמ"א – "הואיל ואין צריך לאוויר שתחתיהן".

⁴⁶ כמבואר בשו"ע להלן סעי' ז.

⁴⁷ בדין זה – נחלקו האחרונים [הובאו במשנ"ב ס"ק ז]:

- **ט"ז** [ס"ק ו] – דווקא כשצריך ללמוד משני הספרים, או שהספר התחתון מונח שם כבר, שאל"כ יש בכך ביזיון לספר, אע"פ שרוצה להגביה את הספר העליון וללמוד בו, ואפילו בחול אסור.
- **מג"א** [סימן קנד ס"ק יד], **חיי אדם** – יש להתיר, היות והשימוש הוא במה שהספר עומד במקומו, אין בכך ביזיון, אע"פ שמעמידו לצורך זה בכוונה תחילה.

הקדמה [סעיפים ח, י, יא]

גמרא [שבת קלח, א] – כילת חתנים – שני עצים זקופים ובולטים מהמיטה, אחד לראש המיטה ואחד לרגלי המיטה, וקנה נתון עליהם והכילה פרוסה עליו ויורדת לכאן ולכאן – מותר לנטותה ומותר לפרקה וכו', כשאין בגגה טפח.

גמרא [שם] – "טלית כפולה, לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור. היה כרוך עליה חוט או משיחה – מותר לנטותו לכתחילה".

בדין זה – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רי"ף** – מדובר שאין בגג רוחב טפח – "טלית כפולה שקושרה בין שני כתלים והיא משולשלת ומגעת לארץ, ונכנס בין שתי קצותיה וישן תחתיה בצל"⁴⁸, ואסור מדרבנן, כדין אוהל עראי. ואם יש חוט או משיחה – מותר, שהרי זה כמוסיף על אוהל עראי.
- **רא"ש** – תמה, מבואר בגמרא, שכילת חתנים שאין בגגה טפח מותר לכתחילה לנטותה, "ומאי שנא טלית כפולה, שהיא יותר בנין עראי מכילת חתנים, ואין דברין נראין בזה כלל".
- **ר"ן** [הובא בבית יוסף] – יש ליישב: דעת הרי"ף, "שכל אוהל ככילה וכיוצא בה, כל שיש בגגה טפח או בפחות מג' טפחים סמוך לגגו טפח – אוהל קבוע הוי"⁴⁹ וחייב חטאת. וכשאין בגגו טפח ואין בפחות מג' סמוך לגג טפח – אוהל עראי הוי, ופטור אבל אסור. ובכח"ג כל שכרך עליו חוט או משיחה מבעו"י מותר לנטותו בשבת וכו'. וכילת חתנים דווקא הוא שמותר לנטותה ולפרקה, לפי שהיא מתוקנת לכך [הכינה לכך מבעוד יום, ונחשב הדבר כתוספת על אוהל עראי⁵⁰], אבל שאר כילות לא, אלא אם כן כרך עליהן חוט או משיחה".
- **רש"י, רא"ש** – מדובר שיש בגג רוחב טפח [שוטח טליתו על ארבע יתידות לישן תחתיה, וראשיה מתכפלין לכאן ולכאן לצד הארץ ככתלים להגן מהחמה] לכך הוי אוהל עראי ואסור. וכשכורך חוט ומשיחה, הרי זה כאילו היתה פרוסה מבעו"י שיעור טפח, שדינו כמוסיף על אוהל עראי. אבל אם אין בגג שיעור טפח – מותר לכתחילה [שכל שאין בגגו רוחב טפח, אינו נחשב אפילו כאוהל עראי].

⁴⁸ לשון הרי"ף.

⁴⁹ בביאור דבריו – נחלקו האחרונים:

- **שו"ת נוב"י** [או"ח מהדו"ת סימן ל; ציין לדבריו בשעה"צ ס"ק לט] – דעת הרי"ף, שכל אוהל שעשה לו בשבת גג ומחיצות, הרי זה אוהל קבע, אע"פ שעושה לזמן קצר.
  - **חזו"א** [או"ח סימן נב אות ד] – תמה, "אבל הדבר תימא בסברא, סוף סוף אינו אלא לפי שעה".
  - **חזו"א** [שם] – "רצונו לומר, דאיירי בעושה להיות קבוע. אבל אם עושה לזמן מועט, ודאי אע"ג דיש בגגו טפח הוי אוהל עראי וכו' ובפמ"ג סימן שטו במשבצות זהב ס"ק ח, פירש ג"כ דאיירי בעושה לזמן מרובה, והלכך אם יש טפח חשיב קבוע".
- מיהו, יש לעיין, אם עושה שיתקיים, כי אין בגגו טפח נמי, נהי דלאו אוהל הוא, מ"מ הרי הוא בונה ותנן הבונה כל שהו. ונראה, דתליית בגד שאין בו שאוהל טפח אין עשוי להתקיים ובטלה דעתו", עכ"ל.
- ⁵⁰ כדין פקק החלון [לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון, שו"ע לעיל סימן שיג סעי' א] שיכול לסותמו שאינו נחשב כמוסיף על הבניין. ואפילו על הארובה שבגג מותר להניחו, ואינו נחשב כאוהל, לפי שהאוהל כבר עשוי ואינו אלא מוסיף על האוהל, דהיינו שמכסה החלל שהיה באוהל וגם הוא עראי [מג"א כאן ס"ק טז ולעיל שם; משנ"ב לעיל ס"ק א]. וראה באור הלכה [לעיל שם ד"ה "ולא אמרין"] דדווקא בפקק שעשוי לפתוח תמיד. אבל, "אם אינו עומד לפתוח אלא לעיתים רחוקות – אסור, כמוסיף על אוהל קבוע", עיין שם.

- **רמב"ם**⁵¹ – "כל אוהל⁵² משופע, שאין בגגו⁵³ טפח, ולא בפחות משלושה סמוך לגגו רוחב טפח – הרי זה אוהל עראי⁵⁴, והעושה אותו לכתחילה בשבת פטור [מחטאת ואסור מדרבנן, גזירה אטו אוהל קבע]".
"טלית כפולה, שהיו עליה חוטיין שהיא תלויה בהן מערב שבת – מותר לנטותה ומותר לפרקה, וכן הפרוכת".
"כילת חתנים, שאין בגגה טפח ואין בפחות משלושה סמוך לגגה רוחב טפח, הואיל והיא מתוקנת לכך – מותר לנטותה ומותר לפרקה, והוא שלא תהא משולשלת מעל המיטה טפח".
בית יוסף – דעת הרמב"ם, כדעת הרי"ף.

כובע רחב שוליים [ט"ז סעי' ח ס"ק ח]

שבת [קלח, ב] – "האי סיאנא [כובע של לבד] שרי [ואין לאסור מטעם אוהל]". מאידך, מובא "סיאנא אסור", ויש להבחין:

כובע שיש בשוליו רוחב טפח – אסור.

כובע שאין בשוליו רוחב טפח – מותר.

מקשה הגמרא – "אלא מעתה, שרביב בגלימא טפח [שרבב טליתו לפניו טפח] הכי נמי דאסור". מתרצת הגמרא – "הא דמיהדק הא דלא מיהדק".

בביאור תירוץ הגמרא – נחלקו הראשונים [הובאו בטור לעיל סימן שא]:

- **רש"י** – אפילו כובע הרחב טפח אין בו איסור אוהל⁵⁵. ומה שכתוב "סיאנא אסור", מדובר בכובע שאינו מהודק לראש ואסור לצאת בו לרה"ר, שמא תגביהנו הרוח מראשו, ויבוא לטלטלו ד' אמות ברה"ר⁵⁶.
- **ר"ת**⁵⁷ – בכובע הרחב טפח, יש איסור אוהל. ואלא שיש להבחין:
כובע ששוליו מהודקים [אינם נכפפים] – בזה אסור חכמים, מטעם שנראה כאוהל.
כובע שאין שוליו מהודקים [נכפפים, כטלית] – לא אסור חכמים, שאינו נראה כאוהל.

גמרא [שבת קלח, א, לגרסת רש"י] – בהיתר לפרוס כילה שאין בגגה טפח, ישנו תנאי נוסף: אינה יורדת למטה טפח בזקיפה ללא שיפוע לאחר שכלה השיפוע [שאל"כ, הטפח העומד בזקיפה נחשב למחיצה וכל השיפוע מלמעלה נחשב לגג, והרי זה אוהל גמור].

⁵¹ רמב"ם שבת פכ"ב הל' כט-ל.

⁵² **ביאור הלכה** [ד"ה "כל אוהל"] – רמב"ם כתב "כל אוהל" לכלול את שני הקצוות, אפילו עשאו אוהל קבע ["שיתקיים כמה ימים"] – אין בו איסור תורה, היות והוא פחות מטפח. וכן, אפילו עשאו עראי – אסור מדרבנן, משום לא פלוג.
⁵³ **ביאור הלכה** [ד"ה "שאין בגגו"] – ר"ן כתב, שאם יש בגגו טפח, הרי זה אוהל קבע וחייב. ונראה, שאם כרוך עליו חוט או משיחה – אין איסור תורה רק איסור דרבנן, שע"י חוט או משיחה יורד חומרת האיסור בדרגה אחת, כדרך שיורד כשאין בגג שיפוע טפח, עיין שם.

⁵⁴ שכך מצאנו באוהלי טומאה ששיעורם בטפח [רבנו חננאל; משנ"ב ס"ק לד; שעה"צ ס"ק לח].

⁵⁵ ביאור הסברא, כתב הט"ז [סימן שטו ס"ק ח], "כיון שאין בעיקר הכובע משום אוהל", וכמו שכתבו הראשונים, להלן לענין פריסת סדין על המטה, ראה להלן. וראה עוד שו"ת נוב"י או"ח מהדו"ת סימן ל.

⁵⁶ **בית יוסף** [לעיל סימן שא] – נראה, שגם לדעת רש"י יש להבחין:

כובע העשוי רק להגן מפני השמש – בזה לדעת רש"י, אם הכובע אינו מהודק לראשו, יש לחשוש שיבוא לטלטלו ד' אמות ברה"ר.

כובע שאדם מכסה בו ראשו – אע"פ שאינו מהודק לראשו, מודה רש"י שמותר, לפי שאין חשש שיבוא לטלטלו ד' אמות, "שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש".

⁵⁷ וכן דעת רבנו חננאל, רמב"ם [שבת פכ"ב הל"א] הובאו בבית יוסף לעיל שם.

רבנו יונה, רשב"א [הובאו בר"ן] – דווקא בכילה הפרוסה לצל קיים תנאי זה, אבל הפורס סדין על המטה, אע"פ שהסדין משתלשל מצידי המטה שיעור טפח – אין בכך משום אוהל, היות ובגוף פריסת הסדין אין אוהל.

ט"ז [ס"ק ח] – תמה, לדעת ר"ת, כובע שיש לו שוליים רחבים טפח אסור משום אוהל, "ולמה לא נימא גם שם, כיון שהטלית שמכסה בו ראשו אין בו משום אוהל, הכא נמי בחלק היוצא להלן מראשו, כמו הכא בסדין שאין בו משום אוהל, כיון דלמעלה אין בו משום אוהל"? ומתרץ – בכובע, "אותו חלק היוצא להלן מראשו, הוא שלא כסדר המתעטפים, על כן חשוב לאוהל בפני עצמו ואינו נגרר אחר החלק שעל ראשו. משא"כ בסדין דדרך פריסתו הוא בכך שיוצא חלק ממנו תחת המיטה, ועל כן נגרר אחר החלק המכסה את המטה".

היתר בכובעים שלנו⁵⁸ – [בריט"ל"]:

- א. כובעים שלנו, שהחלק היוצא אינו מסוים [ככובעים שבזמן הגמרא, שהחלק היוצא היה חלק בפני עצמו, כמו שפה לכובע] – אין בהם משום אוהל.
- ב. אין אוהל בלא מחיצות [כשלא נעשה הגג להצל].
- ג. ביצה [לב, ב; הובא לעיל סעי' ג] אסור להניח מיטה כסדר ועוד, מטעם אוהל. ודעת רש"י, שדינים אלו דווקא לדעת רבי יהודה, הסובר שאינו מתכון אסור. ולדעת תוס' והרא"ש, גם רבי שמעון מודה שם, היות והוא עושה מה שמתכון לעשות⁵⁹. אם כן, בכובעים שלנו ש"אינו עושה במתכוין כלל אותו חלק השייך לאוהל, שאין מתכוין אלא לכסות ראשו והאהל נעשה ממילא" [משא"כ בכובע שבתלמוד, שנעשה האוהל במתכוין לאהל ונעשה אותו החלק כמיוחד לזה, על כן אסור אפילו שלא במתכוין".

⁵⁸ ראה היתרים נוספים במשנ"ב לעיל סימן שא משנ"ב קנב, ואכמ"ל.

⁵⁹ "אע"פ שאינו מתכוון לבנין, מכל מקום, מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין, ואסרוהו חכמים גזירה משום בנין".

סעיף ח

אוהל שאין בגגו טפח

רמב"ם – כל אוהל⁶⁰ שאין בגגו⁶¹ טפח, או שהיה משופע ואין בפחות משלושה סמוך לגג רוחב טפח – הרי זה אוהל עראי⁶² והעושה כן לכתחילה בשבת פטור [מחטאת ואסור מדרבנן, גזירה אטו אוהל קבע].

להלכה :

שו"ע – "כל אוהל משופע שאין בגגו טפח, ולא בפחות משלושה סמוך לגגו רוחב טפח, הרי זה אוהל עראי, והעושה אותו לכתחילה בשבת – פטור".

בדין זה – נחלקו אחרונים [הובאו במשנ"ב ס"ק לה] :

- **מג"א** [ס"ק י] – דין זה הוא לדעת רי"ף ורמב"ם. אולם, רש"י ורא"ש חולקים, וסוברים שבאופן זה מותר לעשות כן אף לכתחילה.
- **פמ"ג** – גם רש"י ורא"ש מודים בדין זה להרמב"ם [כיון שעשאו לקבע שיתקיים כמה ימים"].

פתיחת מטריה בשבת

ביאור הלכה [ד"ה "טפח"] – פתיחת מטריה [-"אמבריל"] הנקרא בלשוננו "פאראס"ל"] – "רבו האחרונים בזה בספריהם⁶³ ובדרך כלל יש הרבה והרבה שמחמירין ואוסרין שלא לפורסן בשבת, מטעם אוהל".

טעם הדבר – אסור לבנות אוהל הנעשה בכדי להגן מפני הגשמים או להצל מפני החמה, אע"פ שאין לו מחיצות. ולמרות שהמטריה מוכנה ומתקפלת, אין בה את ההיתר של "כסא טרסקל"⁶⁴.

כמה טעמים בדבר :

- א. כסא טרסקל אינו עושה מעשה, "רק שמרחיב ופושט הקמטין שהיו בו מאתמול". משא"כ, במטריה, שצריך לקושרה ברצועות אחר פריסתה, או להעמידה ולהדקה אח"כ מתחתיה בחוט של ברזל, כדי שלא יתמוטט.
- ב. ברמב"ם מבואר, שהיתר כסא טרסקל הוא מטעם ש"אין זה דרך עשיית אוהל, לא קבע ולא עראי". ולפי"ז, במטריה שפריסתה היא דרך עשיית אוהל – אין היתר.

מלבד איסור עשיית אוהל – יש לאסור כשנושאה במקום שאין עירוב, מטעם הוצאה והכנסה.

⁶⁰ **ביאור הלכה** [ד"ה "כל אוהל"] – רמב"ם כתב "כל אוהל" לכלול את שני הקצוות, אפילו עשאו אוהל קבע [שיתקיים כמה ימים] – אין בו איסור תורה, היות והוא פחות מטפח. וכן, אפילו עשאו עראי – אסור מדרבנן, משום לא פלוג. ⁶¹ **ביאור הלכה** [ד"ה "שאיין בגגו"] – ר"ן כתב, שאם יש בגגו טפח, הרי זה אוהל קבע וחייב. ונראה, שאם כרוך עליו חוט או משיחה – אין איסור תורה רק איסור דרבנן, שע"י חוט או משיחה יורד חומרת האיסור בדרגה אחת, בדרך שיורד כשאין בגגו טפח, עיין שם.

⁶² שכך מצאנו באוהלי טומאה ששיעורם בטפח [רבנו חננאל; משנ"ב ס"ק לד; שעה"צ ס"ק לח].

⁶³ ואלו הם : מכתם לדוד, מאמר מרדכי, חיי אדם, שו"ת נוב"י.

⁶⁴ המבואר בשו"ע לעיל סעי' ה. **אולם**, ראה חזו"א [או"ח סימן נב ס"ק ו], שדין מטריה כדין כסא טרסקל, ואלא שיש לדון לאיסור משום "תיקון מנא", כיוון שהמטריה ראויה לשימוש בכל מקום בשונה מכסא טרסקל, שהאוהל אינו ראוי לשימוש אלא במקומה. ועוד, יש לאסור משום "עובדין דחול" וגרימת פירצה, עיין שם. ועיין חזון עובדיה [שבת ח"ה עמ' שיא] באורך, ואכמ"ל.

סעיף ט

תליית משמרת

מקור הדין: משנה שבת קלז, ב: "רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת ביום טוב ונותנין לתלויה בשבת וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת אבל נותנין לתלויה ביום טוב".

משנה [שם] – אסור לתלות משמרת [-כעין שק שנותנים בו שמרים כדי לסנן] בשבת. בטעם האיסור – נחלקו הראשונים:

- **רש"י**⁶⁵ – מניחים את המשמרת על גבי כלי ומותחים את פי המשמרת לכל צד בעגול על שפת הכלי, נמצא שעושה אוהל עראי בשבת⁶⁶.
- **רמב"ם**⁶⁷ – תולים את המשמרת באוויר ללא כלי, ואסרו חז"ל לעשות כדרך שהוא עושה בחול, גזירה שמא יבוא לשמר⁶⁸.
- מג"א** [ס"ק יא] – אע"פ שאין איסור לעשות אוהל עראי ללא מחיצות⁶⁹, כאן אסור⁷⁰, גזירה שמא יבוא לשמר. אבל, לתלות כלי על גבי יתד – אין איסור.

להלכה:

שו"ע – "משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסנן ומותחין פיה לכל צד, חשוב עשיית אוהל ואסור לנטותה".

משנ"ב [ס"ק לו] – דווקא לתלות משמרת על גבי כלי נאסר, אבל מותר לתלות משמרת "כשהיא שטוחה על איזה יתד ובלי כלי תחתיה"⁷¹.

⁶⁵ רש"י שם ד"ה "תולין את המשמרת".

⁶⁶ **אחרונים** – הקשו, מהמבואר לעיל [סעי' ג] שאין איסור לעשות גג שלא במטרה להגן או להצל בלי מחיצות, ומטעם זה מותר לתלות כד ביתד? – כמה תשובות:

- **ערוה"ש** [כאן סעי' יד] – "במשמרת אסרו מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול [גמרא שבת קלח, א] כדי שלא לזלזל בשבת".
- **לבוש** [הובא בפמ"ג "משבצות זהב" ס"ק ט] – "כאן שנוטל כלי ונותן המשמרת עליה, הוה עשיית אוהל ומחיצות ביחד".
- **חזו"א** [או"ח סימן נב ס"ק ב] – העמדת דבר הנמתח נחשב כעשיית אוהל גם ללא מחיצות, שכל דבר הנמתח דומה יותר לאוהל ואסור אפילו בלא מחיצות. ורק בדבר שאינו נמתח כמו קרש וכדומה, כשאנו מונח במטרה לאהיל צריך מחיצות, עיין שם.

⁶⁷ רמב"ם שבת פכ"א הי"ז: "וכן, אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול שמא יבוא לשמר".

⁶⁸ בטעם האיסור לשמר, נחלקו האמוראים בגמרא שבת [קלח, ב]:

- **רבה** – משום בורר.

בדעת רבה – נחלקו הראשונים:

- **רש"י** [שם ד"ה "נוטלי"] – חיובו גם משום בורר [בנוסף לאיסור מרקד].
- **תוס'** [שבת עג, ב ד"ה "משום"] – חיובו דווקא משום בורר ולא משום מרקד.

- **רבי זירא** – משום מרקד.

הכרעת ההלכה:

רמב"ם [שבת פ"ח הי"א] – "הבורר שמרים מתוך המשקין, הרי זה תולדת בורר או תולדת מרקד וחייב". וראה שו"ע [להלן סימן שיט סעי' ט] ובנו"כ שם, ואכמ"ל.

⁶⁹ באופן והגג לא נעשה להצל או להגן, כמבואר לעיל סעי' ג.

⁷⁰ ראה הגהות נתיב חיים, שהעיר על מג"א, שהאריך בחינם, היות וברמב"ם לא נזכר כלל איסור עשיית אוהל עראי וכל טעם האיסור לשיטת הרמב"ם, גזירה שמא יבוא לשמר, עיין שם.

⁷¹ כן מוכח מט"ז ואלוה רבה ופרישה, וכן הוכיח הגר"א לדינא, ודלא כמג"א [שעה"צ ס"ק מא].

סעיף י

טלית כפולה שיש בה חוטים

מקור הדין: שבת קלח, א: "תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור היה כרוך עליה חוט או משיחה מותר לנטותה לכתחילה".

גמרא [שם] – טלית כפולה שהיו בה חוטים שהיא תלויה בהם⁷² [ע"י החוטים מושך את הטלית ופורסה לכאן ולכאן]⁷³ – מותר לנטותה [היות וע"י החוטים קל למושכה בהן, הרי זה כאילו היתה הטלית פרוסה מכבר טפח⁷⁴, שאינו אלא מוסיף על האוהל שהותר⁷⁵], ומותר גם לפרקה [שכל אוהל שאין בו משום בנין, אין בו משום סתירה]⁷⁶.

להלכה:

שו"ע – "טלית כפולה, שהיו עליה חוטים שהיתה תלויה בהם מערב שבת, מותר לנטותה ומותר לפרקה".

מג"א [ס"ק יב; משנ"ב ס"ק לז] – מדובר באופן שגם אחר פריסת הטלית אין בגג האוהל שיעור טפח, וגם אין שיעור טפח בפחות משלוש סמוך לגגה, שאל"כ, הרי זה אוהל קבע שאין לו היתר ע"י חוטים⁷⁷.

פרוכת

רמב"ם⁷⁸ – "טלית כפולה שהיו עליה חוטים שהיא תלויה בהן מערב שבת מותר לנטותה ומותר לפרקה וכן הפרוכת".

בביאור דעת הרמב"ם בהיתר פרוכת – נחלקו הדעות:

- **מגיד משנה** [הובא במג"א ס"ק טו] – טעם היתר פרוכת [וילון שלפני הפתח], היות ומותר לבנות מחיצה שאינה מתרת ללא גג⁷⁹, ומותר לנטותה ולפרקה, אע"פ שאין עליה חוטים⁸⁰.

מחיצה המתרת שהיתה קשורה בחוטים – נחלקו האחרונים:

- **מג"א** [שם] – מדברי מגיד משנה משמע⁸¹, שלמחיצה המתרת אין היתר, אפילו היתה קשורה בחוטים.
- **תוספת שבת** [הובא במשנ"ב ס"ק לט] – גם למחיצה המתרת יש היתר אם היתה קשורה בחוטים⁸².

⁷² לשון רמב"ם פכ"ב הכ"ט.

⁷³ רש"י שם ד"ה "חוטי". וראה ט"ז [ס"ק י] שפירש בלשון שו"ע שהוא כלשון הרמב"ם כפרש"י. וכן משמע במג"א [ס"ק יג] וכפי שפירשו בפמ"ג [אשל אברהם ס"ק יג]. **אולם**, ראה חזו"א [סימן נב ס"ק ג ד"ה "והא"י] שפירש בלשון הרמב"ם כפשוטו, שהטלית תלויה ע"י חוטים, וטעם ההיתר, כדן דלת המחוברת לצירים, שאין בפתחתה וסגירתה, משום בונה וסתירה, עיין שם.

⁷⁴ תוס' שם ד"ה "כרך" בתירוץ השני; משנ"ב ס"ק לז.

⁷⁵ כמבואר בשו"ע לעיל סעי' ב.

⁷⁶ משנ"ב ס"ק לח. וראה שעה"צ ס"ק מו.

⁷⁷ דין זה הוא לדעת הרי"ף. ומג"א סובר בבית יוסף, שדעת הרמב"ם בטלית כפולה כדעת הרי"ף, ולכך סתם כך להלכה, אע"פ שרש"י והרא"ש חולקים [שעה"צ ס"ק מה].

⁷⁸ רמב"ם שבת פכ"ב פכ"ט.

⁷⁹ כמבואר לעיל סעי' א.

⁸⁰ ולשון "וכן" שכתב הרמב"ם לפי"ז אינו בדווקא, אלא כוונתו, וכן פרוכת מותר לנטותה ולפרקה אף ללא חוטים, מטעם שאינה מחיצה המתרת [לבושי שרד].

⁸¹ שאל"כ, יכל המגיד משנה להעמיד את דברי הרמב"ם בפרוכת הנעשית להתיר, וטעם ההיתר משום החוטים, ודברי הרמב"ם "וכן הפרוכת" היו מתפרשים כפשוטם [לבושי שרד].

⁸² ואין ראייה ממגיד משנה, היות ולשון הש"ס "וילון מותר לנטותו", מדובר אפילו בוילון בלא חוטים, והיות ודרכו של הרמב"ם להעתיק לשון הגמרא, העמיד מגיד משנה גם ברמב"ם באופן הנזכר, עיין שם [תוספת שבת].

- **משנ"ב** [ס"ק לט] – מגדל עוז הביא בשם רבנו חננאל⁸³, שגם בפרוכת צריך שיהיו חוטים בכדי להתיר לתלותה בשבת [לפי שגם מחיצה שאינה מתרת ללא גג, אסור לעשות בשבת מדרבנן⁸⁴]. ולפי"ז, יותר טוב לומר שהרמב"ם סובר כרבנו חננאל⁸⁵, ולשון "וכן פרוכת" מתפרש כפשוטו, וכן משמע בביאור הגר"א.

להלכה:

שו"ע – העתיק לשון הרמב"ם.

משנ"ב [ס"ק לט] – אע"פ שבדעת הרמב"ם נראה כפירוש רבנו חננאל, לדינא אין נפק"מ בזה, לפי שמוכח מטור ושאר פוסקים, שמותר לתלות מחיצה שאינה מתרת. וכן מוכח ברמ"א לעיל [סעי' א].

סעיף יא

כילת חתנים

מקור הדין:

שבת קלח, א: "ואמר שמואל משום רבי חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפורקה אמר רב ששת בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח אסורה וכי אין בגגה טפח נמי לא אמרן אלא שאין בפחות משלשה סמוך לגגה טפח אבל יש בפחות משלשה סמוך לגגה טפח אסור ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח אבל יש בשיפועה טפח שפועי אהלים כאהלים דמו ולא אמרן אלא דלא נחית מפוריא טפח אבל נחית מפוריא טפח אסור".

שבת קלט, א: "שלחו ליה בני בשכר ללוי כילה מהו וכו' אדאזיל נח נפשיה דלוי אמר שמואל לרב מנשיא אי חכימת שלח להו שלח להו כילה חזרנו על כל צידי כילה ולא מצינו לה צד היתר ולשלח להו כדרמי בר יחזקאל לפי שאין בני תורה".

גמרא [שם] – כילת חתנים [-שני עצים זקופים ובולטים מהמיטה, אחד לראש המיטה ואחד לרגלי המיטה, וקנה נתון עליהם והכילה פרוסה עליו ויורדת לכאן ולכאן] – מותר לנטותה, אם התקיימו כל התנאים הבאים:

- א. אין בגג הכילה רוחב טפח.
- ב. אין בפחות משלושה סמוך לגגה רוחב טפח.
- ג. אין בשיפועה טפח [-אין כל צד וצד מתפשט למטה להתרחק טפח מכנגד אמצעיתה. היינו, שאין ברחבה למטה שני טפחים, שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי⁸⁶].
- ד. אינה יורדת למטה טפח בזקיפה ללא שיפוע לאחר שכלה השיפוע [שאל"כ, הטפח העומד בזקיפה נחשב למחיצה וכל השיפוע מלמעלה נחשב לגג, והרי זה אוהל גמור⁸⁷].

⁸³ וכן מופיע ברבנו חננאל לפנינו, שיצא לאור מקרוב [משנ"ב שם].

⁸⁴ ראה שעה"צ לעיל [ס"ק יג] שבאר בדעת הרמב"ם, שסובר שמותר לבנות מחיצה שאינה מתרת בשבת, וכן יש להוכיח מדברי הרמב"ם [סוכה פ"ד ה"ז] וצ"ע. **וראה** פמ"ג "אשל אברהם" ס"ק טו] שבאר בדעת רבנו חננאל, שטעם האיסור משום שעושה גג ע"י הפרוכת [משנ"ב מהדו' "דרשו" הערה 87].

⁸⁵ שהמעין בפירוש רבנו חננאל יבין שכל הלכה זו שאב הרמב"ם מרבנו חננאל [וכן כל העיקרים שנמצאים ברי"ף בהלכה זו, הכל מרבנו חננאל רב]. "ואף שלפי"ז יקשה מאוד על המגיד משנה שבאר דברי הרמב"ם במה שכתב רש"י שאין אוהל אלא העשוי כעין גג, שלפי"ז בודאי מותר אף בלי חוטיין, אבל וכי בשביל זה נוציא את דברי הרמב"ם מפשוטו, ודברי המגיד משנה באמת צריכים עיון" [שעה"צ ס"ק מז].

⁸⁶ לשון הטור.

⁸⁷ רמב"ם שבת פכ"ב ה"ל.

⁸⁸ ראה ביאור הגר"א ס"ק ל, ראה לזה ממה שהקשו תוס' [שם ד"ה "שאיין"] דקמ"ל כחכמים [סוטה יט, ב] ששיפועי אוהלים – אין דינם כאוהלים, עיין שם.

⁸⁹ משנ"ב ס"ק מב.

בטעם ההיתר – נחלקו הראשונים :

- **רש"י, רא"ש** – חז"ל לא גזרו על אוהל שאין בגגו רוחב טפח.
- **רי"ף, רמב"ם** – חז"ל גזרו על אוהל עראי שאין בגגו טפח, אך היות וכלת החתנים היתה מתוקנת לכך מבעוד יום התיירו.

טור – כילת חתנים שכרך עליה מבעוד יום חוט או משיחה, מותר לנטותה בשבת, אפילו אם יש בגבה רוחב טפח. אומנם, במקום שאינם בני תורה – אין להתיר [אפילו ע"י חוט או משיחה], "שלא יבואו לזלזל בה".

בית יוסף – דברי הטור, אינם אלא לדעת רש"י והרא"ש. אבל, לדעת רי"ף ורמב"ם שכל כילה שיש ברוחב גגו שיעור טפח הרי זה אוהל קבע – אין היתר ע"י חוט או משיחה⁹⁰.

להלכה :

שו"ע – "כילת חתנים שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח, הואיל שהיא מתוקנת לכך – מותר לנטותה ומותר לפורקה והוא שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח".

מג"א ועוד [הובאו במשנ"ב ס"ק מא] – אם הכילה אינה מתוקנת לכך מבעוד יום, אסור לנטותה בשבת, כמו שפסק בשו"ע לעיל [סעי' ח] כדעת רי"ף ורמב"ם⁹¹.

סעיף יב

הנוטה פרוכת

רמב"ם⁹² [הובא בבית יוסף] – "הנוטה פרוכת⁹³ וכיוצא בה, צריך להיזהר שלא יעשה אהל⁹⁴ בשעה שנוטה⁹⁵. לפיכך, אם היתה פרוכת גדולה – תולין אותה שנים אבל אחד אסור".

להלכה :

שו"ע – הביא דין זה.

⁹⁰ ראה דרכי משה, שתמה על הבית יוסף. ולדעתו, גם הרמב"ם מודה שהיות וכלת חתנים מתוקנת לכך – מותר אף כשלא התקיימו כל התנאים, עיין שם.

⁹¹ ואף שלדעת רש"י ורא"ש מותר לנטותה אפילו שאינה מתוקנת לכך מבעו"י, כיון שאין בגגה טפח, "מ"מ כיון דהעתיק המחבר בסעיף זה וכן בסעיף ח דברי הרי"ף והרמב"ם, משמע דכן דעתו, ואין לזוז מזה" [שעה"צ ס"ק מט].

⁹² רמב"ם שבת פכ"ב הל"ב.

⁹³ אע"פ שיש על הפרוכת חוטין מבעו"י שהיא תלויה בהן [שאל"כ, אסור לתלותה בשבת, כמבואר ברמב"ם ובשו"ע לעיל סעי' י], בכל זאת, צריך להיזהר בזה [משנ"ב ס"ק מג]. והיינו, שהרמב"ם לשיטתו, שאם יש בכפל רוחב טפח – אין היתר ע"י חוט או משיחה, לכך יש להיזהר בכך. אולם, לדעת רש"י ורא"ש גם אם יש רוחב טפח, יש היתר ע"י חוט ומשיחה – אין לחוש לכך [שעה"צ ס"ק נא].

⁹⁴ חזו"א [או"ח סימן נב ס"ק ה] – תמה :

א. אוהל שאוחזו בידו, אינו אוהל [כמבואר בגמרא שבת מג,ב].

ב. אוהל שלא נעשה בכדי להצל או להגן, אינו אסור ללא מחיצות, אפילו אם מעמידו ע"י עמודים.

⁹⁵ שעה"צ [ס"ק נג] – צריך לומר בדוחק, שפסיק רישא שיעשה אוהל, שאל"כ, לא היה לנו לאסור, שהרי אינו מתכוון לכך [ויל"ע, הלוא דעת שו"ע לעיל סימן שיד סעי' א, שפסיק רישא באיסור דרבנן מותר, וכמו שכתב במשנ"ב שם ס"ק יא]. ולולי דמסתפינא, היה מקום לומר שדין זה הוא מימרא של רב בגמרא, ורב לשיטתו שסובר שאינו מתכוון אסור. אבל לפי"ז, יקשה על הרמב"ם שהעתיק דין זה להלכה, שהלוא להלכה אינו מתכוון מותר [שעה"צ שם].

כילה שיש לה גג

רמב"ם [שם] – "היתה כילה [-יריעה פרוסה מלמעלה על איזה דבר⁹⁶] שיש לה גג, אין מותחין אותה ואפילו עשרה, שא"א שלא תגבה מעט מעל הארץ ותעשה אהל עראי".

להלכה:

שו"ע – הביא דין זה.

סעיף יג**פריסת בגד על פי חבית**

מקור הדין: שבת קלט, ב: "אמר רב האי פרונקא אפלגיה דכובא שרי אכוליה כובא אסור".

גמרא [שם] – הרוצה לשטוח בגד על פי חבית לכסותו, יש להבחין:

מכסה פי כל החבית – אסור⁹⁷.

בטעם האיסור – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י, רמב"ם** – טעם האיסור משום אוהל.

ר"ן ומגיד משנה בשם הרשב"א – לטעם זה, צריך לומר שהחבית אינה מלאה, אלא יש בה חלל טפח, שאל"כ אין כאן אוהל.

תוס' [הובא בט"ז ס"ק יא] – הקשו, היות ואין כוונתו בכיסוי הבגד לאוהל⁹⁸ אין איסור אלא כשעושה גם מחיצות⁹⁹ וכאן המחיצות כבר עשויות [שהרי מטעם זה מותר להחזיר כלי ע"ג כירה בשבת] – כמה תירוצים:

- **תוס'** – היות והכלי רחב "יותר מדאי" נעשה כאוהל¹⁰⁰.

ט"ז [שם] – תמה: "מה שיעור יש לרוחב הכלי"¹⁰¹.

⁹⁶ והיתה קשורה בחוט או משיחה מבעוד יום, כמבואר בשו"ע לעיל סעי' י, והיה בה גג רוחב טפח [משנ"ב ס"ק מו] וראה ביאור הלכה ד"ה "כלה שיש לה גג".

⁹⁷ היתה מכוסה מערב שבת אפילו במקצת – מותר לכסותה כולה בשבת, שהרי זה כהוספה על אוהל עראי שהותר, כמבואר בשו"ע לעיל סעי' ב [שעה"צ ס"ק נח].

⁹⁸ צ"ב, אע"פ שהכיסוי אינו ניתן להצל, הרי הוא ניתן בכדי להגן שלא יכנסו דברים זרים לתוך הכלי, וא"כ יש לאסור אף בלא מחיצות. **וראה** אורחות שבת [פ"ט הערה לא] שדנו אודות מכסה של כלי וכתבו לבאר, וז"ל: "צריך לומר, דכיסוי קדירה אינו בגדר אהל ממש, דשם כיסוי עליו ולא שם אוהל, ולכן אין זה כלול באיסור של אוהל עראי העשוי להגן או להשתמש תחתיו, אך מ"מ וכו' האיסור השני שנתחדש באוהל, בעשיית מבנה דומה לאוהל וכו' שייך גם בכיסוי קדירה, ולכן אין לאסור אלא באופן שיש בו גם העמדת מחיצות וגם נתינת גג" עכ"ל. וכתבו [שם פ"ט הערה עב] לבאר עפ"י גם את האמור כאן, עיין שם. **אולם**, ראה ט"ז [ס"ק יא בסופו], שפירש ש"לא אסרו חכמים בכיסוי משום אוהל, אלא אם אין מיוחד לכך, כההיא דכובא שנוטל בגד מעלמא ומכסה על החבית, משא"כ בכיסוי המיוחד להם ודרכו בכך תמיד, לא מיחזי כעביד אוהל" ולדברי הט"ז, חזרה השאלה למקומה, וצ"ב.

⁹⁹ כמבואר לעיל סעי' ג.

¹⁰⁰ **ביאור הסברה** – ראה חזו"א [או"ח סימן נב ס"ק י], היות ועל ידי שהכלי רחב מאוד, נראות המחיצות כרחוקות זו מזו וכאילו אינן מצטרפות יחד, וע"י נתינת הגג נעשות המחיצות עם הגג ליחידה אחת ולשימוש אחד, והרי זה כאילו עשה עכשיו את הגג והמחיצות כאחד.

¹⁰¹ וכן כתב בחזו"א [או"ח סימן נב ס"ק י] – ששיעור רחב הרבה, לא נודע לנו. ובמשנ"ב לעיל [ס"ק יח] מבואר, שסתם מיטה אינה בגדר כלי רחב הרבה. ולפי"ז, מסתבר שעד חמישים ס"מ – בודאי יש להקל [אורחות שבת פ"ט הערה עד]. **וראה** אול"צ ח"ב פכ"ח ה"ה, ששיעור ארבעים סאה, עיין שם.

■ ט"ז [שם] – יש להבחין :

כלי המיוחד למשקה [שא"א להשתמש בו ללא כיסוי, מחשש שיפול לתוכו דבר] – אסור לכסותו, אע"פ שאינו עושה עתה מחיצות [לפי שהכיסוי מאפשר את השימוש, ונחשב הדבר כאילו עושה גם את המחיצות].

כלי המיוחד לאוכלים [דבר יבש] – אין איסור בעשיית גג ללא מחיצות [שאף ללא מחיצות ראוי לשימוש].

■ **פמ"ג** [הובא במשנ"ב ס"ק מח] – מדובר שמטלטל את הכלי להעמידו במקום אחר ושם מכסה אותו. ולכך, העמדתו נחשב כאילו עושה המחיצות והכיסוי ביחד.

- **ראב"ד, רשב"א** – טעם האיסור, משום "מיחזי כמשמרת" [-נראה כמסנן את היין מפסולת השמרים שבו]. אבל, אין איסור אוהל בכיסוי כלי¹⁰². ולפי"ז, דין זה הוא דווקא בכלי מלא יין.

מניח מקצת מפי החבית מגולה – מותר.

בטעם ההיתר – נחלקו הראשונים :

- **רש"י, רמב"ם** – אינו נראה כאוהל.
- **ראב"ד, רשב"א** – אינו נראה כמשמרת [שאינו דרכו לעשות כן בחול].

להלכה :

- **שו"ע** – הביא דין זה, כטעמם של רש"י והרמב"ם.
- **משנ"ב** [ס"ק מח; בשם חיי אדם] – "לכן צריך ליזהר בסעודות גדולות שמניחין שלחנות על חביות – צריכין ליזהר שיהפוך צד החבית הפתוח לצד הקרקע ועל צד הסתום יניח השולחן".
- וכן, מגירה [-"טי"ש קעסטי"ל"] שנשמטה כולה מן השולחן, אם יש טפח בעומק חללה – אסור להחזירה, שעושה אהל¹⁰³.
- וכן מיטה [שקורין "שלאף באנק"] שיש לו כסוי ואינה מחוברת בצירים – אין להחזיר עליה הכיסוי, שיש בזה משום עשיית אהל¹⁰⁴.
- **משנ"ב** [ס"ק מט] – "נכון להחמיר כדעת השו"ע, שהיא דעת הרבה ראשונים [ועל כן, חבית גדולה של מים אין לכסותה כולה בשבת כשאינה מלאה כולה]. והנהגין להקל בזה – אין למחות בידם, שיש להם על מי לסמוך¹⁰⁵".

¹⁰² בביאור סברתם, כתב החזו"א [או"ח סימן נב ס"ק א ד"ה "והא"], שהיות וכך היא דרך תשמישו תמיד, נחשב הדבר כדלת ולא כאוהל.

¹⁰³ **"קיצור שו"ע"** [הובא בשעה"צ ס"ק נו] – תמה, הרי הוא בכלל ממעלה למטה דלא אסרו חז"ל. **שעה"צ** [שם] – אפשר שה"חיי אדם" סובר, שההיתר ממעלה למטה הוא מפני שהוא דרך שינוי [כפירוש רש"י ביצה לג], משא"כ כאן, עיין שם.

¹⁰⁴ "מ"מ אין למחות בהנהגין להקל בכל זה, דיש להם על מי שיסמוכו [הם דעת הראב"ד והרשב"א שאביא לקמן בסקמ"ט וגם דעת הב"ח עיי"ש] ועיין בה"ל" [משנ"ב שם].

¹⁰⁵ דעת הראב"ד והרשב"א, הסוברים שבכל אופן אין בכיסוי כלים משום עשיית אוהל.

סימן שטז

צידה האסורה והמותרת בשבת

סיכומים מאת הרב אייל גיאת שליט"א

סעיף א

איסור צידה

מקור הדין: משנה שבת קו, א: "רבי יהודה אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לגינה ולחצר ולביברין חייב".

משנה [שם] – הצד ציפור, יש להבחין:

צד ציפור למגדל – [ארון העשוי ככלוב גדול] – חייב [שזו היא צידתו].

צד ציפור לבית [אפילו בית קטן וחלונותיו סתומים¹] – אינו חייב [ש"אינו ניצוד בכך, שטבעו של ציפור דרור שאינו מקבל מרות ונשמט מזוית לזוית ואי אפשר לתופסו²] ופטור אבל אסור.

גמרא [שם, ב] – בדין צד ציפור, יש להבחין:

ציפור דרור³ – בזה קבעה המשנה, שאינו חייב [לפי שאינה מקבלת מרות⁴, שדרכה לדור בבית כבשדה, ונשמטת מזוית לזוית⁵].
שאר עופות – חייב⁶ [שכיוון שהכניסו לבית ונעל בפניו ניצוד].

משנה [שם] – הצד צבי לבית או לביבר – [קרפיפות המוקפים לגדלם שם] – יש להבחין:

ניצוד בו – [שיכול לתופסו בשחיה אחת⁷] – חייב.

¹ מג"א; משנ"ב ס"ק א.

² רש"י שם ד"ה "הצד ציפור", פירש הטעם לפי שיוצא דרך חלונות. וראה ט"ז ס"ק א, ואכמ"ל.

³ ביאור הלכה [ד"ה "הצד ציפור דרור"] – ציפור דרור, הם הציפורים הקטנים ביותר, הדרים בענפי האילן ומשוררים, ומרוב קוטנה של הציפור נשמטת מזוית לזוית וקשה לתופסה. אבל תורים ובני יונה, הם בכלל שאר ציפורים.

⁴ גמרא שם.

⁵ רש"י שם, ב ד"ה "בציפור דרור".

⁶ ביאור הלכה [ד"ה "הצד ציפור דרור"] – אליה רבה תמה, למה הרי"ף והרמב"ם לא חילקו בין ציפור דרור לשאר ציפורים? – מג"א [סימן תצ"ט ס"ק ט], תירץ: רמב"ם הזכיר חילוק זה במתק לשונו, ורי"ף סמך על הכלל שכתב "כל שמחוטר צידה – פטור", עיין שם.

⁷ רמב"ם שבת פ"י הל' יט-כ. והיינו, שיכול לתופסו בריצה אחת מבלי שיצטרך לנוח בינתיים [משנ"ב ס"ק ד]. ביאור הלכה [ד"ה "שהם ניצודים"] – רמב"ם [יו"ט פ"ב] כתב ששיעור "ניצוד" הוא, שאין צריך להביא מצודה לצודו. וכתבו הפוסקים, שזה אותו דיעור כמו "חד שחיה". וכ"כ המגיד משנה, המאירי, רבנו ירוחם ושאר מפרשים. אומנם, תוס' ורשב"א כתבו שזהו שיעור שונה, אולם דעת יחידאה היא, "ולכן לא הבאתי דעתם".

אינו ניצוד בו – פטור אבל אסור⁸.

משנ"ב [ס"ק ה] – "על כן, צפור דרור שנכנס לבית דרך הפתח או החלון אע"ג שאינו ניצוד שם, מ"מ אסור לסגור הפתח והחלון".
אומנם, אם רוצה לסגור "בזמן הקור שיש צער צינה או צער אחר", ואין כוונתו לצידה – כתב בחיי אדם, שיש להבחין:
ציפור דרור – מותר לנעול, "כיון דאין בו צידה דאורייתא, אע"ג דהוי פסיק רישיה בדרבנן"⁹.
שאר חיה ועוף [שיש צידה דאורייתא בבית] – אסור, אע"ג שאינו מכויין כלל, דהוי פסיק רישיה.

להלכה:

שו"ע – "הצד ציפור דרור למגדל שהוא ניצוד בו, ושאר ציפורים וצבי לבית או לביבר שהם ניצודים בו – חייב, ואם אינו ניצוד בו – פטור אבל אסור".

סעיף ב

הצד צבי

מקור הדין: שבת ק"ב: "ת"ר הצד צבי סומא וישן חייב חיגר וזקן וחולה פטור".

גמרא [שם] – הצד צבי [או שאר מינים¹⁰], יש להבחין:

ישן או סומא – חייב [שאינם נחשבים כניצודים, לפי שהם עשויים להישמט כשמרגישים יד אדם].
חיגר או חולה¹¹ או זקן [או קטן¹²] – פטור [שהם כניצודים, שאינם עשויים להישמט¹³].

להלכה:

שו"ע – "הצב צבי ישן או סומא חייב, חיגר או חולה או זקן – פטור".

⁸ **ביאור הלכה** [ד"ה "שהם ניצודים"] – הכניס עוף לבית והדלת פתוחה או החלון פתוח או ביבר שאינו מקורה. יש להסתפק, שאין בכך אפילו איסור מדרבנן [שדווקא כשהדלת נעולה והחיה והעוף ניצודים במקצת ואלא שצריך עוד רדיפה והשתדלות שייך איסור דרבנן, משא"כ באופן זה].

ראיה לדבר: רמב"ם – הכניסה לטרקלין ונעל". הרי, שדווקא כשנעל בפניה קיים איסור מדרבנן.
ויש לדחות – רמב"ם בא להורות, שאפילו כשנעל אין איסור תורה רק איסור מדרבנן. אך אפשר שגם ללא נעילה קיים איסור מדרבנן. וכן מובא בתוספתא, "הצד צבי לחצר שיש לה שני פתחים – פטור", משמע, שיש איסור, עיין שם.

⁹ בטעם הדבר: ראה קצות השולחן [סימן קכא בדי השולחן ס"ק טו] – פסיק רישא באיסור דרבנן בדבר שלא נחא ליה, מותר במקום צער.

¹⁰ אליה רבה, הובא במשנ"ב ס"ק ו. וכן משמע מרמב"ם וסמ"ג שכתבו בסתם "ישן או סומא חייב".
ביאור הלכה [ד"ה "הצד צבי"] – תמה, מהמבואר בגמרא, הצד חגבים בשעת הטל פטור, ופרש"י הטעם, משום שעניניהם מתעוורות והרי הם כניצודים ועומדים. הרי, שיש מינים שונים שדינם כניצודים.

¹¹ סוגי החולי, שנחשב כניצוד – ראה "ביאור הלכה" ד"ה "או חולה", ואכמ"ל. חולה מחמת "אובצנא" [שאינו יכול לזוז מחמת עייפות], לדעת רש"י אין בו חיוב צידה [שנחשב כניצוד].

ביאור הלכה [שם] – יש להסתפק, אם הרודף אחר חיה ועוף לצודם, עד שהתעייפו שאינם יכולים לזוז ממקומם או שהם באיזה דבר עד שנעשו חגרים, האם חייב גם משום צידה, אע"פ שלא תפסו בידיו, או אפשר שאין דרך צידה בכך, "דדרך צידה ליטלה אחר שצדה או להכניסה למקום משומר".

¹² ירושלמי, הובא להלכה ברמב"ם [משנ"ב ס"ק ח]. גדר "קטן" – קודם שיכול לרוץ [מאירי; משנ"ב שם].

¹³ ואע"פ שהחיגר יכול להלך מעט, עכ"פ יכול לצודו בחד שחיה [פמ"ג; משנ"ב ס"ק ז].

משסה כלב

כל בו [הובא בדרכי משה] – "המשסה כלב אחר הצבי בשבת, הוה צידה".
או"ז [הובא בדרכי משה] – אפילו בחול אסור לצוד עם כלבים, שהרי זה מושב לצים, וכל העושה כן – אינו רואה בשמחת לויתן.

רמב"ם¹⁴ [הובא במג"א ס"ק ד] – "המשלח כלבים שיצודו צבאים וברח הצבי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו, עד שהגיעו הכלב ותפסו – חייב, והוא הדין בעופות".

מג"א [שם] – מדוקדק בדברי הרמב"ם, שאם האדם לא עשה מעשה כלל, ורק שיסה את הכלב – פטור. וצריך לפרש בכוונת הכל בו, שהוה צידה רק מדרבנן¹⁵.

להלכה:

רמ"א – "המשסה כלב אחר חיה בשבת, הוה צידה"¹⁶. ויש אומרים, דאף בחול אסור, משום מושב לצים".

משנ"ב [ס"ק י] – בדין שיסוי כלב, יש להבחין:

עשה האדם מעשה ["כגון שברח הצבי מן הכלב והיה עיף ויגע והיה הוא רודף אחריו והשיגו הכלב על ידי זה"] – חייב. ואפילו אם רק עמד בפניו והבהילו, עד שהגיעו הכלב ותפסו [שהרי זה תולדת צידה, שכן דרך הציידים]¹⁷.

לא עשה האדם מעשה [שיסה הכלב והכלב תפסו] – פטור אבל אסור.

סעיפים ג – ד

דבר שאין במינו ניצוד

מקור הדין: שבת קו, ב: "תנו רבנן הצד חגבין גזין צרעין ויתושין בשבת חייב דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד חייב וכל שאין במינו ניצוד פטור".

גמרא [שם] – בדין צידה, יש להבחין:

דבר שבמינו ניצוד [-בע"ח שדרך¹⁸ בני אדם לצוד אותם לשימושם] – יש בצידתם איסור תורה.

דבר שאין במינו ניצוד [-בע"ח שאין דרך בני אדם לצוד אותם לשימושם, כגון זבובים וכדומה] – אין בצידתם איסור תורה, רק איסור מדרבנן.

¹⁴ רמב"ם שבת פ"י הכ"ב.

¹⁵ **ביאור הלכה** [ד"ה "הוה צידה"] – ציין לאחרונים [ראה אליה רבה ועוד] שהקשו על המג"א:

א. לשון הכל בו "הוה צידה", משמע, שכוונתו לצידה מהתורה וחייב.

ב. כל בו [סימן לא] כתב בפירוש, "המשלח כלבים לרדוף אחר הצידה ורדף כדי שיגיע הכלב לתופשו – חייב". הרי, שמפורש בדברי הכל בו, שאיסורו מהתורה.

וצריך לומר, שכוונת הכל בו "ורדף", היינו, שהאדם עשה מעשה. ונמצא שכוונת הכל בו כדברי הרמב"ם, וכך צריך לפרש בכוונת הרמ"א.

¹⁶ **ביאור הלכה** [ד"ה "הוה צידה"] – תפסו הכלב ונטל מיד הכלב, "לכאורה גם כן פטור מחטאת", שכבר ניצוד ועומד ע"י הכלב, כדין התוספתא "צד אחד ונתנו לחבירו – השני פטור".

¹⁷ שעה"צ ס"ק יג. וכתב שהוסיף סברא זו בביאור דעת הרמב"ם, כדי שלא יקשה על הרמב"ם, למה מתחייב על כך שעמד בפניו והבהילו, "לו יהי שהיה אדם צודה הצבי והוא הבהילו, בודאי לא היה הוא מיחייב משום צידה בעבור שעמד והבהילו להצבי ואינו רק מסייע לצידת חבירו וגרע מזה אינו יכול וזה אינו יכול, דשם עושה עצם המלאכה, משא"כ הכא, שהוא רק גרמא לזה, ואפילו ברודף אפשר דפטור, אבל בסברתי נחא קצת, ועיין ב"ק דף ס, לענין זוהר".

¹⁸ ראה שולחן שלמה [ס"ק טו, כת"י] שמסתבר שאין זה גדר קבוע לעולם, אלא תלוי הדבר לפי רגילות האנשים באותו הזמן, עיין שם.

להלכה:

שו"ע – "כל שבמינו ניצוד, חייב עליו. אין במינו ניצוד – פטור אבל אסור".

כיסוי כוורת שיש בה דבורים

גמרא [שבת מג, א; ביצה לו, א] – "פורסין מחלצת על גבי כוורת בשבת, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ובלבד שלא יתכוון לצוד".

גמרא [ביצה שם] – הקשו, ברייתא זו אינה כדעת רבי יהודה [הסובר שאינו מתכוון אסור] ואינה כדעת רבי שמעון [שאע"פ שסובר שדבר שאינו מתכוון מותר, בפסיק רישא מודה שאסור]?

ותירצו – ברייתא זו סוברת כרבי יהודה [ש"אינו מתכוון אסור], ואלא שמדובר שיש בכוורת חלונות, ויש לגרוס בברייתא "ובלבד שלא יעשנה מצודה" [-שלא יכסה את כל החלונות]. לכך דווקא לרבי יהודה אסור לעשותה כמצודה, אך לדעת רבי שמעון מותר לעשותה כמצודה¹⁹.

תוס'²⁰ [הובא בבית יוסף] – הקשו, היאך מותר לדעת רבי שמעון לעשות את הכוורת כמצודה, הלא מודה רבי שמעון ב"פסיק רישא"?

ומתרץ הר"מ מאייבר"א – מדובר שיש בכוורת "חור קטן" שאינו נראה לדבורים. לפיכך, לדעת רבי שמעון די בכך שלא ייחשב כפסיק רישא ומותר, אך לדעת רבי יהודה אסור, עד שיהיו חלונות [-"חור גדול שיהא נראה לדבורים"].

להלכה:

שו"ע [סעי' ד] – "פורסין מחלצת ע"ג הכוורת ובלבד שלא יכוין לצוד, וגם הוא בענין שאינו מוכרח שיהיו ניצודים²¹, כי היכי דלא להוי פסיק רישא".

סגירת תיבה שיש בה זבובים

בעל התרומה [הובא בטור] – היות ויש איסור מדרבנן לצוד גם דברים שאין במינן ניצוד²². הלכך, "אסור לנעול בשבת התיבה שיש בה זבובים, אלא יתן סכין או שום דבר בין הכיסוי לתיבה בעניין שיוכלו לצאת משם".

טור – "אין צריך לדקדק בזה", שאין זה דומה לכוורת של דבורים:

שני טעמים בדבר:

א. "אין הזבובים ניצודים בתיבה, שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו", בשונה מכוורת, ש"הכוורת קטנה היא, והדבורים ניצודין בה".

בית יוסף – יש לפרש גם בדעת בעל התרומה, שדיבר דווקא בתיבה קטנה.

ב. גם בכוורת האיסור רק כאשר כוונת המכסה לצידה, אך כשאינו מתכוון אין איסור. א"כ, אין איסור לנעול תיבה שיש בה זבובים, שהרי אין כוונתו לצידה.

¹⁹ תוס' ביצה לו, ב ד"ה "אלא" בשם רש"י. וכבר העיר מהרש"ל, שפירוש זה אינו נמצא בפרש"י שלפנינו.

²⁰ תוס' ביצה לו, ב ד"ה "אלא".

²¹ ביאור הלכה [ד"ה "ובלבד שלא יכוין לצוד"] – אליה רבה תמה, כיון שמדובר באופן "שאינו מוכרח שיהיו ניצודים", אין כאן צידה כלל, ויש להתיר אפילו כאשר כוונת הפורס לצידה?

ביאור הלכה [שם] – כוונת השו"ע "שאינו מוכרח שיהיו ניצודים", היינו, שהיה בכוורת "חור קטן", שאינו נראה לדבורים, ויסוד ההיתר משום שאינו מתכוון ואלא שיש צורך בחור קטן, שלא יהא פסיק רישא. משא"כ לדעת רבי יהודה – אין היתר, וכדרך שכתבו תוס', הובא בבית יוסף. ובאמת, אם יש חור גדול - מותר, אפילו כשכוונת הסוגר לצידה.

²² כמבואר בגמרא שבת קו, א.

בית יוסף – "אין בדיחוי זה ממש", שהרי גם בכוורת, ההיתר כשאנו מתכוון הוא דווקא באופן שלא פסיק רישא שיצוד, כמבואר בתוס' ובמגיד משנה.

ט"ז [ס"ק ב] – יש ליישב דעת הטור. טור דקדק בלשונו "אין צריך לדקדק" [ולא כתב שהדבר מותר]. והיינו, שיש להבחין:

ראה שיש בתיבה זבובים – מודה הטור לבעל התרומה, שאסור לסגור התיבה.

לא ראה שיש בתיבה זבובים – יכול לסגור ו"אין צריך לדקדק" קודם אם יש שם זבובים. ובה מיושבות שתי קושיות הבית יוסף:

א. אפילו אם פסיק רישא שיצודו שם זבובים – אין כאן צידה, לפי ש"אין ודאי שיבואו לידו", ש"אפשר שאחר שיפתח הכיסוי וירצה ליטלם, יפרחו ולא יגיע אחד לידו", ואפילו אם התיבה קטנה²³. בשונה מכוורת, שהיא קטנה והדבורים ניצודים שם. היינו, ש"כל כוורת היא קטנה לענין זה, שלא יוכלו כל הדבורים שיברחו", שהרי "הדבורים גדולים וממלאים הכוורת וא"א שלא יתפוס אחד מהם".

ב. אע"פ שאפשר ויש בתיבה זבובים אי"צ לבדוק קודם שסוגר, משני טעמים:

א. בזבובים שבורחים מיד כשיפתח את התיבה – אין כאן צידה.

ב. אפילו אם נאמר שעל הצד שישנם זבובים בתיבה יש בכך צידה – יש להתיר לסגור מבלי לבדוק את התיבה, היות ואין כאן ודאי פסיק רישא, "רק ספק פסיק רישא, והרי זה כאינו מתכוון שהותר".

ביאור הלכה [ד"ה "ולכן יש להיזהר"] – "ט"ז חידש כאן דבר חדש בענין פסיק רישא", והוא, כשם שהותר לרבי שמעון לעשות מעשה כשיש ספק אם יעשה על ידי כך איסור [גורר ספסל וספק אם יעשה חריץ] כשאנו מתכוון לאיסור – כך הותר גם לעשות מעשה כשיש ספק אם באותו מעשה יש איסור, אם אינו מתכוון לאיסור.

"ולולא דבריו הסברא להיפוך", על הצד שיש דבר הניצוד בתיבה – "האיסור יעשה בודאי ע"י המעשה [היינו, הנעילה], אלא שיש ספק אם יש כאן דבר הניצוד, א"כ הרי זה ספק דאורייתא. בשונה מגרירת ספסל, שהספק הוא על מעשה אחר [-] "החריץ הנסבב ע"י פעולתו"²⁴.

²³ שכל תיבה שיש בה זבובים, נחשבת לגדולה, שיכולים הזבובים כולם לברוח ממנה, "לקטנותם של הזבובים" [ט"ז שם].

²⁴ ראה חידושי רעק"א [יו"ד סימן פז אות יד] שכתב להעיר על דברי רמ"א [שם] שאסר לחתות את האש שתחת קדירה של גוי "לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב ופעמים בשר, והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב". וכתב הרעק"א, וז"ל: "קשה לי, הא אינו מכוין לבשל רק לחתות באש, ופסיק רישא לא הוי, דשמא לא בישל הנכרי בהקדירה בשר וגם חלב. וצריך לומר, דדווקא בספק דלהבא, שמא לא יהא נעשה כן במעשה שלו, כמו גורר כסא וספסל, דהוי ספק שמא בגרירתו לא יעשה גומא, אבל בספק דעבר כמו הכא, דאם יש בקדירה זו בלוע בשר וחלב, בחיתוי זה בודאי יתבשל, אלא דהספק שמא אין בו בליעת בשר וחלב, זה מקרי פסיק רישא", וציין שם לדברי ט"ז [כאן] שלא כתב כן, עיין שם באורך. וראה קו"ש [כתובות אות יח] שחקר בגדר מה שמודה רבי שמעון בפסיק רישא: "יש לומר כיון שידוע דבסריקתו יתלוש שערות, מקרי מכוין לתלישה". ואפשר, "כיון דסריקה היא פסיק רישא לתלישה, נמצא דתלישה בכלל סריקה וסגי במה שמכוין לסריקה אף שאינו מכוין לתלישה, דהתלישה נכללת בהסריקה" [ועיין שם, שתלה בחקירה זו את מחלוקת הערות ותוס' אם פסיק רישא דלא ניחא ליה שרי, ואכמ"ל]. ונראה שדינו של הט"ז תלוי

אומנם, כאן לענין זבובים – אין נפק"מ, היות
וזבובים נחשבים דבר שאין במינו ניצוד, אין איסור
צידתם מהתורה, ויש כאן רק ספק דרבנן. אך נפק"מ,
באופן שרוצה לנעול דלת בפני בע"ח שיש במינו
ניצוד²⁵.

"אכן, מצאתי ראייה לדברי הט"ז, מדברי הרמב"ן²⁶."

בית יוסף – יש לדחות, דברי בעל התרומה, מטעמים אחרים:

א. יש לחלק בין המכסה כוורת שיש בה דבורים, שזהו מקום צידתם של דבורים, כדין
מכניס אריה לגורזקי שלו [בית משמר העשוי לו כמין תיבה] שחייב משום צידה²⁷,
לבין מכסה תיבה או כוורת שיש בהם זבובים, שאין זה מקום צידתם, ו"אפשר דלא
חשיבי ניצודים, עד שיתפסם בידו".

ט"ז [ס"ק ג] – תמה, "תמהני על גברא רבה בית יוסף", דווקא
באריה הוצרכנו למקום צידתו [גורזקי שלו], "ששם הוא עומד
ואינו כועס להשחית מקום סגירתו" ודינו כניצוד, שלא כבשאר
מקומות, שהוא משחיתם ואינו ניצוד²⁸. אבל זבובים הסגורים
בתיבה ואינם יכולים לברוח, ודאי שיש בהם צידה, אע"פ שאין
זה מקום צידתם.

ב. דווקא בפריסת מחצלת על כוורת שיש בה דבורים, אסר רבי שמעון בפסיק רישא,
כיוון שדבורים נחשבים דבר שבמינן ניצוד [אינו מתכוון בפסיק רישא באיסור
תורה אסור]. משא"כ זבובים שאין במינן ניצוד, מודה רבי שמעון שאין לאסור
כשאינו מתכוון אפילו בפסיק רישא [אינו מתכוון בפסיק רישא באיסור דרבנן –
מותר].

ב"ח [הובא בט"ז ס"ק ג] – תמה, בגמרא ביצה [לו, ב] משמע,
שדבורים לא נחשבים דבר שבמינן ניצוד, ואעפ"כ, לא הותר
לפרוס מחצלת ללא כוונת צידה, באופן שפסיק רישא שיצודו [–
אינו מתכוון בפסיק רישא באיסור דרבנן – אסור]²⁹.

בהכרעת ההלכה:

בית יוסף – "כיוון דנפק מפומיה דבעל התרומה וכתבו המרדכי, ולא חזינו מאן דאיפליג עליה, מי
יקל ראשו שלא לחוש לדבריהם".

בחקירה הנ"ל. שאם נאמר שיסוד החיוב בפסיק רישא היות ונחשב הדבר כמתכוון – ודאי שכשאינו יודע אי אפשר לומר
שהתכוון לכך. אך, אם נאמר שהוא מטעם שדבר זה בעצמו אסור, יש מקום לדברי הט"ז, ודו"ק. ושור, שכן כתב
בחידישו הגר"ש שקאפ כתובות סימן ד, עיין שם באורך, והנאני.

²⁵ כגון שרוצה לנעול הדלת ויש לו ספק אם יש שם צבי וכדומה שנכנס מתחילה לתוכו [ביאור הלכה שם].

²⁶ **משנה** [שבת מא, א] – "מיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו, אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי
להפשירן". ובגמרא בארו: "מיחם שפינה ממנו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו, אבל נותן לתוכו מים
מרובים כדי להפשירן". ומקשה הגמרא: "והלוא מצרף" [מים הניתנים על כלי מתכת חם, מחזקים את הכלי, וזו היא
גמר מלאכת הצורפין]. ומתרתה הגמרא: "ר' שמעון היא, דאמר דבר שאין מתכוין מותר".

ראשונים – תמהו, הלוא ר"ש מודה בפסיק רישא. ומתוך הרמב"ן – אין לחשוש כאן למצרף, שמא לא הגיע
לצירוף אע"פ שנתחמם הרבה, שהמים מנעו אותו, ושמה כבר נצטרפה. הרי, שגם בספק שלעבר נאמר דין "אינו
מתכוין מותר", כדברי הט"ז [ואין לדחות, שטעם הרמב"ן משום ס"ס, דא"כ מה טעם העמידה הגמרא דין זה
דווקא לדעת ר"ש, הלוא גם רבי יהודה מודה בס"ס, מוכרח שאי זה נכלל בס"ס].

²⁷ כמבואר בגמרא שבת קו, ב [בית יוסף שם].

²⁸ כמו שפירש רש"י שבת קו, ב ד"ה "הצד ארי".

²⁹ מג"א ס"ק ט, וראה מג"א לעיל סימן שיד ס"ק ה.

להלכה :

- **רמ"א** – הביא דעת בעל התרומה בסתם ["יש לזהר, שלא לסגור תיבה קטנה³⁰ או לסתום כלים שבזבובים בו בשבת, דהוי פסיק רישא שיצודו שם"], ואת דעת הטור כ"ווש מקילין" ["ויוש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם יברחו"].
- **מג"א** [ס"ק ח] – ב"ח פסק להחמיר כדעת בעל התרומה, "וכן עיקר".
- **ט"ז** [ס"ק ג] – "נראה לי להלכה למעשה, דאם רואה שם זבובים יפריח תחלה מה שיפריח אבל א"צ לחפש אחר זה, וכ"ש אם יפריח פעם אחת, ולא חיישינן שמא נשארו עוד, וכדאי הוא רבינו הטור לסמוך עליו בזה, בפרט שלא מצינו בפירוש חולק עליו".

הפורש מצודה

- תוס'³¹** [הובא במג"א ס"ק ט ; משנ"ב ס"ק יח] – הפורש מצודה בשבת, יש להבחין :
נכנסה חיה בשעה שפרש את המצודה – חייב חטאת.
נכנסה חיה אחר שפרש את המצודה – פטור [שאינו יודע אם יצוד או לא] אבל אסור [גזירה שמא בשעה שיפרש תיכנס חיה].
- מג"א** [שם] – מטעם זה, "אסור להעמיד בשבת המצודה לצוד בה עכברים".

להלכה :

משנ"ב [שם] – הביא דין זה.

סעיף ה

שניים שצדו

מקור הדין : משנה שבת קו, ב : "צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב נעלו שנים פטורין לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין ורבי שמעון פוטר".

משנה [שם] – בדין צידה, יש להבחין :

הצד את הצבי לבדו – חייב³².

שניים שצדו – יש להבחין :

כל אחד יכל לצוד לבדו – שניהם פטורים [שנאמר³³ "וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁנְיָהּ מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ". ודרשו חז"ל³⁴, שרק העושה את כל המלאכה חייב ולא העושה את מקצתה].

³⁰ אבל, תיבה גדולה, סובר רמ"א שלכו"ע מותר, שאפילו אם היה עומד בתוכה אדם, אינו יכול לתופסה בחד שחיה [מג"א ס"ק ז] וגם הוא דבר שאין במינו ניצוד" [משנ"ב ס"ק טו]. "והרי זה אינו מתכוון בתרי דרבנן, שמותר אפילו בפסיק רישא" [פמ"ג ; שעה"צ ס"ק יח]. אולם, ראה שעה"צ להלן [סימן שלו ס"ק ב] שההיתר באינו מתכוון בתרי דרבנן בפסיק רישא, הוא דווקא בדבר שלא ניחא ליה, עיין שם.

³¹ תוס' שבת יז, ב ד"ה "אין".

³² **ביאור הלכה** [ד"ה "חייב"] – דוקא אם ידע שיש צבי בתוך הבית בשעה שנעל את הבית. אבל, אם בשעה שנעל לא ידע שהיה שם צבי ואח"כ נודע לו – פטור, ש"הרי זה דומה, לנתכוון להגביה את התלוש וחתך מחובר, דאנוס הוא". אפילו אם לאחר שנודע לו שהיה בבית צבי, התכוון שלא לפתוח את הפתח עד הערב, מפני הצבי – אין איסור בדבר. וכן, אם ישב בפתח הבית ואח"כ נודע לו שיש בבית צבי – מותר לו לישב ולשמור עד שתחשך [מפני שקדמה צידה למחשבה"].

³³ ויקרא ד, כז.

³⁴ שבת צג, א.

כל אחד מהם אינו יכול³⁵ לצוד לבדו – שניהם חייבים [שהיות ואין אחד יכול לעשות לבדו, דרכם לעשות בשניים, נמצא כל אחד עושה מלאכה³⁶].

רמב"ם³⁷ [הובא במג"א ס"ק י] – היה אחד יכול לעשות לבדו והשני אינו יכול לעשות לבדו – הראשון חייב והשני פטור אבל אסור³⁸ [ש"השני מסייע הוא" ומסייע אין בו ממש³⁹, והרי זה כאילו הראשון עשה הכל לבדו].

להלכה :

שו"ע – הביא את דין המשנה.

נעילת פתח סגור

ר"ן – צבי שהיה בתוך הבית והדלת סגורה, מותר לנעול את הדלת [שהיות והצבי אינו יכול לברוח, אין בנעילת הדלת משום צידה, רק שמירה].

להלכה :

רמ"א – הביא דין זה.

סעיף ו

ישב אחד על הפתח ובא אחר וישב שם

מקור הדין : משנה שבת קו, ב : "ישב האחד על הפתח ולא מילאהו יושב השני ומילאהו השני חייב. ישב הראשון על הפתח ומילאהו ובא השני וישב בצידו אף על פי שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור, הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו".

משנה [שם] – היה צבי בבית וישב אחד על הפתח ומילאו ובא השני וישב, אע"פ שעמד הראשון והלך לו והשני נשאר לשבת – הראשון חייב והשני פטור ומותר [היות ובשעה שישב לא עבר איסור⁴⁰, שכבר ניצוד הצבי ע"י הראשון].

בביאור דין זה – נחלקו הדעות :

- **תוס' יו"ט** [הובא במג"א ס"ק יא] – מדובר באופן שהראשון ישב בפתח לצד פנים הבית⁴¹, וכשהוא קם השני המשיך לשבת, והיות ולא היה רגע שהפתח היה פנוי מבלי יושב – אין על השני איסור.

³⁵ **ביאור הלכה** [ד"ה "אין אחד"] – אפילו היה בעל כח גדול, אלא שעשה באופן שהוא לבדו אינו יכול לעשות, כגון שעושה באצבע אחת, שצריך לעזרת השני – דינו כדין "אינו יכול" וחייב.

³⁶ רש"י שבת קו, ב ד"ה "לא יכול אחד לנעול"; משנ"ב ס"ק כב.

³⁷ רמב"ם שבת פ"א ה"ז.

³⁸ פמ"ג; משנ"ב ס"ק כב.

³⁹ ראה "דרך קצרה" להלן סימן שכח סעיף ג ד"ה "דין מסייע", מחלוקת ט"ז וש"ך בדין מסייע, ואכמ"ל.

⁴⁰ **ביאור הלכה** [ד"ה "ישב אחד על הפתח"] – יש להסתפק, אם אחד ישב על הפתח בשגגת שבת או שגגת מלאכה [דבמזיד מבואר לקמן סימן שיח סעי' א דאסור לו לעולם ליהנות מזה] ואח"כ נודע לו, "אם מותר לו לישב עד שתחשך דמאי דהוה הוה ולא יתקן האיסור במה שישתלק". ויש לפשוט, מדברי הרשב"א שכתב בטעם ההיתר לישב ולשמור עד שתחשך, מפני שלא עבר איסור דאורייתא במה שישב מתחלה. משמע, שאם עבר איסור מתחילה – אסור לישב כשנודע לו.

⁴¹ ראה הגהות ראשון לציון, תוספות חדשים ועוד, שהעירו שלשון המשנה "אע"פ שעמד הראשון והלך לו", משמע, שהלך לגמרי, ולא שנכנס לבית. וכתבו להעמיד באופן שהראשון ישב בפתח כלפי חוץ והשני ישב אח"כ על הפתח כלפי פנים, ודו"ק. וראה רש"י שבת שם.

מג"א [שם] – תמה, "אטו מי שיש לו תרגולות בתוך ביתו ונפתחה הפתח, יהא אסור לסותמו".

- **מג"א** [שם] – אפילו אם בשעה שהראשון קם ללכת היה הפתח פנוי מבלי יושב, אין על השני איסור, "כיון שהוא ניצוד כבר".

נהר שלום [הובא בביאור הלכה ד"ה "והלך לו"] – בדינו של המג"א, יש להבחין:

סוגר הדלת בכוונה לשמור הבית – בזה התיר מג"א לסגור, אע"פ שהיה הפתח רגע אחד מבלי יושב.
סוגר הדלת בכוונה לצוד – מודה מג"א שאין היתר לסגור, אע"פ שכבר ניצוד [גזירה משום הרואים שיצוד].

להלכה:

שו"ע – הביא דינים אלו.

משנ"ב [ס"ק כה] – העתיק את דברי התוס' יו"ט⁴².

ביאור הלכה [ס"ד "והלך לו"] – לפי"ז, קנה עוף חדש קודם השבת ועדיין לא הורגל העוף בבית, ואירע שנפתח הדלת – אסור לסגור את הדלת [ש"נחשב עי"ז צידה גמורה, ויש בזה חיוב חטאת"], ואפילו כוונתו בסגירת הדלת רק כדי לשמור הבית – אסור, ש"פסיק רישא הוא"⁴³.

"ובאמת אי אפשר לזהר בזה כלל, על כן, כדי להינצל מחילול שבת, ראוי לזהר כשקונה עוף מחדש קודם השבת והבית קצר דמטא ליה בחד שחיה, יהיה קשור אצלו עד אחר השבת".

נועל ביתו לשומרו

מקור הדין: שבת קו, ב.

משנה [שם] – "הא למה זה דומה, לנועל ביתו לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו". בביאור דברי המשנה – נחלקו הראשונים [הובאו בקצרה במג"א ס"ק יא]:

- **ר"ן** – דלת ביתו היתה מגופה [סגורה ללא נעילה] ונעלה. טעם ההיתר – אין זה צידה, רק שמירה.
  - **רמב"ן** – נעל את ביתו ולא ידע שהיה צבי בתוך ביתו. ולאחר שנעל נודע לו, אי"צ לפתוח את הדלת. טעם ההיתר – "קדמה צידה למחשבה".
  - **רשב"א בשם ירושלמי** – מותר לנועל את ביתו כדי לשומרו, אע"פ שיודע שצבי נמצא בביתו וניצוד, כל שאינו מתכוון לצידת הצבי.
- ר"ן** – תמה, היאך מותר הדבר, הלוא אע"פ שאינו מתכוון "פסיק רישא" הוא?
- שלטי גיבורים** – יש ליישב: "פסיק רישא אסור רק כשבאותו מעשה שעושה פסיק רישא אינו מתכוון

⁴² "שכן סוברין רוב האחרונים וכמעט כולם, ודלא כמג"א" [ביאור הלכה ד"ה "והלך לו"].

⁴³ "ודוקא כשהבית קצר דמטא ליה בחד שחיה אבל אם הבית גדול או שהעוף כבר מורגל בבית ובא הוא מעצמו לערב למקומו דאין בצידתו לכו"ע רק איסור דרבנן וכדלקמן בסעי' יב, יש לומר, כה"ג לא גזרו על פתיחת הדלת אחרי שכבר ניצוד קצת פעם אחת" [פמ"ג; ביאור הלכה שם].

ואינו עושה דבר היתר עמו⁴⁴. אבל אם באותו פסיק רישא עושה גם כן דבר היתר עמו ויתכוון גם לדבר היתר, אז אפילו עבד גם הפסיק רישא ומכיון גם לו – שרי”.

להלכה :

מג”א [ס”ק יא] – אין להקל כדעת הרשב”א⁴⁵.

משנ”ב [ס”ק כה] – “אסור לנעול את ביתו, כדי לשמור כלי ביתו, אם יודע שיש צבי בתוכו, אע”פ שאין מתכוון לצידת הצבי, דהוי פסיק רישא ואסור מן התורה”⁴⁶. וכל-שכן, אם מתכוון בשביל שניהם⁴⁷.

נכנסה ציפור תחת כנפיו

מקור הדין : שבת קז, א.

גמרא [שם] – נכנסה לו ציפור תחת כנפיו, יושב ומשמרה, עד שתחשך.

להלכה :

מג”א [ס”ק יא] – הביא דין זה.

שחרור בע”ח שניצוד

מגיד משנה – מותר לפתוח את הבית מפני הצבי או לפרקו ממצודתו, ובלבד שלא יטלטלנו.

להלכה :

מג”א [ס”ק יא] – הביא דין זה.

⁴⁴ ראה חידושי הגר”ש שקאפ [כתובות סימן ד] שתמה : “ודבריו מכוסים ממני, הלוא הבעל בשבת ומכוון רק לבעילה, וכן גורר ספסל וכל דוכתא כן. ולא יצויר כמעט שיעשה אדם מעשה בלא שום כוונה לאיזה מטרה. ואיני עומד כעת בענין זה, למצוא צד זכות להמתיק דברי השלטי גיבורים”, עיין שם. **ועיין** שם, שבאר דברי הרשב”א באופן אחר, וז”ל : “ולענין ד, דהרשב”א מחלק בין מלאכת צידה לשאר מלאכות. דבמלאכת חורש, המלאכה היא מה שנעשה חריץ בקרקע, וכן בנטילת נשמה כן וכל כה”ג. אבל בצידה, אין המלאכה מה שהצבי נשמר, דהרי לא עשה שום שינוי בהצבי, אלא המעשה שעושה שיהיה ניצוד, זה מלאכת צידה. משום הכי, כשעשה הנעילת דלת בשביל מטרה אחרת גם כן, אז אין הנעילה מעשה צידה, ומה שהוא ניצוד ממילא – אינה צידה, עיין שם.

⁴⁵ ראה רעק”א [ס”ק ג] שציין שכן משמע ממה שפסק רמ”א לעיל [סעי’ ג] לאסור לסגור תיבה שיש בה זבובים, אע”פ שכוונתו לשמור על מה שבתוך התיבה.

⁴⁶ ר”ן וריטב”א, שלא כדעת הרשב”א [שעה”צ ס”ק לב].

⁴⁷ וראה שעה”צ [ס”ק לג] שציין לדבריו באהבת חסד, שאפילו באופן ש”לא אפשר”, אם מתכוון – אסור מהתורה. וסיים : “ואולי דגם להרשב”א אינו מותר רק כשעיקר כוונתו בשביל שמירת ביתו”, עיין שם.

סעיף ז

הצד נחשים

מקור הדין: שבת קז, א: "אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר וכו' ואידך [עדויות פ"ב מ"ה] הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור אם לרפואה חייב".

משנה [עדויות פ"ב מ"ה] – הצד נחש, יש להבחין:

צד נחש לצורך רפואה – חייב⁴⁸ [שיש במינו ניצוד⁴⁹].

צד נחש שלא ישכנו [אע"פ שאינו ממית⁵⁰] – מותר לכתחילה.

בטעם הדבר – נחלקו הדעות:

- **גמרא** [שבת קז, ב] – התנא של המשנה סובר כדעת רבי שמעון, שהעושה מלאכה ואי"צ לגופה – פטור אבל אסור מרבנן, ובמקום צער [שלא ישכנו הנחש] לא גזרו חז"ל.
- **רמב"ם** – פוסק⁵¹ כדעת רבי יהודה, שהעושה מלאכה אע"פ שאי"צ לגופה – חייב. ומאידך, הרמב"ם פוסק⁵² את דין המשנה שהצד נחש שלא ישכנו להלכה.
- מג"א** [ס"ק יב] – דעת הרמב"ם, שגם לרבי יהודה הסובר שהעושה מלאכה שאי"צ לגופה חייב, מותר

⁴⁸ ביאור הלכה [ד"ה "נחשים"] – בספר חמד משה תמה, מה טעם הרמב"ם השמיט דין זה שהצד נחשים לצורך רפואה חייב? – יש לישב, בשני אופנים:

א. היות והרמב"ם סובר שכל העושה מלאכה שאי"צ לגופה חייב, ולכך הצד שקצים ורמשים שמינן ניצוד חייב, אפילו כשצדן שלא לצורך או לשחק בהן. א"כ הצד נחש שלא לצורך חייב [למעט, שדעתו היתה בפירוש כדי שלא ישכנו, שאינו בכלל מלאכה, וכדלהלן].

עפ"ז, יש ליישב, מה שהקשו המפרשים על הרמב"ם, שדינו נסתר מהגמרא, שהרי בגמרא [שבת קז, א] דקדקו שדין המשנה הוא לדעת רבי שמעון, ואילו הרמב"ם פוסק כרבי יהודה ומאידך פוסק את דין המשנה. ולהנ"ל יש ליישב, שדקדוק הגמרא, הוא ממה שהתנא של המשנה חייב דווקא בצד נחש לרפואה, ועל כורחך שסובר כרבי שמעון, שאילו לדעת רבי יהודה, אפילו הצד שלא לצורך חייב [למעט, הצד שלא יזיקנו הנחש וכדלהלן].

ב. אפשר שדעת הרמב"ם, שנחש אין במינו ניצוד. ואילו המשנה סוברת כדעות שאפילו הצד בע"ח שאין במינו ניצוד חייב. א"כ להלכה שאנו פוסקים שבצד בע"ח שאין במינו ניצוד פטור, א"כ הצד נחש בכל אופן יהיה פטור [ובאופן שצדו שלא ישכנו לא גזרו חז"ל, ומטעם זה פסק הרמב"ם שמותר לצוד נחש שלא ישכנו, אע"פ שפסק כרבי יהודה, שהעושה מלאכה שאי"צ לגופה חייב].

⁴⁹ משנ"ב ס"ק כו. וראה ביאור הלכה ד"ה "נחשים". ובספר חוט שני [ח"א פט"ו ס"ק ב] כתב, שאע"פ שרוב האנשים אינם צדים נחשים – דנים אותם לפי אותם בני אדם שצדים אותם, והואיל ורוב בני אדם הצדים אותם עושים כן במטרה להשתמש בהם ולא כדי לסלק היזיקם, נחשבים כדבר שבמינו ניצוד, עיין שם.

⁵⁰ רמב"ם שבת פ"י הכ"ה; מג"א ס"ק יב; משנ"ב ס"ק כז, וראה שעה"צ ס"ק לח.

ביאור הלכה [ד"ה "הצד"] – הצד נחש במקום שדרך הנחש להמית – אפשר שמותר לצוד אפילו אם כוונתו לרפואה, "כיון שמצווה לבערו מן העולם, כדי שלא יהרוג בני אדם".

ראה לדבר: יומא [פד, ב] – הוראה תינוק שטבע בנהר פורס מצודה ומעלהו, אע"פ שכוונתו לדוג דגים. ויש לדחות – דווקא כאשר כוונתו גם להציל את התינוק וגם לדוג דגים הותר, משא"כ כאן שכוונתו לצוד רק כדי רפואה, כמבואר בפסחים [כה, א] "לא אפשר וקמכוין – אסור", ועיין [וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן כה ד"ה "ולא זכיתי" מה שפלפל בדחייה זו, ואכמ"ל].

⁵¹ רמב"ם שבת פ"א ה"ז.

⁵² **רמב"ם** [שבת פ"י הכ"ה] – "רמשים המזיקין כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהן, אף על פי שאינן ממיתין הואיל ונושכין מותר לצוד אותם בשבת, והוא שיתכוין להנצל מנשיכתן, כיצד הוא עושה כופה כלי עליהן או מקיף עליהן או קושרן כדי שלא יזיקו", עכ"ל.

נהר שלום [הובא בשעה"צ ס"ק לט] – מדוקדק בדברי הרמב"ם, שאסור להכניס את הנחש לתוך כלי כדרך שאר צידה. טעם הדבר "כדי שלא יבוא לחושדו שהוא צדס לצורכו".

לצוד נחש שלא ישכנו, "משום שאינו צד כדרכו"⁵³,
אלא מתעסק בו".
משנ"ב [ס"ק כז] – הצד נחש כדי לסלק היזקו, אינו בכלל שם
"מלאכה" והרי הוא מתעסק, "כיוון שאין רצונו בעצם הצידה
כלל, ואדרבה, כוונתו להבריח אותו מעליו"⁵⁴.

להלכה:
שו"ע – הביא דין זה.

סעיף ח

הצד שרצים

מקור הדין: משנה שבת קז, א: "שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים
ורמשים החובל בהן פטור הצדן לצורך פטור חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן
חייב".

משנה [שם] – הצד שרצים, יש להבחין:

שמונה שרצים האמורים בתורה⁵⁵ – חייב.

ראשונים – אפילו צדם סתם [ש"לא פירש אם צריך להם
אם לאו]⁵⁶.

בטעם הדבר – נחלקו הראשונים [הובאו
בראשונים]:

- **תוס'**⁵⁷ – היות ולשמונה השרצים יש
עור, "סתמייהו ניצודין לצורך עורן".
- **ר"ן** – שמונה שרצים אין דרכם
להזיק, וכל צידתן לצורך היא.

ביאור הלכה [ד"ה "שמונה
שרצים"] – לטעמו של הר"ן,
"אם ימצא בשאר שרצים
איזה מין שאין דרכו להזיק
– יהיה גם כן חייב בשאר
שרצים".

⁵³ בפשטות לשון המג"א מורה שכוונתו, שכאן הצידה היא בשינוי ולכך הותר. וכך הבינו האחרונים בדעת המג"א – ראה
חמד משה ס"ק ו; אליה רבה ס"ק יח; שועה"ר סעי' יז. **אולם**, האחרונים תמחו על הבנת המג"א, עיין שם. וראה מחצית
השקל.

⁵⁴ ערוה"ש [סעי' יט] – ביאור הסברא: "בצידה כשלא נתכוין לצוד אלא להגן שלא ישיכנו אין זה בכלל צידה כלל, דצידה
עיקר כונתו לצודו לרשותו ובכאן עיקר כונתו להרחיקו והוא היפך ממש מצידה, ולכן גם ענין מלאכה שאינה צריכה
לגופה לא שייך כאן, דאין זה מלאכה כלל כיון שהוא היפך מעיקר כונת המלאכה כמ"ש וזהו שאמר שם והוא שיתכוין
להנצל מנשיכתו וכו' כופה עליו כלי כלומר דבכה"ג לא הוי בכלל צידה" עכ"ל. **וראה** עוד קה"י שבת סימן ב.

⁵⁵ ויקרא [פ"א כט-ל] "וְזֶה לְכֶם הַטֶּמָּא בַּשָּׂרָץ הַשֶּׂרֶץ עַל הָאָרֶץ הַחֲלָד וְהָעֶכְבֹּר [ראה בספר תורת השבת [ס"ק יב; הובא
במשנ"ב מהדו' "דרשו" הערה 47] שכתב, שבוזה"ז לא צדים עכברים לצורך השימוש בהם, וא"כ איסור צידתם הוא רק
מדרבנן. וכ"כ בקובץ מבית לוי [ח"ו עמ' נ; שם]. וְהָצֵב [ראה ספר מאור השבת ח"א מכתב ג' אות א, שהגרש"ז אויערבך
זצ"ל כתב, שאין זה הצב שבזמנינו, שהילוכו איטי ואין בו צידה, אלא בע"ח אחר שהילוכו אינו איטי כל-כך] לְמִינֵהוּ
וְהָאֶנְקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָט וְהַתְנַשְּׁמָת".

⁵⁶ לשון הטור.

⁵⁷ תוס' שבת קז, א ד"ה "הצדן".

שאר שרצים – יש להבחין :

צד אותם לצורך – חייב.

צד אותם שלא לצורך – פטור [כדעת רבי שמעון, שמלאכה שאי"צ לגופה פטור]⁵⁸.

בית יוסף – רמב"ם הפוסק⁵⁹ כרבי יהודה, שמלאכה שאי"צ לגופה חייב, גם אם צדן שלא לצורך – חייב.

להלכה :

שו"ע – הצד שרצים, יש להבחין :

שמונה שרצים – חייב.

שאר שרצים – הביא בסתם, שדווקא אם צדן לצורך חייב. אבל, צדן שלא לצורך או שצדן סתם⁶⁰ – פטור, "ולהרמב"ם [אפילו צדן שלא לצורך] חייב"⁶¹.

⁵⁸ גמרא שבת קז, ב.

⁵⁹ רמב"ם פ"י ה"ז.

⁶⁰ חידושי רעק"א [אות ד] – תמה, עיקר החילוק בין שמונה שרצים לשאר שרצים הוא כשצדן סתם, אך כשצדן בפירוש שלא לצורך, גם בשמונה שרצים פטור, א"כ לשון שו"ע "שלא לצורך או סתם", צ"ע.

⁶¹ חידושי רעק"א [אות ה] – לפירוש הר"ן, ששאר שרצים אע"פ שצדן בסתם חייב, משום שסתמן ניצודים שלא יזיקו, יש להקשות, היאך כתב בשו"ע שלדעת הרמב"ם, בשאר שרצים, אפילו צדן בסתם או שלא לצורך חייב, הלוא כתב הרמב"ם [הובא לעיל סעי' ז] שהצד נחש שלא יזיקו, פטור ומותר, וצע"ג.

ביאור הלכה [ד"ה "ולהרמב"ם חייב"] – "לאחר העיון, נראה לי שאינה קושיא כלל", רמב"ם מתיר לצוד נחש שלא ישכנו, דווקא כאשר מכוון לכך בפירוש בשעת הצידה ["משום דהוי בכלל מתעסק בעלמא להנצל מנשיכתו, וזה שייך רק כשמכוין בעת הצידה בשביל זה"]. אבל, הצד סתם, אע"פ שמן הסתם ניצודים שלא יזיקו – היות והתכוון לצידה, "לא יתבטל שם צידה כשצודן סתמא או אפילו שלא לצורך, הואיל ומ"מ נתכוון לצידה", וכן מדוקדק בלשונות הרמב"ם ודו"ק.

החובל בשרצים

מקור הדין: משנה שבת קז, א: "שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב".

משנה [שם] – החובל בשרצים, יש להבחין:

שמונה שרצים האמורים בתורה – חייב, אע"פ שלא יצא דם, אלא נצרר תחת העור, וראה הערה⁶².

בטעם חיובו של חובל – נחלקו הראשונים [הובאו במג"א ס"ק יד]:

- **רמב"ם⁶³** [הובא בביאור הלכה ד"ה "והחובל"] – "החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק⁶⁴ [שדם שמפרק מתחת לעור דומה למפרק תבואה מקשיה⁶⁵], והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה וכו' ואינו חייב, עד שיהא בדם וכו' שהוציא כגורגרת".

פמ"ג [הובא בביאור הלכה ד"ה "והחובל"] – לטעם זה, אפילו החובל בבשר לאחר מיתה והוציא דם – חייב.

- **ר"ן** [הובא בבית יוסף] – "משום נטילת נשמה שבאותו מקום, כי הדם הוא הנפש". ולפיכך, אפילו אם הוציא דם כלשהוא חייב.

ביאור הלכה [ד"ה "והחובל"] – לטעם זה, אפילו אם הדם הולך לאיבוד [מקזז דם וכדומה] – חייב [כמו שחייב בשוחט משום נטילת נשמה לכו"ע, אף שהדם יוצא לאיבוד].

- **רש"י⁶⁶** – משום צובע.

מג"א [שם; משנ"ב ס"ק כט] – רוב המפרשים⁶⁷ הסכימו שטעם החיוב משום נטילת נשמה שבאותו מקום.

⁶² אע"פ שכל המקלקלים פטורים, כאן חייב – נחלקו הראשונים בטעם הדבר [הובאו במשנ"ב ס"ק ל]:

- **רמב"ם** – מדובר באופן והחובל צריך לדם החבלה [לכלבו או לאיזה ענין] או לבשר שנצרר בו הדם [להאכילו לכלבו עם דמו]. או שחובל דרך נקמה, וכדלהלן "החובל באדם או בבהמה דרך נקמה".

- **מאירי** – כאן אין קלקול אלא תיקון, "שדרך העולם להכותם כדי להחלישם שיהא נוח להיכבש".
- משנ"ב** [שם] – "לכו"ע איסור יש בזה, דכל המקלקלין בכל מלאכות שבת אף שפטורין מחטאת מ"מ אסורין, וע"כ יזהר מאד שלא להכות שום חי בשבת הכאה שיכול לבוא לידי חבורה, כי עכ"פ איסור יש בדבר לכו"ע, והעולם נכשלין בזה".
- ⁶³ רמב"ם שבת פ"ח ה"ז. [וצריך לומר שלדעת הרמב"ם בהמה נחשבת גידולי קרקע, היות וניזונת מהקרקע, ראה שו"ת הריב"ש סימן קכא ומג"א [שם], שהרי אין מפרק אלא בגידולי קרקע. אולם, ראה תוס' כתובות ס, א ד"ה "מפרק"].

⁶⁴ "והמפרק הרי הוא תולדת הדש" [רמב"ם שם].

⁶⁵ "ואע"פ שלא יצאו לחוץ, מ"מ נעקרו ממקום חיבורם" [ביאור הלכה ד"ה "והחובל"].

⁶⁶ רש"י שבת קז, א ד"ה "והחובל בהן חייב" בפירושו השני.

⁶⁷ רש"י חולין [מו, ב], ומשמע שבחולין חזר רש"י והסכים לטעם זה, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, מאירי, תוס' שבת שם [הובאו בביאור הלכה ד"ה "והחובל"]. "ומ"מ, פעמים שחייב אף משום צובע, כגון שנצטבע העור כשיעור צביעה ע"י הדם שנתקבץ תחתיו מן החבלה ויש לו איזה צורך בצביעה זו" [ביאור הלכה שם].

שאר שרצים – פטור.

בדין זה – נחלקו הדעות:

- רש"י, ר"ן, טור ועוד – יש להבחין:
לא יצא דם – בזה קבעה המשנה שחובל בשאר שרצים פטור.
יצא דם – חייב, כמבואר בגמרא חולין⁶⁸.
- רמב"ם⁶⁹ – "שאר שקצים ורמשים אין להם עור. לפיכך, החובל בהן פטור".

מגיד משנה [הובא בבית יוסף] – מסתימת הרמב"ם נראה, שבשאר שרצים, אפילו אם חבל בהם והוציא דם – פטור.
ראית הראשונים – יש לדחות, רמב"ם למד שאותה ברייתא [המובאת בחולין שם] נדחתה מן ההלכה, "לפי ששנינו החובל בהם פטור סתם ולא חלקו בין יצא דם ללא יצא דם".
"ומכל מקום, אין זה משמע הסוגיא, ודברי רבנו צ"ע".

להלכה:

שו"ע – החובל בשרצים, יש להבחין:

שמונה שרצים – חייב, אע"פ שלא יצא דם אלא נצרר תחת העור.

ביאור הלכה [ד"ה "והחובל"] – תמה, שו"ע שפסק כרבי שמעון⁷⁰, שהעושה מלאכה וא"צ לגופה פטור, מה טעם פסק שהחובל חייב? – כמה תשובות:

- א. "סתם חבלה צריך לגופה", כמו שכתב מג"א לעיל⁷¹ בשם מהרש"ל.
- ב. היות ובהכרח מדובר שחובל וצריך לדם [שאל"כ פטור מטעם מקלקל], א"כ נחשב הדבר לצריך לגופה.
- ג. דעת המאירי, "שדרך העולם להכותם כדי להחלישם שיהא נוח להיכבש", ואם כן, ודאי שזו מלאכה הצריכה לגופה.

שאר שרצים – אם יצא דם חייב.

החובל באדם או בהמה דרך נקמה

החובל באדם או בהמה דרך נקמה – נחלקו הראשונים [הובאו במג"א ס"ק טו; משנ"ב ס"ק ל]:

- רמב"ם⁷² – חייב "מפני נחת רוחו, שהרי נתקררה דעתו ושככה חמתו, והרי הוא כמתקן"⁷³.
- ראב"ד – "כמה נפלאים דבריו ומתמיהין אסופותיו, שהרי אפילו קריעת בגדיו, אם לא להטיל אימה על אנשי ביתו קראוהו [שבת קה, ב] עובד עבודה זרה⁷⁴, וכ"ש בחובל בחבירו ואפילו לנקימה".

⁶⁸ חולין [מו, ב]: "מי לא תניא ושאר שקצים ורמשים, עד שיצא מהן דם". [וראה רש"י שם שכתב "הך מתני' לא ידענא היכא מיתניא"].

⁶⁹ רמב"ם שבת פ"ח ה"ט.

⁷⁰ שהרי פסק שהצד שאר שרצים שלא לצורך פטור [ביאור הלכה שם].

⁷¹ מג"א לעיל סימן רע"א ס"ק א.

⁷² רמב"ם שבת פ"ח ה"ח.

⁷³ חזו"א [או"ח סימן נה ס"ק ה] – "צריך לומר, דמשכך חמתו נקמתו בשפיכת דמו לחוץ, שאם אינו מכוין רק לצער, הו"ל כסוחט לגופן [שהותר] לדעת הרמב"ם, דחובל משום מפרק" וכו', עיין שם.

⁷⁴ ראה מגיד משנה שם, מה שכתב ליישב קושיית הראב"ד מגמרא שם, ואכמ"ל.

להלכה:

משנ"ב [שם] – הביא מחלוקתם.

השולח דג

מקור הדין: שבת קז, ב: "אמר שמואל השולח דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב א"ר יוסי בר אבין ובין סנפיריו אמר רב אשי לא תימא יבש ממש אלא אפילו דעבד רירי".

גמרא [שם] – השולח דג [שהיה ניצוד ועומד מבעוד יום⁷⁵] – יבש בו כרוחב סלע בין סנפיריו, חייב משום נטילת נשמה [ששוב אינו יכול לחיות]. ואפילו אם אינו יבש לגמרי, אלא שזב ממנו ריר ונמשך האצבע כשמניחו עליו⁷⁶.

מג"א [ס"ק יז] – לפי"ז, צריך להיזהר שלא יאמר לגוי ליטול דג מחבית של מים, אע"פ שהוא ירא שהדג ימות [והדג המת יסריח את המים שבחבית ויפסיד המים⁷⁷].

משנ"ב [ס"ק לג; בשם פמ"ג ונשמת אדם] – יש להקל לומר לגוי ליטול את הדג מהחבית ולתת אותו מיד בתוך בריכה אחרת של מים. ואע"פ שהדג מוקצה, "טלטול בע"ח שהוא איסור מדרבנן⁷⁸ מקילין ע"י אינו יהודי בזה".

סעיף ט

[פרטי הדינים שהובאו במשנ"ב לא סוכמו כאן]

צידת והריגת פרעוש וכינה

מקור הדין: שבת קז, ב.

גמרא [שם] – בדין צידת והריגת כינים ופרעושים, יש להבחין:

כינים – מותר להרוג ולצוד כינים [היות והם אינם "פרים ורבים"⁷⁹, שאינם באים מזכר ונקבה נוצרים מזיעה, ואין עליהם חשיבות שם בריה⁸⁰].

בדין הריגת כינים – יש להבחין:

כינים שעל גבי בגדיו או בשרו – מותר להורגם [בדרך מקרה⁸¹], וכנזכר.

המפלא בגדיו – אסור להורגם [גזירה שמא יבוא להרוג גם פרעוש], אבל מותר למולכן בידו [-להתיש כוחן שלא יחזרו אליו].

המפלא ראשו – מותר להרוג כינים [לפי שפרעושים אינם מצויים שם, לא גוזרים שמא יבוא להרוג פרעושים].

⁷⁵ רש"י שבת קז, ב ד"ה "השולח דג"; תוס' ד"ה "כיון", שאל"כ היה צריך להתחייב על עצם צידתו. ולפי גרסת הגמרא "השולח דג מן הים", "קשה המציאות, שיהיה ניצוד מבעוד יום בים", וראה רמב"ם שבת פ"א ה"א שגרס "אם העלה דג מספל של מים" [מחצית השקל ס"ק יז].

⁷⁶ גמרא שם. "ופלא על הרמב"ם שהשמיט מימרא זו" [שעה"צ ס"ק נד].

⁷⁷ לבושי שרד שם. שאין להקל באיסור תורה ע"י גוי אפילו במקום הפסד [משנ"ב ס"ק לג].

⁷⁸ ראה פמ"ג ["אשל אברהם" ס"ק יז] שהותר כאן איסור מוקצה ע"י גוי, כיון שישראל יכל לטלטל בעצמו ע"י טלטול מן הצד, היות ומטלטלו לצורך דבר המותר [שלא ייפסדו המים]. וראה לעיל סימן רעו משנ"ב ס"ק לא.

⁷⁹ ראה נספח אודות הכינים בזה"ז, שלפי המדע היום הם פרים ורבים ויחס ההלכה לקביעה זו, ואכמ"ל.

⁸⁰ בגמרא [שם] דרשו "מה אלים מאדמים [שבהם היתה מלאכת נטילת נשמה במלאכת המשכן] שפרים ורבים אף כל שפרים ורבים", עיין שם.

⁸¹ משנ"ב ס"ק מ.

פרעושים [הנקראים בערבית "ברגות"] – יש להבחין:

הריגתם – חייב מהתורה.

בית יוסף – אע"פ שבגמרא שבת להלן [קכא, ב] מבואר, שמותר להרוג

את כל המזיקים שרצים אחריו, צריך לחלק בין מזיקים ש"דרכן לנשוך

נשיכה עוקצת", לבין פרעושים.

ציזתם – אסורה מדרבנן⁸² [לפי שאין במינן ניצוד].

תוס' [הובא בבית יוסף] – בדין זה, יש להבחין:

הפרעוש נושך אותו – "מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו" [במקום

צער לא אסרו חז"ל].

אינו ירא שהפרעוש ינשוך אותו [עומד על סרבלו מבחוץ וכדומה]

– אסור ליטלו, אבל יכול להפילו מעליו.

בית יוסף – לשונות תוס' סותרים

זה את זה, מתחילה כתב, שאם

הפרעוש "נושך" – משמע, שאפילו

בעומד על בגדיו מבפנים אין

היתר⁸³. ואילו בסוף דבריו כתב,

שאסור כשאינו ירא שישכנו כגון

על סרבלו מבחוץ. משמע, שבעומד

על סרבלו מבפנים מותר, אע"פ

שאינו נושכו⁸⁴. וראה הערה⁸⁵.

להלכה:

שו"ע – הביא דינים אלו.

משנ"ב [ס"ק לו] – היה לו ספק בלילה אם הוא כינה או פרעוש, מותר לצודה ואסור

להורגה⁸⁶.

הגדרת כינה

הגדרת "כינה" ופרעוש" – נחלקו הדעות [הובאו בטור]:

- **ה"ר יוסף** – השחור הוא "כינה", ולכן הוא "פרעוש".
- **ר"ת, רמב"ם, רא"ש** – הלבן הוא "כינה", והשחור הוא "פרעוש".

הכרעת ההלכה:

בית יוסף – "כיוון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת ר"ת, הכי נקטינן וכן נהגו".

⁸² הוצרך להשמיע דין זה, להוציא מדעת כמה פוסקים שסוברים שזו בכלל מאכולת שמותר לצודה ולהורגה [משנ"ב ס"ק לו].

⁸³ וכן נראה מדברי סמ"ג, סמ"ק, הגהות מימוניות, מרדכי [בית יוסף].

⁸⁴ וכן נראה מדברי הר"ן, מגיד משנה ורש"י [בית יוסף].

⁸⁵ בהכרעת ההלכה – נחלקו הדעות [הובאו במשנ"ב ס"ק לו]:

- **מג"א, ביאור הגר"א** – דוקא אם יש לו צער בעוקצו.
  - **ט"ז** – גם כשהוא על חלוקו מבפנים, יכול ליטלו ולהשליכו פן יבוא לעקיצה.
- משנ"ב** [שם] – "אם אפשר לו להפילו לארץ בלי נטילה ביד, בודאי נכון להחמיר בזה". וראה שעה"צ ס"ק סג.

⁸⁶ לפי שבהריגתה יש ספק דאורייתא, שההורג פרעוש חייב [שעה"צ ס"ק סא]. ואף שהוא מלאכה שא"צ לגופה, "אפשר משום דעיקרו הוא מדאורייתא. ומכל מקום, בראש שאין מצוי שם פרעושים, כמו שכתבו הפוסקים, יש לעיין בזה" [שעה"צ שם].

להלכה:

שו"ע – פסק כדעת הרמב"ם, הרא"ש ור"ת.

סעיף י

הריגת מזיקים

מקור הדין: שבת קכא, ב.

גמרא [דעת רבי יהושע בן לוי, שם] – "כל המזיקין נהרגין בשבת".

רב יוסף [שם] – תמה, מבואר בברייתא "חמישה נהרגין בשבת ואלו הן זבוב שבארץ מצרים וצירעה שבנינוה ועקרב שבחדייב ונחש שבארץ ישראל וכלב שוטה בכל מקום". וברייתא זו בהכרח סוברת כרבי שמעון [שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מדרבנן]. הרי, שרק בחמישה אלו התיר רבי שמעון ולא בכל המזיקין. ומתוך רב יוסף – "ברצו אחריו ודברי הכל".

בביאור תירוצו של רב יוסף – נחלקו הראשונים: [הובאו בבית יוסף]:

• **רש"י**⁸⁷ – יש להבחין:

רבי יהושע בן לוי – מדבר באופן שהמזיקים רצים אחריו ולכך "כל המזיקין נהרגין בשבת" ואפילו רבי יהודה מודה, היות ויש בכך פיקוח נפש.

ברייתא – מדברת במזיקים שלא רצים אחריו, ולכך קבעה הברייתא שרק חמישה מזיקין מותר להורגם, ודווקא לדעת רבי שמעון.

• **תוס'** – יש להבחין:

רבי יהושע בן לוי – מדבר באופן והמזיקים לא רצים אחריו, ואעפ"כ, לדעת רבי שמעון מותר להרוג את כל המזיקים [היות וזו מלאכה שאי"צ לגופה שאיסורה מדרבנן ובמקום צער לא גזרו].

ברייתא – מדברת במזיקים שרצים אחריו, ובזה קבעה הברייתא שבחמישה מזיקים השנויים שם מודה רבי יהודה שמותר להורגם, אבל בשאר מזיקין לדעת רבי יהודה אפילו כשהם רצים אחריו אין היתר להורגם.

בית יוסף – דעת רי"ף ורא"ש כפירוש רש"י, שהרי כתבו "חמישה נהרגין בשבת ואלו הן זבוב שבמצרים וכו', ושאר כל המזיקין, אם היו רצין אחריו מותר להורגן לדברי הכל". וכן פסק הרמב"ם⁸⁸.

מגיד משנה [הובא בבית יוסף] – גם הרמב"ן והרשב"א סוברים כן. וביארו שההיתר להרוג חמישה מזיקים השנויים שם אע"פ שאינן רצים, הוא כדעת רבי שמעון⁸⁹, הסובר שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מדרבנן, ובאלו לא גזרו רבנן.

⁸⁷ רש"י שם ד"ה "וואנא מתרצנא לה".

⁸⁸ רמב"ם שבת פ"א ה"ד. אולם, בפרט אחד חולק הרמב"ם, שגם רבי יהודה, הסובר שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מהתורה, יודה לדין האמור בברייתא שחמישה מזיקים אע"פ שאינם רצים אחריו – מותר להורגם. שהרי הרמב"ם פסק כרבי יהודה ומאידך פסק כברייתא, בביאור סברת הרמב"ם ראה להלן בדברי המגיד משנה.

⁸⁹ אבל, לדעת רבי יהודה, הסובר שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מהתורה – אסור להורגם, "שאין זה פיקוח נפש גמור, כיון שאין רצין אחריו" [מגיד משנה שם].

אולם, הרמב"ם שפסק⁹⁰ כרבי יהודה, שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מהתורה, ומאידך, פסק שמותר להרוג חמישה מזיקין אלו למרות שאינם רצים אחריו – צריך לומר שלדעת הרמב"ם "פיקוח נפש הוא בהראותו בלבד"⁹¹.

בית יוסף – בדברי הרמב"ם⁹², מבואר, שהחמישה מינים המנויים בברייתא, הם רק דוגמא לחיה ורמש הנושכים וממיתים, וכך הדין בכל חיה ורמש שודאי נושכים וממיתים.

דריסה על גבי נחש

גמרא [שבת שם] – מותר לדרוס על נחש [שאינו מחמישה השנויים במשנה] "לפי תומו".

בהיתר דריסת נחש "לפי תומו" – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י** – הולך לתומו, ואם יש נחש או עקרב לפניו דורסו ואין צריך להישמט ממנו, ואם מת בדריסתו ימות [הואיל ולא נתכוון לרבי יהודה מדרבנן הוא⁹³, ולענין מזיקין לא גזרו]. אבל, אסור לעמוד עליו ולהורגו להדיא.
- **ר"ן** – יכול לדורסו אפילו בכוונה כדי להורגו, "אלא שהוא עושה לפי תומו, שמראה עצמו כאילו אינו מכוין" [שהרואים "לא יאמרו זה נוטל נשמה במתכוון ולא ידעו לחלק"⁹⁴], כדעת רבי שמעון הסובר שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מדרבנן [ובמקום היזק לא גזרו רבנן⁹⁵].

להלכה:

שו"ע – בדין הריגת חיה ורמש המזיקים, יש להבחין:

כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים – מותר להורגם בשבת, אפילו כשאינם רצים אחריו [ואפילו בורחים מפניו⁹⁶].

שאר מזיקים [כגון נחש ועקרב במקום שאינן ממיתים] – יש להבחין:

רצים אחריו – מותר להורגם.

אינם רצים אחריו – אסור להורגם, אך מותר לדרוס עליהם לפי תומו, אפילו כשמתכוון להורגם, אלא שמראה עצמו כאילו אינו מתכוון.

מג"א [ס"ק כג; משנ"ב ס"ק מח] – נמלים ושאר שקצים ורמשים, אפילו דרך הילוכו אסור לדורסן. וכן שממית שקורין שפיין [עכביש], אף שאומרים העולם שהוא סכנה כשנופל במאכל, מ"מ לא ברי היזקא, וגם יכול לכסות המאכלים, לכן יש למחות בידם, וכ"ש שיש ליזהר מלהרוג שאר רמשים ותולעים הנמצאים בפירות.

⁹⁰ רמב"ם שבת פ"א ה"ז.

⁹¹ "כלומר, שהרמב"ם יפרש דכי אמרינן ברצו אחריו ודברי הכל, היינו לומר, דכי שרי רבי יהושע בן לוי שאר מזיקין ברצו אחריו ולדברי הכל שרי, והא דתניא חמישה נהרגין אפילו בלא רצו אחריו היא ורבי יהודה נמי שרי בהו, לפי שהיזקן מצוי והוי פיקוח נפש בהראותו בלבד" [בית יוסף].

⁹² רמב"ם [שבת פ"א ה"ד]: "חיה ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי כגון זבוב שבמצרים" וכו'.

⁹³ ראה רש"י שבת מא, ב וברשי יומא לד, ב, שכתב בדעת רבי יהודה שאינו מתכוון אסור מהתורה. וראה עוד רשב"א להלן שבת קלג, א, שכתב להוכיח שלדעת רבי יהודה אינו מתכוון אסור מהתורה, ואכמ"ל.

⁹⁴ משנ"ב ס"ק מח.

⁹⁵ לבוש; משנ"ב ס"ק מח.

⁹⁶ פמ"ג הוכיח כן מרמב"ם [משנ"ב ס"ק מה]. וראה שעה"צ שדקדק בדעת הרמב"ם, שדווקא אם נראו לפניו – מותר להורגם, ואפילו כשבורחים ממנו. אך לחפש אחריהן – אסור. ואפשר, שדווקא הרמב"ם לשיטתו שפוסק כרבי יהודה אסר לחפש אחריהן, משא"כ לדידן שאנו פוסקים כרבי שמעון. "ואם היה במקום שרבים מצויין" – "לכאורה גם לרמב"ם שרי", עיין שם.

סעיף יא

דריסת רוק ברגלו

מקור הדין: שבת קכא, ב: "דאמר רב יהודה רוק דורסו לפי תומו".

גמרא [שם] – מותר לדרוס על רוק שלפניו "לפי תומו", אע"פ שהוא ממרח ומשווה גומות, היות ויש מאיסות ברוק.

בביאור דריסת רוק "לפי תומו" – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י** – הולך לתומו, ואם יש רוק לפניו דורסו ואין צריך להישמט ממנו, אע"פ שממילא הוא ממרח ומשווה גומות [היות והוא אינו מתכוון ויש מאיסות].
  - **ר"ן** – יכול לדורסו אפילו בכוונה, "אלא שהוא עושה לפי תומו, שמראה עצמו כאילו אינו מכוין", כדעת רבי שמעון הסובר שמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מדרבנן [והתירו משום מאיסות הרוק].
- בית יוסף** – אע"פ שבדריסת נחש "לפי תומו", מותר לדעת הר"ן לדרוס אפילו בכוונה להורגו, כאן אין להתיר לדרוס בכוונה למרח⁹⁷.

להלכה:

שו"ע – "לא ישפשף ברגליו רוק על גבי הקרקע משום דמשווה גומות. אבל, מותר לדרסו לפי תומו, שאינו מתכוון למרח ולהשוות גומות, ואע"ג דממילא ממרח הוא, כי לא מכוון שרי משום מאיסותא".

היה פסיק רישא שימרח וישווה גומות – נחלקו האחרונים:

- **ט"ז** [ס"ק י] – אע"פ שמודה רבי שמעון שפסיק רישא ואינו מתכוון אסור, כאן אפילו אם פסיק רישא שהוא ממרח ומשווה גומות, לא גזרו חז"ל, משום שיש ברוק מאיסות.
  - **אחרונים**⁹⁸ [הובאו במשנ"ב ס"ק נ] – דווקא באופן שאינו פסיק רישא הותר, אבל אם פסיק רישא – אסור.
- משנ"ב** [שם] – העתיק רק דעת האחרונים.

דריסה על רוק בזה"ז

בדין דריסה על רוק בזה"ז – נחלקו האחרונים:

- **מג"א** [ס"ק כה; משנ"ב ס"ק נא] – יש להבחין: **רוק** – נראה לי, שהיום אין מקפידים על מאיסות הרוק, ועל כן צריך להיזהר שלא ישפשף אפילו מעט את הרוק בדרך הילוכו. אומנם ברוק הנמצא בית הכנסת – מותר לדרוס, לפי שנוהגים בו כבוד⁹⁹.
- ליחה היוצאת מהפה או מהחוטם** – יש מאיסות גם בזה"ז, ומותר לדורסם לפי תומו.

⁹⁷ שני טעמים בדבר:

א. דווקא בדריסת נחש, שהוא מזיק התירו לדרוס בכוונה להורגו, משא"כ בדריסת רוק מפני מאיסותו.
ב. שם עיקר המעשה הוא הריגת הנחש, משא"כ בדריסת רוק די בדריסה ללא מירוח הרוק בכדי לסלק מאיסותו.

⁹⁸ עולת שבת, תוספת שבת, שלחן עצי שיטים, פמ"ג [הובאו בשעה"צ ס"ק עח].

⁹⁹ כמבואר בשו"ע לעיל סימן צ סעי' יג.

- **אליה רבה** [הובא בביאור הלכה ד"ה "שרי משום מאיסותא"] – גם בזה"ז מותר לדרוס על רוק.

להלכה :

משנ"ב [שם] – סתם כדעת המג"א, אך הוסיף: "נראה דאפילו בביתו כשהוא מרוצף, אין להחמיר ברוק יותר מבליחה"¹⁰⁰.

שפשוף רוק על גבי קרקע

רבנו מאיר מרוטנבורק, רמב"ם [הובאו בטור] – מותר רק לדרוס על הרוק לפי תומו. אבל, אסור לשפשוף רוק ברגליו על גבי קרקע [לפי שמשווה גומות].

להלכה :

שו"ע – "לא ישפשוף ברגליו רוק על גבי קרקע"¹⁰¹ משום משוה גומות.

מג"א [ס"ק כד; משנ"ב ס"ק מט] – מדוקדק שדווקא בקרקע יש לאסור. אבל, קרקע מרוצפת לדעות להלן [סימן שלז סעיף ב] שאין בה גזירה משום שמא יבוא להשוות גומות – מותר לשפשוף.

רוק הנמצא על גבי ספסל – לכו"ע מותר לשפשוף [שאין שייך בזה להשוות גומות, ואינו מתחלף בקרקע].

מג"א [שם; משנ"ב שם] – תמה, גם במקום שאין גזירה משום שמא יבוא להשוות גומות, מה טעם אין אוסרים לשפשוף מחמת מירוח הרוק?

ומתיר – "ממרח לא שייך אלא כשכוונתו שיתמרח דבר על גבי חבירו, אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע"¹⁰².

¹⁰⁰ שאע"פ שהאחרונים סתמו כדעת המג"א, בקרקע מרוצפת, יש דעות המקילים [כמבואר במשנ"ב ס"ק מט; הובא להלן "שפשוף רוק על גבי קרקע"]. ולכך, יש לסמוך עליהם להקל. "וגם דהוי כעין גזירה לגזירה, דהיינו מרוצף אטו שאינו מרוצף, ואינו מרוצף, שמא ישכח ויכוון להשוות גומות" [ביאור הלכה ד"ה "שרי משום מאיסותא"].

¹⁰¹ שפשוף רוק על גבי רצפה – תלוי במחלוקת שו"ע ורמ"א להלן [סימן שלז סעי' ב] בדין כיבוד רצפה בקרקע מרוצפת, עיין שם.

¹⁰² ספר שמירת שבת כהלכתה [פרק לג הערה נח] – מטעם זה, התיר הגר"ש אויערבאך זצ"ל, למרוח משחה על הגוף, באופן שהמשחה כולה נבלעת בגוף, עיין שם.

סעיף יב

צידת חיה ועוף שברשותו

מקור הדין: משנה שבת קז, א: "חיה ועוף שברשותו הצדן פטור".

משנה [שם] – הצד חיה ועוף שברשותו [וכן כל מיני בע"ח שהרגילן בביתו ונעשו בני תרבות¹⁰³] פטור.

בדין זה – נחלקו הפוסקים:

- **שו"ע** – כוונת המשנה שפטור ומותר, לצוד חיה ועוף שברשותו [ואפילו כשהם בחוץ¹⁰⁴].
ראיה לדבר¹⁰⁵: גמרא ביצה [כג, ב] – "צדין חיה ועוף מן הביברין". ושם [כד, א]
"הצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות פטור", ופירשו הרא"ש בשם בעל
העיטור והרשב"א, שכוונת המשנה שפטור ומותר.
ט"ז [ס"ק יא] – אסור לטלטל אותה בידיים, שהרי היא
מוקצה, אלא הכוונה "שירדוף אותה, עד שתכנס לבית או
שדוחין אותה בידיים"¹⁰⁶.
- **רמ"א** – כוונת המשנה שפטור, אבל אסור מדרבנן לצוד חיה ועוף שברשותו. אבל,
בהמות שברשותו [-סוס, פרה וכדומה] – מותר לצוד [היות ואינם עשויים להישמט
מתחת יד האדם, אין בהם צידה כלל¹⁰⁷].
ראיה לדבר: גמרא שבת [קז, א] – "כל פטורי שבת פטור אבל אסור לבר מהני
תלת", ומשנה זו אינה בכללם¹⁰⁸.
ראיה מגמרא ביצה – יש לדחות¹⁰⁹: דווקא ביו"ט התירו לצוד, משום שמחת
יו"ט [ישצדן לכתחילה כדי לשוחטן ולאוכלן].
משנ"ב [ס"ק נח] – "לפי"ז, צריך לזהר שלא שלא
להכניס העופות בשבת מן הבית [כשהוא גדול ומחוסר
צידה שם] למקום הכלוב שלהם, ששם המקום צר
ומיקרי צידה גמורה".
אומנם, אם כוונתו רק כדי שלא יעשה היזק בבית –
"אפשר שיש להקל". ובעופות חדשים שלא הורגלו
בבית – בכל אופן יש איסור.

¹⁰³ משנ"ב ס"ק נב. וראה שעה"צ ס"ק פא.

¹⁰⁴ משנ"ב ס"ק נג. טעם הדבר: "כיוון שהם בני תרבות והורגלו בבית וממילא יחזרו לביתם בערב ונוח לתופסן, לכן אף
כשיצאו מן הבית, הרי הן כניצודין ועומדין ולא שייך בהם צידה" עכ"ל. וראה שעה"צ ס"ק פב.

¹⁰⁵ ביאור הגר"א ס"ק כז; ביאור הלכה ד"ה "ויש אומרים".

¹⁰⁶ כמבואר בשו"ע לעיל סימן שח סעי' מ.

¹⁰⁷ מג"א ס"ק כז; משנ"ב ס"ק נט.

¹⁰⁸ **אחרונים** – יש לדחות וליישב דעת שו"ע:

▪ **ט"ז** [ס"ק יא] – מה שאמרו בגמרא לבר מתלת, היינו בחצר גדולה ובמורדים.

▪ **ביאור הגר"א** [ס"ק כז] – כאן יש הכרח מהגמרא בביצה [שם] לפרש שפטור ומותר. ומה שהמשנה אמרה
"פטור", אגב הרישא ששינוי בה "חייב".

¹⁰⁹ הגהות מימוניות שבת פ"א אות ר, הובא בביאור הגר"א ס"ק כט. ועיין שם בביאור הגר"א שהעלה חילוק נוסף. ומה
שהעיר עליו בביאור הלכה ד"ה "לצוד".

להלכה :

משנ"ב [ס"ק נז] – "פסקו האחרונים כהיש אומרים הזה"¹¹⁰. אומנם, אם רצו העופות לחוץ וחושש שיגנבו אותם – ישנן כמה אופנים להיתר :

- א. "תינוקות קטנים צדין אותן – אי"צ למחות בידן".
- ב. "מותר לומר לאינו יהודי שיצוד אותן, דהוי שבות דשבות".
- ג. מותר לעמוד בפני העוף שלא יברח, כדי שממילא יחזור לבית".
- ד. מותר לדחוף העוף מאחריו שיכנס לבית, אם הבית גדול שאין יכול להשיגו בשחיה אחת, שאין כאן צידה גמורה".

חיה ועוף ברשותו שמרדו

שו"ע – חיה ועוף ברשותו שמרדו, יש להבחין :

חצר גדולה ["שאם לא גידלו בין בני אדם צריכים מצודה"] – אסור לתופסם [שאע"פ שעכשיו שגדלו בין בני אדם יבואו מעצמם לביתם, כיון שמרדו ואין נוח לתופסם והחצר גדול "מיחזי כצידה"].

חצר קטנה – מותר.

רמ"א – "פרה וסוס, וכ"ש שאר חיה ועוף שמרדו, אם צדן חייב חטאת".

משנ"ב [ס"ק ס] – גם השו"ע מודה שבאופן שמרדו ["ואינן חוזרים לביתו בערב אלא לנין בשדה וכו' וקשה לתופסן בלי מצודה ותחבולה"] – הצדן חייב חטאת.

¹¹⁰ אומנם, במקום צער בע"ח וחשש הפסד – יש להקל, היות וגם לדעת האוסרים האיסור רק מדרבנן [חזו"א או"ח סימן נב ס"ק טז].

סימן שיז

דין קשירה ועניבה בשבת¹

סיכומים מאת הרב אייל גיאת שליט"א

סעיף א

קושר

מקור הדין: שבת קיב, א: "איתמר התיר רצועות מנעל וסנדל תני חדא חייב חטאת ותניא אידך פטור אבל אסור ותניא אידך מותר לכתחילה קשיא מנעל אמנעל קשיא סנדל אסנדל מנעל אמנעל לא קשיא הא דקתני חייב חטאת בדאושכפי פטור אבל אסור בדרבנן מותר לכתחלה בדבני מחווא".

גמרא [שם] – ישנם שלושה סוגי קשרים בשבת:

- א. קשר האסור מהתורה.
- ב. קשר האסור מדרבנן.
- ג. קשר המותר.

בביאור חילוקי הקשרים – נחלקו הדעות:

• רי"ף, רמב"ם²:

- א. **קשר האסור מהתורה** – קשר שהוא מעשה אומן ["כגון קשר הגמלים וקשר הספנין וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרים הרצענים בשעת עשייתן" וכדומה], וגם עומד להתקיים³.
- ב. **קשר האסור מדרבנן** – קשר שהוא מעשה אומן אך אינו עומד להתקיים, או קשר העומד להתקיים אך אינו מעשה אומן⁴.
- ג. **קשר המותר** – קשר שאינו מעשה אומן ואינו עומד להתקיים.

• רש"י, רא"ש:

- א. **קשר האסור מהתורה** – קשר העשוי להתקיים לזמן ארוך, אע"פ שאינו מעשה אומן.
- ב. **קשר האסור מדרבנן** – קשר העשוי להתקיים לזמן בינוני.
- ג. **קשר המותר** – קשר העשוי לזמן קצר.

נפק"מ:

קשר העשוי להתקיים זמן ארוך, שאינו מעשה אומן:

- רי"ף, רמב"ם – אסור מדרבנן.
- רש"י, רא"ש – אסור מהתורה.

¹ ראה שו"ע חו"מ (סימן לד סעי' כד) "ראוהו קושר או מתיר בשבת – צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה".

² רמב"ם שבת פ"י הל' א-ב.

³ ראה פמ"ג הובא במשנ"ב ס"ק ה, שלדעת הרי"ף והרמב"ם, אין חילוק בין קשר העשוי לזמן קצר לקשר העשוי לזמן בינוני, וכל קשר שאינו של קיימא [לזמן ארוך] – מותר, וכן כתב בביאור הלכה [סעי' א, ד"ה "שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן"] ובשעה"צ [ס"ק ו], וכן העלה ב"חזון עובדיה" [שבת ח"ה עמ' מט]. אולם, ראה שו"ע הרב [סעי' ב] ושלטי הגיבורים [הובא במאמר מרדכי ס"ק א] שלמדו בדעת הרי"ף והרמב"ם, שקשר העשוי לעמוד זמן בינוני, אע"פ שאינו מעשה אומן – אסור מדרבנן, עיי' שם, ואכמ"ל.

⁴ אפילו אם הוא עשוי באופן חזק, שלא יכול להתירו באחת מידי"ו [ביאור הלכה ד"ה "הקושר"].

קשר שהוא מעשה אומן העשוי לזמן קצר:

- רי"ף, רמב"ם – אסור מדרבנן.
- רש"י, רא"ש – מותר לכתחילה.

להלכה:

- שו"ע – פסק כרי"ף ורמב"ם.
- רמ"א – הביא דעת רש"י ורא"ש כ"ויש חולקים".

הגדרת "קשר של קיימא"

משך הזמן שיחשב הקשר כ"קשר של קיימא" – נחלקו הראשונים:

- רש"י – קשר האסור מדרבנן "עומד להתקיים שבת או חודש".
בדעת רש"י – נחלקו הדעות:
  - בית יוסף – קשר העשוי להתקיים יותר מחודש, נחשב כ"קשר של קיימא".
  - ט"ז [ס"ק א] – תמה, "אטו שבוע או חודש כתיבי באורייתא, דנימא פחות משבוע מותר ויותר מחודש חייב?"
  - ט"ז [שם] – "דעתו שישאר כן לעולם, היינו, כל זמן שאפשרי לו להיות קיים ולא יצטרך להתירו ואינו קוצב לו זמן בדעתו מתי יתירו".
- מהר"י אבוהב בשם אורחות חיים [הובא בבית יוסף] – קשר העומד שמונה ימים.
- רבנו ירוחם [הובא בבית יוסף] – קשר העשוי לעמוד "ימים רבים, חצי שנה או שנה".

להלכה:

- מג"א [ס"ק א] – "אינו חייב אלא אם כן עשוי להתקיים לעולם או לזמן ארוך".
- ט"ז⁵ [ס"ק א] – פסק כפי דעתו בביאור דעת רש"י⁶.

הגדרת "זמן קצר" ו"זמן בינוני"

בהגדרת "זמן בינוני" ו"זמן קצר" – נחלקו הדעות:

- טור – "העומד להתקיים שבעה ימים, פטור אבל אסור וכו' ועומד להתיר בכל יום, מותר לכתחילה".
- דברי הטור מוקשים; מתחילת דברי הטור מדוקדק, שכל קשר שאינו עומד להתקיים שבעה ימים מותר, ואילו מסוף דברי הטור מדוקדק, שכל קשר העומד להתקיים יותר מיום אחד אסור? – בביאור דעת הטור, נחלקו הדעות:
  - בית יוסף – יש להבחין:
    - זמן קצר – קשר העומד להתקיים עד שבעה ימים⁷.
    - זמן בינוני – קשר העומד להתקיים יותר משבעה ימים.
  - ט"ז [ס"ק א] – יש להבחין:
    - זמן קצר – קשר ש"חושב בדעתו להתירו ביומו" [ש"ז לא מיקרי זמן כלל ומותר לכתחילה].

⁵ וכן פסק בשו"ע הרב סעי' א, כדעת הט"ז.

⁶ "שאין לנו אלא מה שנראה ברור בפירוש דבריהם, ולא לחלק בין זמן לזמן, דזה היה נקרא גזה"כ, דהא אין טעם לחילוק זה" [ט"ז שם].

⁷ טור למד כן מפרש"י [שם] שכתב "אסור לכתחילה לקושרה שם, מפני שפעמים שמניח שבוע". הרי, שקשר העומד להתקיים פחות משבוע – מותר לכתחילה [בית יוסף].

זמן בינוני – קשר ש"קוצב בדעתו איזה זמן שבדאי יתירו וכו' יהיה הזמן מה שיהיה" ["חיוב אין כאן, כיוון שיש לו על כל פנים זמן, ואיסור יש כאן, שתוך אותו הזמן הוא מיקרי של קיום"].

- **כל בו, הגהות מימוניות** [הובא בבית יוסף] – יש להבחין :
זמן קצר – קשר העשוי להתירו באותו היום [-תוך עשרים ארבע שעות⁸].
זמן בינוני – קשר שאינו עשוי להתירו באותו יום.
- **רבנו ירוחם** [הובא בבית יוסף] – יש להבחין :
זמן קצר – קשר העשוי להתקיים עד שלושה ימים.
זמן בינוני – קשר העשוי להתקיים יותר משלושה ימים.
- **מרדכי** [הובא בבית יוסף] – יש להבחין :
זמן קצר – קשר העשוי להתקיים עד שבעה ימים.
זמן בינוני – קשר העשוי להתקיים אחר שבעה ימים.

להלכה :

רמ"א – הביא את דעת הכל בו והגהות מימוניות כ"ויש אומרים", ואת דעת הטור [להבנת הבית יוסף] והמרדכי כ"ויש מקילין".

קשר של קיימא שחושב להתירו לאלתר

- הקושר קשר של קיימא [-קשר ספנים וכדומה] ודעתו להתירו בו ביום – נחלקו האחרונים :
- **ט"ז [ס"ק א]** – מותר [הכל תלוי בדעת האדם, והיות ודעתו להתירו בו ביום, אין עליו שם קשר].
  - **ביאור הלכה** [ד"ה "הקושר"] – אסור מהתורה, שכל קשר שדרך העולם לעשותו בקביעות, אין הולכים אחר מחשבת האדם הקושר, לבטל שם קשר ממנו.
- מה שמבואר בגמרא, שיש קשר סנדל שאיסורו מדרבנן ["קיטרא דקטרי אינהו"], מדובר באנשים שדרכם לעשות קשר זה שלא בקביעות. וא"כ, לאותם אנשים אין דרך קשר זה להתקיים. משא"כ כאן, שדרך העולם לעשות קשר זה בקביעות.
- וכן כתב בספר בית מאיר⁹.
 לפיכך, יש ליישב קושיית הפמ"ג, מה טעם אסור לעשות קשר ציצית בשבת, הלוא יכול לחשוב בדעתו להתיר את הקשר מיד במוצ"ש.

⁸ פמ"ג אשל אברהם ס"ק ב; הובא במשנ"ב ס"ק ו.

⁹ המעיין בגוף דברי הבית מאיר יראה, שאומנם העלה כן לעצם הדין, שאין הולכים אחר דעת האדם. אומנם, יש הבדל בניסוח הדברים. הנה בביאור הלכה כתב, שההיתר בסנדל הוא משום "דלאנשים כאלו אין דרך של הקשר להתקיים". לעומת זאת, בבית מאיר כתב וז"ל: "אלא ודאי הברור, דלאו בדעתו תליא מילתא כלל, אלא כל קשר שאינו עשוי להיות נותר או מעצמו מחמת שאין לו קיום או על פי הכרח הלוש או העושה הקשר, כי אם בזמן ארוך, זה מיקרי של קיימא, אפילו הוא מתכוין להתירו בו ביום בלי הכרח אינו מעלה ואינו מוריד וכו' זולת אם ההכרח הוא מצד הלוש או עושה הקשר להתירו", עיין שם. ולכאור' תהיה נפק"מ, במי שאנסוהו לעשות קשר של קיימא ולהתירו בו ביום; לפי הביאור הלכה, קשר זה איסורו מהתורה [היות והדרך לעשותו לקיימא], ולפי הבית מאיר קשר זה מותר לכתחילה [שהרי יש דבר המכריחו להתירו בו ביום] ודו"ק.

קשר לצורך מצווה

מקור הדין: משנה שבת קנא, א: "ומדבריהם למדנו שפוקקים ומודדים וקושרין בשבת".

טור – חז"ל התירו לקשור קשר שאסור לקושרו מדרבנן¹⁰, לצורך מצווה [קושר למדוד אחד משיעורי תורה¹¹ וכדומה].

להלכה:

שו"ע – הביא דין זה.

בית מאיר [הובא במשנ"ב ס"ק יג] – מרש"י, תוס' ורבנו עובדיה מברטנורא, משמע, שחז"ל לא התירו קשר האסור מדרבנן אפילו לצורך מצווה¹².

התרת קשר

מקור הדין: משנה שבת קיא, ב: "וכשם שחייב על קישורן כך חייב על היתרן".

משנה [שם] – כל קשר שחייב על קשירתו, חייב גם התרתו.

בית יוסף – פשוט, שכל חילוקי הדינים שיש בקושר [קשר האסור מהתורה, מדרבנן וקשר המותר, וכנזכר] קיימים גם במתיר.

להלכה:

רמ"א – הביא דין זה.

מתיר שלא על מנת לקשור

המתיר קשר שלא על מנת לקשור – נחלקו הראשונים:

- **ר"י** [הובא בתוס'; בית יוסף] – יש להסתפק, אם צריך שיתיר דווקא על מנת לקשור.
- **רא"ש** – נראה שאינו חייב על מתיר, אלא כפי שהיה במשכן, שהתיר קשר של קיימא על מנת לקשור קשר של קיימא.
- **בית יוסף** – נראה שתוס' ורא"ש מדברים רק ביחס לחיוב חטאת, אבל מדרבנן ודאי שיש איסור, אפילו במתיר שלא על מנת לקשור.
- **רש"י, רמב"ם, סמ"ג ועוד** [הובאו בביאור הלכה ד"ה "דינו כמו"] – גם מתיר שלא על מנת לקשור חייב, כל שיש תיקון בעצם ההתרה ["כיון שיש תיקון ע"י קריעתו, כקורע על מנת לתפור דמיי"¹³].

¹⁰ אפילו הוא מעשה אומן, שאל"כ, גם בלא צורך מצווה מותר לקושרו. ומדובר באופן שא"א בעניין אחר, אבל אם די לו בקשר הדיוט או עניבה ודאי שאין להתיר איסור מדרבנן [משנ"ב ס"ק יב].

¹¹ כגון, שקושר שני חבלים ביחד, כדי שיוכל למדוד בהם שיעור מקווה [משנ"ב ס"ק יא].

¹² שהרי רש"י מפרש שם, שהכוונה לקשר שאינו של קיימא. וגם בתוס' מבואר, שהתירו איסור מדידה, היות ואינו אסור מדרבנן רק משום עובדין דחול, עיין שם בבית מאיר באורך.

¹³ שהרי במשנה מבואר שקורע צריך להיות על מנת לתפור, ואעפ"כ, מוכח בגמרא, שקורע שיש תיקון בקריעתו [קורע בחמתו או על מנת] אע"פ שאינו על מנת לתפור חייב [ביאור"ל שם; וראה להלן ביאור הלכה סימן שמ סעי' יד ד"ה "ולא נתכוין לקלקל"].

שני קשרים זה על זה

הגהות אלפסי [הובא בדרכי משה] – לא התברר לי היטב מה הגדרת קשר אומן. "מיהו נראה, מלשון אלפסי הוא קשר שקושרים אותו הדק היטב. ומכאן, נראה לי שיצאה האזהרה, שכשקושרין שני קשרים זה על זה, שאין מתירים אותו בשבת"¹⁴.

סמ"ג – בדין זה, יש להבחין:

הקושר שני דברים זה בזה – בזה דווקא יש להיזהר בקשירת שני קשרים זה על זה.

הקושר דבר אחד [-עשה קשר בראש אחד של החוט] – קשר אחד דינו כשני קשרים [היות והקשר מתהדק היטב].

להלכה:

רמ"א – הביא דין הגהות אלפסי, וכתב ש"כן נוהגים"¹⁵. וכתב ש"מכל מקום, נראה דבמקום צערא אין לחוש ומותר להתירו" [היות והוא איסור דרבנן ולא גזרו במקום צערי].

סעיף ב**רצועות מנעל שנשמטו**

רמב"ם¹⁶ [הובא בבית יוסף] – "נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל"¹⁷, מותר להחזיר הרצועות למקומן ובלבד שלא יקשור".

תוס', רא"ש [הובאו בטור ובית יוסף] – אסור להחזיר רצועות שבבגדים אע"פ שהנקב רחב¹⁸, גזירה שמא יבוא לקושרם שם בקשר של קיימא [כיון שדרכם היה לקשור רצועות אלו בקשר של קיימא].
ראיה לדבר: שבת [קכב, ב] – אסור להחזיר דלת של תיבה שידה ומגדל שהתפרקו, גזירה שמא יתקע.

מרדכי [הובא בבית יוסף] – בירושלמי מובא, נשמטו רצועות מנעל וסנדל, מותר להחזיר הרצועות למקומן, ובלבד שלא יקשור. "ונראה לי, דהיינו דוקא בשיש נקב מתוקן להכנסת רצועה ואז שרי ולא מיתסר משום מתקן מנא".

להלכה:

שו"ע – הביא את דינו של הרמב"ם.

רמ"א – "ודווקא שיוכל להחזירו בלא טורח, אבל אם צריך טורח לזה – אסור, דחיישינן שמא יקשור".

ט"ז [ס"ק ד], **מג"א** [ס"ק ט; הובאו במשנ"ב ס"ק כ] – תמהו, בתוס' וברא"ש מבואר, שאם הנקב צר, אסור היות ויש צורך בטורח. ואם הנקב רחב – במקום

¹⁴ ואע"פ שההוא קשר, עשוי להתיר בו ביום, אעפ"כ, נזהרין בקשירתו ובהתרתו, משום דהוי קשר אמיץ" [הגהות אלפסי שם]. שהרי לדעת רי"ף ורמב"ם, אסור לקשור קשר אומן אפילו כשמתירו בו ביום [משנ"ב ס"ק יד].

¹⁵ ברכי יוסף [הובא בשערי תשובה] – "בגלילותנו, פשט המנהג לקשור שני קשרים בחגורתו אשר במותניו, שאינו של קיימא והוא של הדיוט, ולית דחש ליה אלא מיעוטא דמיעוטא דבטילן במעוטיהו", עכ"ל.

¹⁶ רמב"ם שבת פ"י ה"ד.

¹⁷ **ט"ז** [ס"ק ג] – תמה, "לא ידעתי פירושו" וכו', ומצינו לשון זה גבי חליצה וכו'. וכמדומה לי שעל ידי טעות הועתק לכאן. **וראה** משנ"ב [ס"ק יז] שציין לפמ"ג וא"ר שכתבו לפרש לשון זו, עיין שם.

¹⁸ כאשר הנקב צר ויש טורח בהשחלת הרצועות – אסור. בטעם הדבר – נחלקו האחרונים:

- **ט"ז** [ס"ק ד] – "אם יש טורח, הוי כמתקן מנא".

- **מג"א** [ס"ק ט] – לפי שהטירחא אסורה.

וראה פמ"ג [אשל אברהם ס"ק ט] שהנפק"מ לענין גוי, עיין שם, ואכמ"ל.

שהרגילות לקשור קשר של קיימא – אסור להחזיר מחשש שמא יקשור, והניחו דברי רמ"א בצ"ע.

ביאור הלכה [ד"ה "ודוקא שיוכל להחזירו"] – "מפני חומר הקושיא אפשר לתרץ קצת", אע"פ שבדרכי משה העתיק דברי תוס' והרא"ש שכתבו כנזכר, להלכה רמ"א הכריע כדעת הגהות מרדכי¹⁹, שכתב שרק בנקב צר, יש לגזור שמא יקשור²⁰.

להלכה :

ביאור הלכה [שם] – "למעשה, נראה דאין לזוז מדברי התוס' והרא"ש", "שגם הטור ורבנו ירוחם העתיקו שיטת תוס' והרא"ש לדינא". ולכך אפילו בנקב רחב שרגילים לקשור – אסור להחזיר.

סעיף ג

התרת קשר של בית הצוואר

מקור הדין : שבת מח, א : "מתירין בית הצוואר בשבת אבל לא פותחין".

גמרא [שם] – בדין התרת קשר של בית הצוואר, יש להבחין :

קשר בית הצוואר שקשר הכובס [שהיה הבגד מוכן כבר וקשרו לצורך כיבוסו] – מותר להתירו [לפי שאינו קשר של קיימא].

בדין זה – נחלקו האחרונים :

- **ט"ז** [ס"ק ה] – מדובר בקשר שעשוי להיות נותר בו ביום [ביום הכביסה], שאל"כ אסור להתירו.
- **לבוש** [הובא במשנ"ב ס"ק כא] – אפילו אם אינו עשוי להתיר את הקשר בו ביום [ביום הכביסה], מותר להתירו, לפי "שאינו עשוי להתקיים רק עד שיקחנו בעל הבית לביתו"²¹.

להלכה :

משנ"ב [שם] – העתיק בסתם את דעת הלבוש, וציין כ"ויש מחמירין", את דעת הט"ז²².

¹⁹ מרדכי – "פסק רשב"ם דרצועות מקטורן וכו', ובלבד שיהא שם באותו ענין שלא נצטרך לחוש שמא יתקע, כגון שהנקב גדול שיוכל להחזיר בלא טורח".

²⁰ "ומה שמציין [רמ"א] תוספות והרא"ש, אין הציונים מהרמ"א בעצמו כידוע" [ביאור הלכה].

²¹ בביאור הסברא, כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל [שמירת שבת כהלכתה מהדו' חדשה פ"ט הערה ס], מכיון שאין הקשירה עומדת להתקיים אלא עד שיקח הקונה את הבגד לביתו, נמצא שהקשר עומד רק להתרה, וכל קשר שעומד רק להתרה ואינו עומד לחזור ולקושרו, אינו נחשב קשר של קיימא כלל ולא גזרו בכך חז"ל, עיין שם. **וראה** עוד, בחוט שני [ח"ב פרק לד ס"ק ד ; הובא במשנ"ב מהדו' "דרשו" הערה 25] שבאר באופן אחר, והוא שאיסור קושר קיים רק בקשר שניתן להשתמש בחפץ כשהוא קשור, משא"כ בקשר המונע מהחפץ את השימוש בו, כקשר בית הצוואר שמונע את האפשרות ללבוש את הבגד, ולכך מותר להתירו, אפילו כשנעשה על מנת שיעמוד זמן רב, עיין שם.

²² הגרש"ז אויערבך זצ"ל [שם] – מסתימת הפוסקים משמע כדעת הלבוש.

קשר בית הצוואר שקשר האומן [פתיחת בית הצוואר בבגד חדש] – אסור להתירו.
בביאור טעם האיסור – נחלקו הראשונים²³:

- **רש"י** [שם הובא בבית יוסף] – חיובו משום "מתקן מנא", שהוא מכה בפטיש.

בית יוסף – תמה, מה טעם אין מחייבים אותו משום קורע?²⁴
– כמה תשובות:

- **בית יוסף** – חיוב קורע קיים רק בקורע על מנת לתפור, משא"כ כאן שאינו על מנת לתפור, וראה הערה²⁵.

ביאור הלכה [להלן סימן שמ סעי' יד ד"ה "ולא נתכוין לקלקל"] – ברמב"ם²⁶
מבואר, שכל שיש תיקון בעצם הקריעה, אפילו בקורע שלא על מנת לתפור חייב, ולפלא על הבית יוסף שכתב [סימן שיז] בפשיטות שכל שקורע שלא על מנת לתפור אינו חייב משום קורע, ובעצמו סתם [סימן שמ] כדעת הרמב"ם²⁷.

- **ביאור הלכה** [שם] – דעת רש"י, ש"לא שייך שם קורע, כי אם כשהוא מקלקל בעת הפעולה, אלא שהוא מכוון בשביל איזה תיקון, וכעין שהיה במשכן", בשונה מפותח בית הצוואר בשבת שבעצם הקריעה יש תיקון "אין חל על זה שם קורע כלל, וחייב על זה משום שם אחר, דהיינו מכה בפטיש, שהוא שייך בכל גמר מלאכה"²⁸.

- **רמב"ם**²⁹ [הובא בביאור הלכה להלן שם] – חיובו משום קורע³⁰.
ביאור הלכה [שם] – דווקא במקום שהקריעה נחשבת לקלקול צריך שיהא קורע על מנת לתפור. אבל, כשיש

²³ נפק"מ: חזו"א [או"ח סימן ס"ק ב] – פתיחת אגרת דבוקה בשבת:

- **רמב"ם** – חייב משום קורע [כדרך שהפותר בית הצוואר חייב משום קורע].
- **רש"י** – אינו חייב [לא משום קורע, כדרך שבפתיחת בית הצוואר אינו חייב משום קורע וכדלהלן]; ולא משום מכה בפטיש, שפתיחה זו אינה נידונית כבניין בכלל].
אומנם, אפשר וטעמו של רש"י שבפותר בית צוואר אין איסור משום קורע, היות ובכל מעשה שיש לחייבו משום מכה בפטיש אינו לחייבו גם משום קורע. ולפי"ז, בפתיחת האגרת, שאינו חייב משום מכה בפטיש, יהא חייב משום קורע, ודו"ק.

²⁴ ויל"ע, מה טעם אין מחייבים אותו משום מחדת? – וראה אורחות שבת.

²⁵ כס"מ [שבת פ"י ה"י] כתב כן בשם הריטב"א [מכות ג, ב]. **וראה** ביאור הלכה להלן [סימן שמ סעי' יד ד"ה "ולא נתכוון לקלקל" וכו'; ציין לדבריו בשעה"צ כאן ס"ק יד] שכתב, "ודעת הריטב"א שהובא בכס"מ וכו' יחידאה היא". ומוכח מגמרא שבת [קח, ב] שלא כדבריו.

²⁶ רמב"ם שבת פ"י ה"י.

²⁷ וכן מסקנת השו"ע להלן [סימן שמ סעי' יד] להלכה. וכן מוכח בפרי חדש [יו"ד סימן קיח] להלכה [ביאור"ל שם].

²⁸ וזה טעם השו"ע שסתם כאן כטעמו של רש"י, אע"פ שלהלן [סימן שמ סעי' יד] סתם כדעת הרמב"ם [ביאור"ל שם].

²⁹ רמב"ם שבת פ"י ה"י.

³⁰ שהרי רמב"ם שם הביא דין הפותר בית הצוואר בשבת בכלל דיני קורע בשבת [ביאור"ל שם]. **וראה** חזו"א [או"ח סימן נא ס"ק ד] שכתב, שאין הכרע בדעת הרמב"ם שחיובו משום קורע, שיש לומר שמודה הרמב"ם שחיובו משום מכה בפטיש, ואלא שהיות ויש כאן פעולה הנעשית ע"י קריעה, קבע הרמב"ם הלכה זו בהלכות קורע וסתמה כלשון הגמרא, עיין שם. **וראה** מנחת חינוך מוסד השבת סימן כד אות ג, שתמה על הרמב"ם מגמרא שבת [מה, א], שהקשתה על דין הפותר בית הצוואר ממגופת החבית, ואם נאמר שטעם האיסור משום קורע לק"מ. ותירץ: לדעת הרמב"ם יש גם חיוב משום קורע וגם חיוב משום מכה בפטיש, עיין שם].

בקריעה עצמה תיקון, "אפילו במכוון שלא על מנת לתפור חייב".

ראה לדבר³¹: שבת [קה,ב] – הקורע בחמתו או על מתו חייב, אע"פ שאינו עושה כן על מנת לתפור.

להלכה:

שו"ע – "מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס, שאינו קשר של קיימא. אבל, אין פותחין אותו מחדש, דמתקן מנא הוא".

פתח הצואר שהיה פתוח שקשרו באופן שאינו יכול להתירו

רבנו ירוחם [הובא בבית יוסף] – אפילו אם היה פתח הצואר פתוח וקשרו בחוטים ואינו יכול להתירו אלא אם כן חותך החוטים – אסור לחותכם בשבת [שנחשב עתה כפתיחה מחדש, ואסור משום תיקון מנא³²].

להלכה:

רמ"א – "אפילו כבר נפתח, רק שחזר האומן וקשרו או תפרו, כדרך שהאומן עושה".
מהרש"ל [הובא במג"א ס"ק יא] – רצועות של כותנת שנקשרו ואינו יכול להתירם, לכו"ע מותר לנתקם, "שהרי אינו עשוי אלא להתירו בכל זמן שירצה". אומנם, לא יעשה כן בפני עמ הארץ.

מג"א [שם; משנ"ב ס"ק כב] – צריך לומר, שמהרש"ל סובר, שדווקא באומן הקושר קשר שאי אפשר להתירו אסור רבנו ירוחם להתירו, אבל שאר קשירות, אע"פ שא"א להתירם – מותר לנתקם, וראה הערה³³.
ומכל מקום נראה, שאם אינו רגיל להתיר הקשר של הכתונת אלא משבת לשבת – אסור³⁴ [היות והקשר של קיימא אסור להתירו³⁵].
חיי אדם [הובא במשנ"ב שם] – "דרכו לעשות עניבה ובלא כוונה נקשר, דינו כקשר העשוי להתיר בכל יום".

קריעת תפירה שאינה של קיימא

תפר שאינו של קיימא [היה פתח הצואר פתוח ותפרו "כמו שעושין האומן, שתופרין אותו עד שגמרו מלאכתו", "או כמו שמדבקים הרצענים זוג של מנעל"] – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רבנו ירוחם, ריב"א** [הובא בהגהות מרדכי] – אסור להתיר את אותה התפירה ["שלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא"].

³¹ וכן הוכיח הרעק"א בגליון, וכן האריך בכך בנשמת אדם כלל כט [ביאור"ל שם].

³² משנ"ב ס"ק כג.

³³ ביאור הסברא: משנ"ב [ס"ק כב] – "כשקשרו האומן בשעת מלאכה, יש בזה משום מכה בפטיש כשחותכו ומנתקו אח"כ, דהוא גמר מלאכה. אבל קשירות שנקשרו אחר שכבר נגמר הבגד – אין שייך בזה מכה בפטיש כשמתקן אח"כ".

וראה חזו"א או"ח סימן נב ס"ק יז.

³⁴ ראה אורחות שבת [ח"א פ"י ע"מ שמב הערה נד], שתמהו, מה מקור דין זה, "דלכאו" כשם שמלאכת מחשבת של קושר היא עצם הקשירה, כך מסתבר שהמלאכה של מתיר היא בהתרת הקשר, אך מנלן לאסור את חיתוך החוט שלא במקום הקשר, שזו פעולה פשוטה שאפשר שאין עליה שם מלאכה כלל" ועי"ב. **וראה** חזו"א [או"ח סימן נב ס"ק יז] שכתב, שכיון שדרכו בהתרה, כשמתקן נחשב דרך השחתה. ומותר לעשות כן לצורך לבישת הגד, עיין שם.

³⁵ לבושי שרד. ולכאורה זה כדעת ט"ז [ס"ק ה]. אולם, לדברי הלבוש [הובא במשנ"ב ס"ק כא] יש להתיר אפילו אם רגיל להתיר הכותנת משבת לשבת, הואיל והקשר אינו עשוי אלא להתירו, ראה לעיל הערה – ביאור הסברא.

- **רבנו יואל, ראבי"ה בשם רשב"ם** – מותר להתיר את אותה התפירה [הואיל ותפירה זו אינה עשויה להתקיים].
בית יוסף – "ואין להקל בפני עם הארץ".

להלכה:

רמ"א – "ולכן, אסור לנתק או לחתוך זוג של מנעלים התפורים יחד, כדרך שהאומנים עושין, אע"פ דהתפירה אינה של קיימא, דאין חילוק בתפירה בין של קיימא ואינה של קיימא. ויש מתירין בתפירה שאינה של קיימא, ואין להתיר בפני עם הארץ".

סעיף ד

קשירת דלי בחבל

מקור הדין:

משנה שבת קיג, א: "קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל רבי יהודה מתיר".
גמרא שם: "חבל דמאי אי לימא חבל דעלמא רבי יהודה מתיר קשר של קיימא הוא, אלא חבל דגרדי למימרא דרבנן סברי גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא ורבי יהודה סבר לא גזרינן".

גמרא [שם] – קשירת דלי לבור בחבל [כדי לשאוב בו מים], נחלקו התנאים:

- **רבנן** – יש להבחין:
חבל – אסור, מחשש שמא יבטלנו שם. וגזרו גם על חבל של גרדי [אע"פ שאין חשש שיבטלנו שם], שמא יבואו להתיר בחבל סתם.
פסקיא [אזור] – מותר [שאינו מבטלו שם, ואינו מתחלף עם חבל].
- **רבי יהודה** – יש להבחין:
חבל סתם – אסור [שמא יבטלנו שם].
חבל של גרדי – מותר [שאינו מבטלו שם, ולא גזרו חז"ל, שמא יבואו להחליף בחבל סתם].

רשב"א בשם תוס' [הובא במגיד משנה; בית יוסף] – בדן קשירת חבל לדלי – יש להבחין:

דליים הקבועים בבור – בזה דברו חז"ל בגמרא.

דליים שאינם קבועים בבור [דליים שלנו] – מותר לקשור את הדלי לבור, אפילו בחבל סתם, לפי ש"אינו קשר של קיימא, כיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה".

הכרעת ההלכה – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **טור**³⁶ – הלכה כרבי יהודה³⁷.
- **רמב"ם**³⁸, **רבנו ירוחם** – הלכה כרבנן.

להלכה:

שו"ע – "קושרין דלי במשיחה או באבנט וכיוצא בו. אבל, לא בחבל. והני מילי, בדליים הקבועים בבור. אבל, בדליים שלנו שאינם קבועים בבור, אינו קשר של קיימא".

סעיף ה

קשר עניבה

מקור הדין: שבת קיג, א: "חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו".

גמרא [שם] – מותר לעשות קשר עניבה³⁹ בשבת [ואפילו אם מהדקו יפה ודעתו שיתקיים כן תמיד⁴⁰].

להלכה:

שו"ע – "עניבה מותר, דלאו קשר הוא".

משנ"ב [ס"ק כט] – כמו כן מותר לעשות שתי עניבות זו על גב זו.

קשר על גבי עניבה

קשר למטה מן העניבה – נחלקו הדעות:

- **מרדכי** [הובא בבית יוסף] – מותר לעשות עניבה בשבת, "ובלבד שלא יעשה קשר למטה מן העניבה כלל, אלא יעשה שתי עניבות זו על זו" [היות והעניבה שומרת על הקשר שלא יפתח, דינו כדין קשר של קיימא].
  - **אגור** [הובא בדרכי משה] – "העולם נהגו לעשות עניבה על גבי קשר" [היות והעניבה לבדה אינה כלל קשר, שהרי אפשר להתירה בקלות וממילא יפתח הקשר].
- ט"ז** [ס"ק ז], **מג"א** [ס"ק טו, בשם שלטי גיבורים] – במנהג העולם להתיר – יש להבחין:

קשר העשוי להתירו בו ביום – בזה המנהג להתיר, היות ודווקא בשני קשרים זה על גב זה אסר רמ"א לעיל [סעי' א] מחשש שהוא מעשה אומן, משא"כ קשר ועניבה אינו מעשה אומן.

³⁶ **ביאור הלכה** [ד"ה "אבל לא בחבל"] – בספר אליה רבה כתב, שבספר התרומה פוסק רבי יהודה, "ולא מצאתי שם מזה מאומה" וגם ממרדכי אין ראיה מוכרחת לזה.

³⁷ טעם הדבר, היות ובגמרא שם מבואר שרב פסק שמותר לקשור פרה בחבל של גרדי, וכתבו תוס' [שבת קיג, א ד"ה "התם"; הובא להלן סעי' ו] בתירוצם הראשון, שסובר רבי יהודה. "וכיון דאמוראי סבירא להו כוותיה, הכי נקטינן" [בית יוסף].

³⁸ רמב"ם שבת פ"י ה"ג. וצריך לומר, שהרמב"ם סובר כתירוצו שני של תוס' [שבת קיג, א ד"ה "התם"; הובא להלן סעי' ו], שרב סובר כרבנן [בית יוסף].

³⁹ הגדרת "עניבה" – כתב רבנו חננאל [סוכה לג, ב] "עניבה היא חצי קשר". ונראה שכוונתו, "שאינו תוחב את קצה החוט, אלא מכניס את אמצע החוט כמין לולאה ומהדק" [אורחות שבת ח"א פ"י עמ' שלב סעי' יב].

⁴⁰ ביאור הלכה ד"ה "עניבה מותר", עפ"י המבואר בגמרא שבת שם. טעם ההיתר – "משום שקשר עניבה ניתן בקלות ע"י משיכת קצה החוט, ואי"צ לטרוח ולהתירו באופן הרגיל, ולכן אמרו חז"ל שאין זה בגדר קשר כלל" [אורחות שבת ח"א פ"י עמ' שלב סעי' יב].

קשר שאינו עשוי להתירו בו ביום [כגון בלולב וכיוצא"ב] – אסור לעשות קשר על גבי עניבה, רק שתי עניבות זו על זו בלא קשר כלל.

להלכה :

רמ"א – "אפילו אם עשה קשר אחר למטה [מהעניבה], נוהגין בה היתר".
משנ"ב [ס"ק כט] – פסק כדעת ט"ז ומג"א⁴¹.

סעיף ו

קשר בפני פרה שלא תצא

מקור הדין : שבת קיא,ב : "רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא".

גמרא [שם] – קושרים חבל בפני פרה שלא תצא, אפילו שני קשרים [יתרתי איסרי] ואין חוששים שיפתח האחד בלא השני, ונמצא שקשר קשר של קיימא.

בביאור "יתרתי איסרי" – הובאו ברש"י⁴² שני פירושים :
א. קשר שני חבלים לרוחב הפתח, אחד למעלה מהשני.
ב. קשר שני קשרים בשני צדי הפתח.

להלכה :

שו"ע – "קושרים חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא, אפילו בב' ראשי הפתח, ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויוציאנה דרך שם ויניח ראש השני קשור".

מג"א [ס"ק טז ; משנ"ב ס"ק ל] – כמו"כ מותר לקשור שני חבלים זה למעלה מזה, ואין חוששים שיתיר את האחד ויניח את השני⁴³.

סעיף ז

קשירת חבל בפרה ובאבוס

מקור הדין : שבת קיג,א : "אמר רבי אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאיבוס איתיביה רבי אחא אריכא דהוא רבי אחא בר פפא לרבי אבא חבל שבאיבוס קושרו בפרה ושבפרה קושרו באיבוס ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי".

גמרא [שם] – קשירת חבל בפרה ובאיבוס, יש להבחין :

חבל סתם – יש להבחין :

קשירת החבל בפרה ובאבוס – אסור.

בטעם האיסור – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף] :

- **רש"י** – היות והחבל עשוי לכך, מבטלים אותו שם ונמצא שקשר קשר של קיימא.

⁴¹ אומנם, ראה ביאור הגר"א ס"ק כד ; אבה"ע סימן קסט ס"ק צט ; ברכי יוסף ס"ק ג ; לבוש סעי' ה ועוד, הסוברים שלדעת רמ"א, מותר לעשות קשר על גבי עניבה אפילו בקשר של קיימא. וראה עוד בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סימן כט ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' סו סעי' יג, ואכמ"ל.

⁴² רש"י שם ד"ה "יתרתי איסורי".

⁴³ אולם, אם דעתו לבטל האחד שם – אסור [משנ"ב שם].

- **רמב"ם**⁴⁴ – החבל מוקצה ואסור לטלטלו⁴⁵.

מגיד משנה – תמה, בגמרא [שם], "נראה כדברי רש"י, שחילוק החבלים הוא מפני ביטול, ועיקר⁴⁶".

- **טור** – "מטלטלין חבל גרדי לקושרו באבוס ובפרה, ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויניח השני קיים, אבל חבל דעלמא לא", וראה הערה⁴⁷.

בית יוסף – "דברי רבינו נוטים לדברי הרמב"ם⁴⁸".

היה החבל קשור בפרה ורוצה לקושרו בשבת באבוס, או שהיה החבל קשור באבוס ורוצה לקושרו בפרה – מותר.

בית יוסף – תמה, לטעמו של הרמב"ם, יש לפרש שהיות והחבל כבר קשור מבעו"י לפרה או לאבוס, הוא אינו מוקצה ולכך מותר לטלטלו. אבל לטעמו של רש"י, שהאיסור בחבל היות והוא מבטלו שם, יש יותר לחוש שיבטלנו שם, כאשר ראשו אחד כבר היה קשור שם, ומה טעם התירו באופן זה? – כמה תשובות:

- **בית יוסף** – כשקושר בפרה ובאבוס, יש לחשוש שרוצה שהפרה תהא קשורה לאבוס לעולם ולא תזוז משם, ונמצא שקשר קשר של קיימא. "אבל כשהיה החבל קשור באחד מהן לבד גלי אדעתיה שאין רצונו שתהיה קשורה שם אלא לפי שעה, ואח"כ יתירנה. הלכך, לא הוי קשר של קיימא".

ב"ח – תמה, "רחוקה היא סברא זו מעניות דעתי, שרוצה שהפרה תהיה קשורה לעולם ולא תזוז משם".

- **ב"ח** [הובא במשנ"ב ס"ק לד] – כשקושר בפרה ובאבוס, אע"פ שיתיר את הפרה, יש לחוש שיתיר רק קשר אחד ויניח את הקשר השני. משא"כ, כשהיה החבל כבר קשור באחד

⁴⁴ רמב"ם שבת פ"י ה"ג: "וחבל שהיה קשור בפרה קושרו באבוס היה קשור באבוס קושרו בפרה אבל לא יביא חבל מתוך ביתו ויקושר בפרה ובאבוס ואם היה **חבל גרדי שמותר לטלטלו** הרי זה מביא וקושר בפרה ובאבוס, מפני שכל אלו הקשרים מעשה הדיוט הן ואינן של קיימא אלא פעם קושר ופעם מתיר ולפיכך מותר לקשור אותן לכתחלה".

⁴⁵ ובדעת רש"י, צריך לומר, שחבל אינו מוקצה, היות וסתם חבל שבבית מוכן לשימוש [אליה רבה; משנ"ב ס"ק לג].

⁴⁶ ראה ביאור הגר"א [נדפס על הרמב"ם הוצ' פרנקל] שכתב, שגם דעת הרמב"ם כדעת רש"י, שחילוק החבלים הוא מפני הביטול, ואלא שהרמב"ם בא ליישב היאך מותר לטלטל את חבל הגרדי, ולכך הוסיף "שמותר לטלטלו" [וכמבואר ברמב"ם שבת פכ"ו ה"א, "שכל כלי האורג וחבלים וקנים שלו, מותר לטלטלן ככלי שמלאכתו לאיסור"], עיין שם.

⁴⁷ **בית יוסף** – תמה, "לא ידעתי למה השמיט רבינו, הא דאם היה קשור בפרה קושרו באבוס וכו'?"

ב"ח – "נעלם מעיני הרב [בית יוסף] שכתבו רבינו בסימן שה".
⁴⁸ שהרי טור פתח ואמר "מטלטלין חבל גרדי", משמע, שזה ההבדל בין חבל גרדי לחבל דעלמא ודו"ק.

מהם, "סברא הוא שיחזור ויתירנו והקשירה שהיתה מקודם יניחנה כבתחילה".

חבל גרדי [-חבל של אורג] – מותר לקשור את החבל באבוס ובפרה.

בטעם ההיתר – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י** – אין חשש שיבטל את החבל שם [היות והאורג צריך את החבל למלאכתו].
- **רמב"ם** – החבל אינו מוקצה.

תוס'⁴⁹ – דעת רבנן במשנה [שם], שאסור לקשור דלי בחבל של גרדי גזירה שמא יבוא לקשור בחבל סתם, א"כ, גם כאן היה עלינו לגזור ולאסור לקשור אף בחבל גרדי – שתי תשובות:

- א. רב סובר כרבי יהודה [החולק על רבנן וסובר שלא גוזרים על חבל גרדי, מחשש שיבוא לקשור בחבל סתם].
- ב. גם רבנן מודים, שמותר לקשור בחבל גרדי בפרה ובאבוס, היות ואפילו בחבל סתם, לא שכיח שניח את החבל קשור לעולם, ולכך לא גזרו בחבל גרדי.

להלכה:

שו"ע – הביא דינים אלו, וראה הערה⁵⁰.

מג"א [ס"ק יז; משנ"ב ס"ק לא] – אע"פ ששו"ע פסק לעיל [סעי' ד] כרבנן [שגזרו חבל של גרדי משום חבל סתם], התיר כאן לקשור בחבל גרדי, כתירוצו השני של תוס'.

קשר שפעמים נמלך לבטלו לעולם

כל בו [הובא בבית יוסף] – אסור [מדרבנן⁵¹] לקשור קשר שפעמים נמלך ומבטלו שם לעולם, אע"פ שתחילת עשייתו לא היתה על מנת להניח שם.

לפיכך:

קשרים שבבגדים [-"קשר שעושין בקורדליא"ש"] – יש להבחין:

יכול לפשוט את הבגד מבלי להתיר את הקשר – אסור לקשור.

אינו יכול לפשוט את הבגד מבלי להתיר את הקשר – מותר לקשור.

אומנם, רצועות המכנסיים – מותר לכתחילה, "לפי שסופו להתירו כשיכבסו המכנסיים", אבל אם של פשתן, המתכבס עם המכנסיים – אסור, שפעמים נמלך ומבטלו שם לעולם ולא יתירנו עד שיהא בלוי".

להלכה:

מג"א [ס"ק כ ד"ה "כל"; משנ"ב ס"ק לד] – הביא דין זה.

⁴⁹ תוס' שבת שם ד"ה "התם".

⁵⁰ לשון השו"ע "מטלטלין חבל גרדי" וכו'. וכתב ט"ז [ס"ק ח], שהשו"ע בא להורות שבחבל גרדי אין לאסור משני הטעמים, לא מטעם מוקצה [היות ואינו מוקצה], ולא מטעם חשש שיבטלו שם, עיין שם.

⁵¹ משנ"ב ס"ק לד. וכן מפורש בספר היראים [שהוא מקור דבריו של הכלבו], אך פמ"ג לא עיין שם, ולכך הסתפק בזה [שעה"צ ס"ק כב]. **וראה** חזון עובדיה [שבת ח"ה עמ' נ הערה יא] שתמה, שהיות ובשעת הקשירה היתה דעתו להתירו ולא היה זה קשר של קיימא, א"כ, אפילו אם ימלך ויבטלו שם, אין זו מלאכת מחשבת ומה טעם גזרו? ותיירץ: מצאנו כעין זה בתוס' [שבת מח, א] וכן פסק בשו"ע [סימן שיח] שאסור לתת מים כנגד המדורה להפשירן, שמא ישכחם ויתבטלו, ובאר באגלי טל [מלאכת אופה ס"ק מה] שטעם הדבר, משום שהוא שוא"ת נחשב הדבר כפסיק רישא ואסור מהתורה, ויש לפרש כן גם כאן. **וראה** נספח מה שהעירותי בעניי, ואכמ"ל.

פתילת חבלים

רמב"ם⁵² [הובא במג"א ס"ק כ] – הפותל חבלים מכל מין שיהיה⁵³, הרי זה תולדת קושר וחייב⁵⁴. ושיעורו, כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה, שנמצאת מלאכתו מתקיימת". וכן, המפריד את הפתיל – הרי זה תולדת מתיר וחייב, והוא שלא יתכוון לקלקל ושיעורו כשיעור הפותל.

להלכה:

מג"א [ס"ק כ; משנ"ב ס"ק לד] – הביא דין זה⁵⁵.

קשר ממאכל בהמה

רמב"ם⁵⁶ [הובא במג"א ס"ק כ] – "כל שראוי למאכל בהמה מותר לקשור אותו בשבת, לפיכך אם נפסקה רצועת סנדלו בכרמלית נוטל גמי לח הראוי למאכל בהמה וכורך עליו וקושר הגמ"י⁵⁷".

להלכה:

- **משנ"ב** [ס"ק לד] – "אכלי בהמה, מותר לקשור בהן בשבת, דלא שייך בו קשר של קיימא". **חיי אדם** [הובא במשנ"ב שם] – בדין זה, יש להבחין: **גמי לח וכדומה** [שכשתייבש ינתק] – בזה התיר הרמב"ם לקשור בו בשבת. **קש, עלים של לולב וכדומה** [שאינו ניתק אפילו כשמתייבש] – אסור לקשור בו בשבת.
- **ביאור הלכה** [לעיל סעי' ה ד"ה "עניבה"] – רש"י⁵⁸ ורמ"ך⁵⁹ חולקים על הרמב"ם, ולדעתם, יש איסור קושר ומתיר גם בדבר הראוי למאכל בהמה. וכן פסק רמ"א להלן [סימן שכד סעי' ד⁶⁰].

⁵² רמב"ם שבת פ"י ה"ח.

⁵³ מן ההוצין ומן החלף או מחוטי צמר או מחוטי פשתן או חוטי שיער וכיוצ"ב [לשון רמב"ם שם].
⁵⁴ ליפוף חוט ברזל [כפי המצוי היום בשקיות לחם וכדומה] – נחלקו האחרונים: ראה שמירת שבת כהלכתה [פט"ו הערה קסו]; אורחות שבת [ח"א פ"י עמ' שמא סעי' ל] בשם הגרי"ש אלישיב, שכתבו להחמיר. **אולם**, ראה שו"ת שבט הלוי ח"ח סימן נה וחזו"ע שבת ח"ה עמ' עז סעי' כ, עיין שם שציין להרבה מאחרוני הזמן, שהעלו להתיר, ואכמ"ל.

⁵⁵ **ביאור הלכה** [לעיל סימן שיד סעי' ח ד"ה "חותלות של תמרים"; "דרך קצרה" לעיל שם סעי' ז] – **רעק"א תמה, מהמבואר ברמב"ם** [שבת פ"י ה"ח; הובא במג"א סימן שיז ס"ק יט] **שהפותל חבלים – חייב משום קושר, והמפריד את הפתיל – חייב משום מתיר** [אע"פ שאינו עושה על מנת לתפור אסור מדרבנן], **א"כ היאך מותר להתיר את קליעת החבל? וצ"ב. אומנם, בדין זה, נחלקו הראשונים:**

- **רש"י, טור** – אין בהתרת קליעת החבל איסור מתיר.
- **רמב"ם** – יש בהתרת החבל איסור מתיר. וצריך לומר שהרמב"ם יפרש את האמור בגמרא שם "מפקיע", שהכוונה לניתוק וחיתוך החבל, כדרך שהתירו לחתוך את החבל אפילו בכלי [א"ה, וצ"ע, מה טעם הוצרכה הגמרא לכפול ולהשמיע "מפקיע וחותר"].

אולם, ראה בשו"ת שבט הלוי [ח"ח סימן נה] שתמה, שעדיין יקשה על המג"א, היאך העתיק דברי הרמב"ם להלכה ולא העיר כלום על פסק השר"ע לעיל [סימן שיד סעי' ח]. וציין לדברי החזו"א [שבת סימן נא ס"ק יג, עיין שם]. והעלה, שדין זה הוא ספיקא דדינא, ולכל היותר ספק איסור תורה, אפילו אם אינו דרך קלקול, עיין שם.

⁵⁶ רמב"ם שבת פ"י ה"ד.

⁵⁷ **ביאור הלכה** [לעיל סעי' ה ד"ה "עניבה מותר"] – **תמה, רמב"ם להלן** [שם ה"ו] **פסק שמותר לעשות קשר שאינו של קיימא** [אע"פ שהוא מעשה אומן] **לצורך מצווה. ומקור דבריו, מגמרא שבת [קנז, ב] "קשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו". וברש"י** [שם] **פירש, שקשרו בגמי לח, הראוי למאכל בהמה, שאינו מבטלו שם. ולדעת הרמב"ם, שקשר הנעשה ע"י מאכל בהמה אינו קשר, יקשה מה הראיה משם? – וצריך לומר, שהרמב"ם פירש את הגמרא שם, שקשרו בגמי יבש שאינו ראוי למאכל בהמה, וכשקושר בו קשר של אומן צריך להיות אסור מדרבנן, ורק לצורך מצווה התירו. ועוד אפשר, שאם קושר בו קשר של קיימא, יש בו איסור מהתורה. ולפי"ז, יקשה על החיי אדם, שפתח בדברי הרמב"ם וסיים בדברי רש"י. וברמ"א להלן [סימן שכד סעי' ד] מוכח כדעת רש"י, שגם בדבר הראוי למאכל בהמה יש איסור קושר ומתיר.**

⁵⁸ רש"י שבת קנז, ב ד"ה "בגמי לידע".

⁵⁹ הובא בכס"מ רמב"ם שם.

⁶⁰ ראה משנ"ב שם ס"ק יב.